

ҚАЗАҚТЫҢ АСЫЛ АБЫЗЫ

ЖОЖАҚСЫН САЛЫКОВ

ҚАЖІМБЕК САЛЫҚОВ

ҚАЗАҚТЫҢ АСЫЛ АБЫЗЫ

*Реквием, ода, өлеңдер
және лирикалық поэмалар*

FOLIANT
БАСПА

Астана-2010

УДК 821.512.122

ББК 84 Қаз 7-5

С 18

*Қазақстанның аса көрнекті мемлекет және қоғам қайраткері,
Еңбек Ері, «Отан» орденінің иегері,
Ұлы Отан соғысының ардагері, халқымыздың абыз
ақсақалы атанған сүйікті перзенті Бәйкен Әшімовке арнадым*

С 18 Салықов К.

*Қазақтың асыл абызы: Реквием, ода, өлеңдер және лирикалық
поэмалар. — Астана: Фолиант, 2010. — 224 б.*

ISBN 978-601-292-172-4

48683

Қазақтың көрнекті ақыны, белгілі қоғам және мемлекет қайраткері, Солтүстік Қазақстан облысы, Көкшетау, Жезқазған, Сәтбаев қалаларының Құрметті азаматы, Қазақстанның еңбек сіңірген қайраткері Кәкімбек Салықовтың бұл жинағында Еңбек Ері, Отан соғысының ардагері, Ел абызы атанған кемеңгер ақсакалымыз Бәйкен Әшімовке арнаған шығармалары топталған.

Қазақстан Үкіметін он төрт жыл басқарған ұлтымыздың ардақты азаматы Б. Әшімовтің бейнесі — поэма, реквием және өлеңдерде кең ашылған. Парасатты нар тұлғаға арналған ақиқат лирикасында заман лебі де аңқып тұр.

УДК 821.512.122

ББК 84 Қаз 7-5

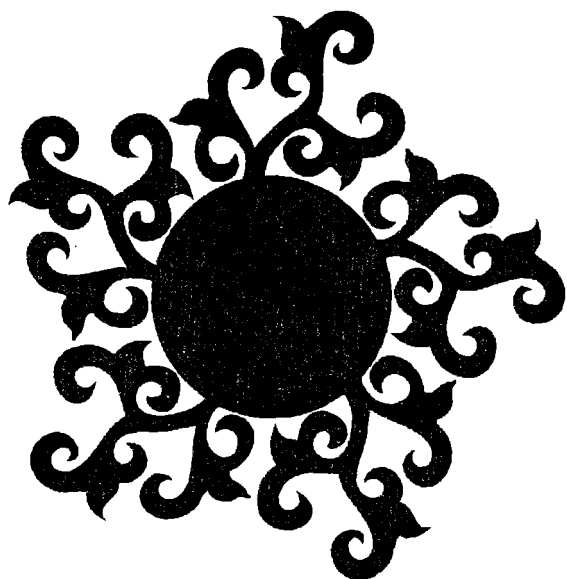
ISBN 978-601-292-172-4

© Салықов К., 2010

© «Фолиант» баспасы, 2010

Ел абызы атанған Еңбек Ері, Ұлы Отан соғысының ардегері, Қазақстанның Үкіметін он төрт жыл басқарып, сол құтты тізгінді жас қайраткер Нұрсұлтан Назарбаевқа тапсырған, кеменгер туған асыл ағамыз Бәйкен Әшімовке арнап жазған «Бәйкен жолы» атты поэмам бар болатын. Бұл жаңа жинағыма сол поэмам өзгерместен кірді. Қадірменді ағамыз бен Ел анасы атанған Бақыт женгеміз бақиға аттанғанда бақұлдық, кимастық билеген өлеңдерім мен реквиемім дүниеге келді. Бұл реквием әрі бөлек дүние, әрі жоғарыда аталған поэманы жалғастырып тұрғандай көрінді. Кітаптың сонында «Елдің абыз ақсақалы» деп Бәйкен Әшімов 85 жасқа толғанда Алматыдағы Абай атындағы Опера және балет театрында өткен салтанатты тойда жасаған баяндамамды екі тілде бердім. Сол баяндамамда: «Ендігі жерде Бәйкен ағайды «Елдің абыз ақсақалы» атайық», — дегенімде кең зал лық толы зиялы қауым ду қол шапалақтап: «Дұрыс!» — деп қызу қолпаштап еді.

Асыл ағамыз 93-ке қараған шағында бақиға аттанса, Үкімет тізгінін тапсырып зейнеткерлікке шығып, осынау заңғар жасқа жеткенше казак елінің ең ардақты, аса қадірменді, атағы зор, беделі биік, дәрежесі жоғары абыз ақсақалы болып ізгілік пен парасат биігінде өтті. Ендігі жерде, қолымыздан келгенше, елдің асыл перзентінің қиындығы мен қызығы, бейбіт өмір мен кан майданның сұрапыл күндері алмасқан, қазақ халқының қажетін бодан күнде орнықты шеше білген парасатты жолын жас ұрпаққа көрсете беруді мақсат тұттым. Бұл кітаптың басылуына асыл азаматты жоктатпай демеушілік көрсеткен Есенгелді Мұқыжановтың жұбайы Күләшқа және Алматыдағы ақсақалдарға қол ұшын аямайтын азамат Жанат Жаубасовқа алғыс айтамын.

ӨЛЕНДЕР, РЕКВИЕМ мен ОДАЛАР

АРДАҚТЫ АБЫЗ АҚСАҚАЛ

Көкшетаудай кербез, маңғаз жаралған,
Ақан, Шоқан даналардан нәр алған.
Алты Алаштын қыранысың ақиық,
Омырауыңа «Алтын Жұлдыз» кадалған.

Биден де биік асылым,
Бойыңда бүкіл ғасырым.
Жамандықтан безініп,
Жаксылық елге тасыдың.

Көнеден қалған көзімсің,
Көкіректе қымбат сөзімсің.
Ардақты абыз ақсақал,
Бәйкен аға, өзіңсің.

Көрген адам ақылды деп мактаған,
Женешем де таңғажайып жаксы адам.
Жігіттіктің Бас сұлтаны сайлардай,
Жіптіктей қып сені мығым сактаған.

Алатауда тұрағың,
Тап қасында жұмағың.
«Бақытың — сенің бақытың»,
Бір кешкен өмір сынағың.

Көнеден қалған көзімсің,
Көкіректе қымбат сөзімсің.
Ардақты абыз ақсақал,
Бәйкен аға, өзіңсің.

Әнге бөлеп ұшырғаным жыр құсын,
Кәрі-жасқа өнегелі үлгісін.
Парасат пен саясатың парапар,
Асыл мінез — бір сырлы, мың қырлысын.

«Ел сенімі — қымбатын»,
Тұлғана сай сымбатын.
Халқыма кең тарады
Даналармен бірге атын.

Биден де биік тұғырың,
Әлемге жетті дүбірін.
Ардақты абыз ақсақал,
Жастарға сабақ ғұмырың.

23.08.2002

САЯСАТКЕРЛІК АБАЙЫ

Қиындық жастай табысқан,
Нәр алған ар мен намыстан,
Сайыстан мол ғой ұққаны.
Әр күні жігер қайратқан,
Төсіне жұлдыз байлатқан,
Зор бақыт төрге шыққаны.
Бәйкен — елдің абызы,
Төгілген көпке арайы,
Саясаткерлік Абайы.

Қолына билік тигенде,
Қыраны құсты ілгенде
Қазынаға қолын сұқпады.
Сабырмен болжап жан-жақты,
Ел-жұртқа болды ардақты,
Ақыл мен ойды жұптады.
Бәйкен — елдің ағасы,
Жақсы мен жайсаң маңайы,
Саясаткерлік Абайы.

Тер төгіп, биік ар сақтап,
Шындықты өсті ардақтап,
Дүлдүлді өрде жықпады.
Шығармай ерсі дауысын,
Тындырды мықтап әр ісін,
Дәстүрін ел-жұрт құптады.
Бәйкен — үздік қайраткер,
Ағарған ел деп самайы,
Саясаткерлік Абайы.

Мың кісідей бір өзі,
Тұрлаулы тұйық мінезі,
Қалпынан берік шықпады.
Не қиямет көрсе де,
Найзағай оғы төнсе де,
Ар-намысты жықпады.
Бәйкен — абзал азамат,
Тарихым әр күн, әр айы,
Саясаткерлік Абайы.

23.10.2005.

Астана

БӘЙКЕН АҒА БҮГІНГІ

Әр қадамы салмақты,
Тарихқа таңба басқандай.
Бәйкен аға ардақты,
Өзгерген жоқ ешқандай.

Жақсылық — ізгі арманы,
Куәгер қос ғасырға.
Мың қыздан тандап алғаны,
Бакыт жеңгем қасында.

Белгісі үздік бар тағы,
Көрінер заман көшінде.
Еріксіз көзді тартады
Жұлдызы жайнап төсінде.

Тарихқа тағзым арнайды,
Өткенді талдап бертінмен.
Мактауға бірақ бармайды
Горбачевті, Ельцинмен.

Сыйлауы күшті өзгеден,
Алғысын аға жолдайды:
Қазаққа бакыт көздеген
Нұрсұлтанды қолдайды.

Білдірмей ниет бола ма,
Бергендей үзіп бір гүлді.
Сайланғанда Обама
Жымиып қана бір күлді.

Бергені тағдыр несібе,
Ұрпакқа үлкен сыр екен.
Келсе де тоқсан екіге
Бүгінгі Бәйкен тың екен.

Жетсе де жасы қаншаға,
Дәл өзі нағыз көкжалдың.
Тоқсан бес тұр қалтада,
Жүзге де жетер деп қалдым.

2009.
Астана

АҒАЛАР ҮШІН АЛҒЫСЫМ

(Нұрсұлтан Назарбаевқа)

О, тоба, жүзіміз ашылды,
Жаңалық бұрқанған күн жетті.
Оңалдық бір сілкіп ғасырды,
Жаңқалап астамшыл індетті.

Сәкен мен Ебіней, Қаныштын
Аттары бұлт жарып жарқ етті.
Шашқандай ақ сәуле жаны ұшқын,
Жас қыран басты ескі тәлкекті.

Басталды ақжолтай жақсы ісі,
Оқысақ «Правда» газетін.
Біздің ел бүгінгі басшысы
Сынапты ескілер ғадетін.

Қос ғалым, ақиық ақынның
Қуғында болғанын айтты анық.
Ақ қайнар шығарды батыл үн,
Үшеуін халқына қайтарып.

Қаныш пен Сәкеннің тойлары
Елдіктің еңсесін көтерді.
Дес келіп ақ тілек ойдағы,
Бар қазақ күткені өтелді.

Университет – өзінің төл ісі,
Ебінейдің атына берілді.
Жан аға өркендеп өрісі,
Таркатты көкіректе шерімді.

Жырқұмар жасымнан салтым бар,
Толтырып қойыппын дәптерді.
Айта алмай жүруші ем сан жылдар,
Бір парыз ақтайтын сәт келді.

Осы өлең – алғысым, Нұреке,
Үш жұлдыз, үш аға атынан.
Әр ісін тапсын зор береке,
Ел-жұртты бірлікке шақырған.

19.01.2000

РЕКВИЕМ

(Бәйкен мен Бақыт Әшімовтер рухына)

Ақыл ісі — қартая білу деген,
Асыл кісі қарттығы білінбеген.
Бәйкен, Бақыт өмірде сондай еді,
Қашан көрсең жайдары күлімдеген.

Алтын қосақ ғажайып нұрлы өмірі,
Қанат жайып, заманды түрлендірді.
Бақыт құсы төріне ұя салған,
Екеуі де Алланың сүйген құлы.

Елең етер сағаттың сынғырына,
Көнді Бақыт тұрмыстың мың қырына.
Ұстаз-ана ең үлкен абзалдығы —
Жармасады Бәйкеннің шылбырына.

Ауыр қаза сыздатса бауыр-етті,
Ел көтерді бірлесіп ауыр дертті.
Бәйкен, Бақыт — тарихтың межесі еді,
Алдымыздан бір үлкен дәуір өтті.

Бәйкенді өмір демеймін еркелетті,
Ойлы күнге жасынан ерте жетті.
Аштық, соғыс, бодандық майданында
Ақыл-қайрат бай кенін желкен етті.

Сөйлегенде толғанар аспай-саспай,
Бір мүлт кеткен жері жоқ андап баспай.
Әзілі де абыздың әйбат еді-ау,
Күтпес жерде жарқ еткен гауһар тастай.

Түссе-дағы арпалыс мың сынына,
Төтеп берді ұрынбай қырсығына.
Шарболаттай сом тұлға кербез қалпы,
Алатаудың ұксады бір шыңына.

Адал еңбек, басқаша жоқ ермегі,
Мың бөгетті әйтпесе жеңер ме еді?
Он төрт жылдай басқарса Үкіметті,
Ары таза — артынан сөз ермеді.

Мінезге бай, сыр бермес асыл кісі,
Құпия сол тандантса ғасырды ісі.
Ақылдылар ішінде ол қажырлысы,
Қажырлылар ішінде ақылдысы.

Атақ-даңқын туған ел еселеді,
Достары көп көрікті көшелері.
Бір қазақты үш жүзге бөлмей өткен,
Ардагерлер ардақты көсемі еді.

Кездессе де кейде бір қиын күнге,
Өзгертпейтін салмақты күйін мүлде.
Токсан екі қыс пен жаз кешсе-дағы,
Жүрді таймай парасат биігінде.

Токсан жылдық еске алсақ тойын шатты,
Өзі бастап Елбасы жалындатты.
«Отан» атты орденмен марапаттап,
Айтар сөздің асылын ағындатты.

Президенттің құрметтеп сыйын қатты,
Зал қол соғып зор дүбір құйындатты.
Бәйкен аға сабырлы кербез қалпы,
Көпке қарап ақырын жымың қақты.

Пай-пай дерсің, зал қандай жарқыраған,
Мөлдір хрусталь салпыншақ қалтыраған.
Гауһар тастар ақ моншақ қарай қалды,
Оперныйға келгендей «Алтын адам».

Бәйкен аға көңілі көріктенді,
Қуат жалғап, ерекше беріктенді.
Терең сөйлеп, тамаша алғыс айтып,
Жүзге қарай жүруге берік сенді.

Дара тұлға ел мұңын жете біліп,
Жаңа өмірге артқан жоқ бекер үміт.
Ел алдында беделі кетті сонда
Бұрынғыдан бір саты көтеріліп.

Екі жарым жыл өтті содан бері,
Сағат тілі күн туды соғар кері.
Қатты ауырып, жан жары селк еткізді,
Бір қиындық туғандай болар жері.

Атағы зор ақтангер арыс жанға,
Не демекпіз кең жалған қарысқанда.
Хор қызындай серігі — Бақытына,
Шошып кетті...
Зор қатер жабысқанда.

Әл үстінде жан жары бес ай жатты,
Абыз қартты зор сынақ қалжыратты.
Күнде отырып қасында тілек арнап,
Үміт деген күзетті шамшырақты.

Мың ақтарса көкейде жатқан сырды,
Ұзақ науқас ерекше сақтандырды.
Жеңілдігін жаратқан жасар ма деп,
Израильге емдеуге аттандырды.

Бақыт десе Бәйкеннің бақыты еді,
Сыйға тартқан Сырымбет жақұты еді.
Періштелер дем берер жерге барып,
Жан тылсымын бір мезет тапсын деді.

Бірақ...
Кесел бой бермей алған үдеп,
Токтап қалды алыста қайран жүрек.
Пайғамбарлар ордасы дін жолымен,
Аттандырды пейіштен орын тілеп.

Алматыға Кеңсайдың жолы тартты,
Асыл ана зор құрмет молын татты.
Бәрі солай...
Бірақ та кешегіден,
Сабырлы абыз өзгертті өңін қатты.

Ойлы Бәйкен тас түйін тұйықтанды,
Асыл тұлға аңғартты мұң жұтқанды.
Бақыты жоқ өмірдің сағаттары
Міз бақпастан ол үшін тұрып қалды.

Ел абызы, атақты Еңбек Ері,
Құт-береке ежелден теңдегені.
Ұл-қыздары,
Бәрі бар... шөбере де,
Жан серігі оған тек ең керегі.

«Болу?...», «Болмау?...» – қос сұрақ неге арбады?
Гамлетше тірлікке сене алмады...
Аштық, соғыс қырғынын жеңген адам
Қалың қайғы зардабын жеңе алмады.

Ауыр каза мұң-шерін терен етті,
Жалғыздыққа білмеді не демекті.
Асыл аға он тоғыз күннен кейін
Бакытының соңынан ере кетті.

Өмір-өлім бір жіпке иірілген,
Сұрақтанды қайғылы күйін білген.
Аруақтар да түсіне жиі кіріп,
Құтқармақшы болды ма қиын күннен?..

Сұрақ ауыр тұрғандай жау алдында,
Бар қиындық болды ғой жауабында.
Қайран жүрек Бақытты елестетіп,
Сағыныштың қалдырды қамалында.

Көлде аққу құс осындай күйге енеді,
Қажет емес өзгенің дым көмегі:
Сертке берік, селк етпес киелі құс,
Біреуі өлсе, сынары бірге өледі.

Аққу құстай көнбейтін жалғыздыққа,
Адалдыққа табынды абыздық та.
Қос жүрекке көлеңке түсірмеген
Бәйкен, Бақыт аңыз боп қалды жұртқа.

Бір-біріне ғаламат сеніскені,
Алпыс төрт жыл ешқашан кейіспеді.
Өзге тірлік бабында тұрса-дағы,
Бакыты жоқ өмірмен келіспеді.

Бір-біріне сыйластық құлы болған,
Қимастыққа жасапты ұлы қорған.
Үлгі болар қос жұлдыз әз бейнесі
Кісілік деген көрініп ұлы жолдан.

Балалары, берік бол, жасымағын,
Сендер көрген тіршілік — асыл ағын.
Тоқсан екі жас деген — үлкен өмір,
Соны ойлап өзім де басыламын.

Немересі, көзіне мұнды үйілтпе,
Қапаланба қабақты тым түйіп те.
Бәйкен аға басталды жаңа өмірі,
Күле қарап тұратын бір биікте.

Беу, жас ұрпақ! Көз тігіп қара да тұр,
Бүктеп қалар біздің жоқ арада сыр.
Туған елге парызын ақтап өткен,
Мәңгілікке екеуі бара жатыр.

24.12.2010.

Астана

СІЗГЕ БАҚҰЛ ЖЕҢЕШЕМ

Бәйкен аға,
Көз жұмды Бакыт жеңгем,
Осы болды сызыққа уақыт келген.
Кең мінезді жан еді-ау, әулетіне
Орда құрып, ортаймас бакыт берген.

Үнсіз кетсе қапа жоқ келбетінде,
Орасан күш салдыңыз емдетуге.
Сізге бақұл, жеңешем,
Асыл аға,
Бар емшіні костыңыз жер бетінде.

Ел абызы кемеңгер, беу, арысым,
Мұң болса да шыдайсың толған ішің.
Жалғыз қалдым дей көрме,
Балалар бар,
Бүкіл қазақ — қымбатты қорғанышың.

17.01.2010.

Астана

БӘЙКЕН АҒА, БАҚҰЛ БОЛ!

Таңдаған ел мүддесін тапшы жолдан,
Мейірбан, кәрі-жасқа жақсы қорған.
Сұм ажал Ел абызын алып кетті,
Он төрт жыл Үкіметке басшы болған.

Өмірі аңыз-дастан, кілең күрес,
Бірге өтті Димекенмен үзеңгілес.
Токсанды еңсерсе де топтан қалмай,
Егемен елге қосты үлкен үлес.

Қырандай Алатауда самғайтұғын,
Жан еді-ау тер төгілткен алмай тыным.
Әкетті тоқсан үште Бәйкенді де,
Қара жер қанша жұтса тоймайтұғын.

Мықты еді, түсті тағдыр шалғысына,
Жетті ажал Бақыт атты жан құсына.
Қырық күн өтпей жатып оқыс кетті,
Шыдамай жан жарының қайғысына.

Көкшетау жоғалтқандай сандал керін,
Байтақ ел ұмытар ма Абзал ерін?!

Бақұл бол, туған елің бақұл саған,
Жан аға, торқа болсын жатқан жерің.

05.02.2010.

Астана

БӘЙКЕН АҒАМЕН ЕҢ СОҢҒЫ СӨЙЛЕСУІМ

Ұшқыр мезет екен ғой өмір деген,
Қысқалығы тірлікте көрінбеген.
Кей жақсымен аз ғана сөйлескен сәт
Жыл секілді жарылқап көңілденем.

Сырат едім ауырып үйде жатқан,
Лажым жоқ, кіріптар күйге батқан.
Жан жарынан айрылса Бәйкен ағам,
Телефонмен күн туды көңіл айтқан.

Жұрт аяғы басылып ағындаған,
Кезегімен жалғады-ау сағым заман.
Сонда сездім абыздың ауыр халін,
Күзгі бұлттай еріксіз мамырлаған.

Бірі күні ақпанның Бәйкен ағам
Өзі соқты телефон арнап маған.
Саулығыма білдірді тілектестік,
Алғыс айттым жеткенше мен де шамам.

Түн ортасы ауғанда дәл сол күні,
Шыдатпапты жүрегін мұң молдығы.
Жедел жәрдем әкетсе емханаға,
Қатал тағдыр басталды шын зорлығы.

Сол жатқаннан тұрмады асыл абыз,
Өкінеміз, жоқтаймыз, ашынамыз.
Бесі күні ақпанның көзін жұмды,
Ел қоштасты етердей ғасыр аңыз.

Телефонмен сөзінде тынысы кең,
Ширақ еді орнықты шығысы дем.
Әу дем сәтке бір Алла қуат беріп,
Қоштасқаны сол екен інісімен.

25.02.2010.

Астана

АЙЫРТАУҒА ҚОСКӨЛ ЖАҚТАН ҚАРАСАҢ...

Сарыарқаның Айыртау абзал жері,
Жасыл бөстек жамылған мақпал белі.
Қос өркешті көз шалса елестейді
Біржан салмен кездескен Ақан сері.

Тау тамаша көрінген Қоскөл жақтан,
Бір қызығым осы еді көптен тапқан.
Айдын көлде қос аққу сүйіскенде,
Жүзі жайнап Айыртау күлім қаққан.

Маң сұлулық жан-жаққа шашылғандай,
Көру қызық жағаға жақын бармай.
Орман-тоғай, ой мен қыр билеп кетер,
Қаңқыл-саңқыл аққу-қаз шақырғандай.

Екі ғашық көз тақап кенескені,
Ертелі кеш еріксіз елестеді.
Қос аққудың қызығы еліктіріп,
Тау мен көлдің жан баурап теңескені.

Жел еседі, асыл жел есе берсін,
Адамдар да іздейді тетелесін.
Айыртаудың қос шыны деп қаламын,
Ағынтай мен Қарасай кесенесін.

Саумалкөл мен осы жер екі арасын,
Көріп өтсең бой сергіп демаласың.
Айыртауым — осындай киелі тау,
Қазақ жері болжатқан шекарасын.

Осынау ғажап құтты жер асыл алқап,
Өстім ұлын дос етіп, қызын байқап.
Елге келіп келбетін бір көргенде
Сағынышым басылды шерім тарқап.

11.09.2008.

Астана

КЕМЕҢГЕР ҚАЗАҚ САНАЙМЫН

(Мәсімхан Бейсебаевқа)

Кенші де болдым,
Әкімдік жолын өткердім,
Генсектен бастап,
Бастықтар көшін көп көрдім.
Жетпей тұрған
Бірдемесі бар дер ем,
Мәсімхан аға
Мінезін шенеп сөккеннің.

Кездестік алғаш
Жезқазғанға келгенде,
Ұқсады өңі
Тереңнен маржан тергенге.
Сыпайы сөйлеп,
Шырайы жанған мезетте,
Шынайы кейпін көресің
Шәксіз сенгенде.

Көрсетсек құрмет
Қаныштың кенші түлегі,
Үлкен бастық
Біздерге ауыр сын еді.
Сіресіп қалған сорақы,
Содыр ол емес,
Елгезек екен
Бауырмал жылы жүрегі.

Инабат сүйгіш,
Әдептен аспас Мәсекең,
Жан екен ділмар
Дуалы сөзді әс етер.

Дінкенді құртар
Дүрлікпе бастық ол емес,
Көп тындаса,
Көп сөйлеуге қас екен.

Алаша хан,
Жошы хан жайлы нұсқалы,
Аймақтың сырын
Айтқызып ұзақ қыстады.
Ұлағат тұтар
Ұмытылмас мінезі-ай,
Сағынып көрген інісіндей ұстады.

Толымды кеңес
Топталды есте сақтарлық,
Қажет пен мұқтаж
Тетігін тегіс ақтардық.
Тоқымашыларда
Томпақтау тормақ көп екен,
Томаға ашық,
Фабрика жаққа аттандық.

Арулар шымқай
Жаудырды сауал не түрлі,
Дүрсе бас салды,
Сең соққандай Есілді.
Бір күліп сонда
Мәсекең айтты: «Мақұл», – деп,
Сұлулар қойған
Сұрақтар жедел шешілді.

Қыздарға біздің
Ағамыз жылдам ұнады,
Ақжолтай, ашық
Ниеті көпке құлады.
Әйелдер-ай,
Әйелдігін қояр ма,
Сөз соңында біреуі апорт сұрады.

Мәсекең күліп:
«Ежелгі апорт жоқ, тегі,
Хауа ана мен
Хауа ата бізде көп, — деді. —
Сіздерге де іздейін, — деді, — жақсы алма,
Бозбалалар болмастай бекер өкпелі».

Фабриканың кем-кетігін жойғызды,
Қуантты шексіз тез арада ол бізді.
«Арық айтып, семіз шыққан» осы ғой,
Жезқазғанды апортқа да тойғызды.

Аз ғана мысал ісінен арыс ағайдың,
Үзімі ғана өлкеме төккен арайдың.
Мәсекемді ел бірлігін көксеген
Артықша туған кемеңгер қазақ санаймын.

БӘЙКЕН АҒА

*Сахабалар айтады: Арыстан баба атыңыз,
Арабтардың ұлығы, пәкиза дүр затыңыз.*

Қожа Ахмет Иассауи

Кейіпкері жасардай кең дастанның,
Совмин болып он бес жыл ел басқардың.
Ең ардақты ақсақал болсаң бүгін,
Қиялысың қызыққан сен жастардың.

Еске түссе қазақтың көне күйі,
Атар едік Алаштың Төле биі.
Қаз дауысты Қазыбектей Сағындық жүр,
Көзге түсіп қасыңда өте жиі.

Жаным сүйер мінезі кең адамды,
Пейілі басар көңілде кей аланды.
Осы күнгі Әйтеке бидей көрем,
Үштің бірі атанған Сері ағамды.

Сыр самғатса ақ қанат жыр ұшқыры,
Жүзінде тұр туған ел тыныштығы.
Ағалардың бәріне арналады,
Саған берген зор баға бір ұшқыны.

Кемеңгерсің келтірмес төріме сын,
Жүріс-тұрыс байқаттың емлесін.
Ұстаз болған Қожа Ахмет Иассауиге,
Арыстан баб данадай көрінесің.

10.02.2000.

Алматы

ЕСІЛ ТАҢЫ

Атқанда арай шашып Есіл таңы,
Шықты ғой жас күнімдей есім тағы.
Тоғайдан тоқсан тарау бұлғақтаған,
Тотының таңға ғашық естілді әні.

Ақ сәуле күлім қаққан сүймес кімді,
Жауқазын, қызғалдақпен тілдестірді.
Күн шықты аппақ жүзін жарқ еткендей,
Өзінмен бала күнгі үндестірді.

Ақ шуақ көк Есілдің таң самалы,
Аққу-қаз сырнай-керней қарсы алады.
Сандуғаш сайда сайрап сәлемдесе,
Көңілдің дамыл тапты аңсағаны.

Сағыныш осындайда селдіреді,
Ән неткен таза нәркес, мөлдір еді?!
Осылай жатады екен тебіреніп,
Лүпілдеп таң мезгілде ел жүрегі.

12.05.2002.

Астана

ҒАШЫҚ ҚАЛА – АЛМАТЫ

Алматы — алмағайып әсем қала,
Қазағым басын иген көсем қала.
Атқан таң бір сүйеге аңсап жетсе,
Батқан күн қимай жылжыр бәсең ғана.

Жұлдыздай көш бастаған үркердегі,
Алматы — махаббаттың үлкен төрі.
Жұмақтың бір апортын ала келіп,
Хауа ата, Хауа ананың түскен жері.

Жан құштар жемісіне бакка келіп,
Таппадық махаббаттан басқа желік.
Салса да қанша тыйым өте тәтті,
Біз-дағы сол алманы татқан едік.

Бұлт сүйген тау гүліндей ашық қала,
Жан-жаққа жатыр нұрын шашып қана.
Көрген жан Алматыға ғашық болса,
Алматы — адамзатқа ғашық қала.

27.04.2003.

Алматы

ЖАСАЙ БЕР, БІЗДІҢ ЕЛОРДА!

Жауқазын, әсем жас қала,
Көңілге жылы наз арттың.
Елорда болдың, Астана,
Ақмоласы қазақтың.

Атаған бабам «Ақ қамал»,
«Ақ күмбез» сені түрленткен.
Тарихта таңба сакталар,
Қараөткел көрген құрметпен.

«Целиноград» боп атандын,
Жок атау туып сөзімде.
Ол да бір көрген қатал күн,
Амалсыз көнген төзімге.

Қазағым мақтан етерлік
Сәулет пен дәулет шыңысың.
Сан ұрпақ сақтап өтерлік
Тәуелсіздік туысың.

Ежелгі арман өтелген,
Нығайды қазақ елдігі.
Ақталды шаңырақ көтерген
Елбасының ерлігі.

Қыранға лайық өмір боп,
Жөптеді жолын құмар күн.
Сен көркейсен көңіл тоқ,
Мерейім өсіп қуандым.

Дербестік жедел баптаған,
Нығайып бекем тез орна.
Ақ тілекті ақтаған,
Жасай бер, асқақ Елорда!

21.02.2003.

Астана

УАЙЫМ

Уайым — ер қорғаны — есі барлық.

Абай

Уайымды ұлы Абай
«Есі барлық» деп еді.
Жырымен сеуіп жанға арай,
Халықтың камын жеп еді.

Мұны да жылы нұр екен,
Тартымды сыры ғақыл боп.
Жерді алып патша жүдеткен,
Ұқпасқа халін хақым жоқ.

Ол бізге күлме демеді,
Мәніспен болды шектемек.
Көп ыржақты тежеді:
«Күлкіні қуып кетпе», — деп.

Уайымды тағы да,
«Ер қорғаны» атады.
«Қор болған» ауыр шағына,
Оранып әні жатады.

Өр көкірек, керенау,
Сактандырды содырдан,
Кер жалқау сонда кебі анау,
Жылжымай жатып болдырған.

Параны еткен мол қару,
Сыбайлас қылмыс күркелі.
Қазынаға суық қол салу -
Ол айтқан ұрлық үлкені.

Келеді сонда тосын ой,
Бүгінгі күнді көргендей.
Даналық сыры осы ғой,
Ертенді болжап бергендей.

Жаһанда жалғыз жабығып,
Үдетті Хаққа шағымды.
Қалың ел үшін қамығып,
Көкірегі қарс жарылды.

19.10.2005

ТІЛ ЖОРЫҒЫ

Тіл күрмеліп кеңестік «жұмағында»,
Судай сіңсе құрдымға құба құмда...
Байтұрсынов бастады қорғау жолын,
Ана тілін «ортақ тіл» құрамында.

«Рухани көсемі ұлтымыздың», —
Деп Әуезов құптады ғұрпын ізгі.
Тіл жорығын өзі де жасап өтті,
Сүйсіндіріп туған ел-жұртымызды.

Мағжан ақын ұрандап Тұран барын,
Шәкерімдер үзбеді Құран нәрін.
Жасап берді жас Қаныш ғылым тілін,
Есеп-қисап оқулық құралдарын.

Егемендік алғанда елім менін,
Тіл тұғыры берік деп сеніп едім.
Орыс аздай, өзгеше қорыс келіп,
Тіл жорығы байқадық кемігенін.

Өндірісті сатумен маздаушылар,
Татулығы тіліммен аздау шығар.
Қазақтардың діңкесін қатырады,
Ағылшынша сөйлесіп «жалдаушылар».

Міне, содан үрейім еселенді,
Орыс аздай шет тілдер кеселі енді.
Ахан айтқан «қазақтық қалып» қайда?
Сол «қалыпқа» салайық өсер елді.

«Ана тілі» деген зор бастаманы,
Табылмайды қорғаудың басқа мәні.
Тіл жорығын Ақанша ағындатсақ,
Ұлтты сақтау сол болар басты амалы.

Тазаланып шұбар тіл ала-құла,
Нұр байлансын жас ұрпақ талабына.
Барша қазақ қазақша сөйлеспесек,
Дым бітірмес әрекет шала-пұла.

03.10.2000

КӨКШЕТАУДЫҢ ҚАЛАСЫ

Көкшетаудың қаласы мен даласы
Қопа көлдің құмқайрақты жағасы...
Бала күнде талай асыр салған жер
Шабыт қозғап жібергенін қарашы.

Қасқыр көріп бұға қалған баладай,
Бұкпа жатыр жан жағына қарамай.
Беу, ескі дос!
Көтер десем басынды,
Міз бақпайды жалт карауға жарамай.

Жеті жылдық ер балалар мектебін
Тәмамдап ем,
Тентек етіп ерке күн.
Төбелессіз өтпеуші еді үзіліс,
Әр сағатты еске алып сыр шертемін.

Әне шулы Шағалалы өзені,
Қандай ғажап?!
Жар түбінде кезеңі.
Жалаңаяқ ізім жатыр құмдақта,
Дәл көрсетіп балық үйір межені.

Қара мойыл жарқ еткенде жанары,
Шыдай алмас тірі көкірек саналы.
Суға келген көрші қызы телміріп,
Қармақтағы ақмарқаға қарады.

Егделік пен ерке күннің арасы
Алыс екен көрінбестей шамасы.
Осынау қызды тым ертерек ұзатқан,
Ол да сенсін, Көкшетаудың қаласы.

*15.08.2000.
Бурабай*

ҚЫЗЫЛЖАР

Ақ қайың елі жайдары,
Сарыарқа алтын айдары.
Абылай қонған бел-белес.
Қазақтың ғажап аймағы.
Әнші де күйші ғұрпыннан,
Көркіне терең сыр тұнған.
«Гауһартас» сенсін құлпырған,
Қыраны елдің — Қызылжар,
Жұмағы жердің — Қызылжар.

Орман, көл толы айналаң,
«Гәккулі» өлкем жайнаған.
Сандуғаш сайда үніне
Інжу мен маржан байлаған.
Мағжандай кайсар жаралған
Ұлдары арыс сан алуан.
Атадан мирас нәр алған
Қыраны елдің — Қызылжар,
Жұмағы жердің — Қызылжар.

Жауказын туған үлбіреп,
Гүлден де сұлу гүлдірек.
Ұлпанға тартқан ұлтжанды,
Қыздары шымқай Қыз Жібек.

Есілдей көпшіл тілегі,
Бірліктің берік тірегі,
Достықтың туы жүрегі,
Қыраны елдің — Қызылжар,
Жұмағы жердің — Қызылжар.

2004

* * *

Сакта, Құдай, өмірдің әттеңінен,
Өлең өріс көкжиек тапты өрінен.
Гүл теремін,
Бір әсем үн теремін
Дархан өмір тамаша сәттерінен.

Алауласса кенші-ақын жырым — жалын,
Екі ғасыр еңселі шыңындамын.
«Жезкиік» жыр жеп-жеңіл жаралған жоқ,
Мың айтсам да таусылмас мұңым қалың.

Қызығына тірліктің тоймайды өлең,
Жақұт іздеп теренге бойлай берем.
Етпен кетер сүйекке сіңген мінез,
Тойда отырып Аралды ойлай берем.

Дербес елдің қарқыны сүйсінтеді,
Дәріптеумен тынбайды тылсым шебі.
Астанаға аң-таң боп қызықсам да,
Туған ауыл хал-жайы күрсінтеді.

Төрт түлік мал кең жайлап, тебіндеген,
Ояу көзім тоярдай жерім кенен.
Дәтім берік,
Сәтім де адасқан жоқ,
Келер күнге қол созам сенімменен.

Жаным разы көп өнер достығына,
Бәрі өзінше,
Дем берді сөз нұрына.
Әкімдік пен кеншілік қоштасса да,
Ақындықта жетемін өз шыңыма.

2002.
Астана

ЖАН ӘЛЕМІ

(Серік Қирабаевқа)

Сері аға, «жан әлемі» деген сөзін,
Ғұлама ойшылдықтың аштын көзін.
Қанша бай болса адамның жан әлемі,
Соншама биіктетер өмір өзін.

Асылға арналғандай бар мәнері,
Ойлы сөз, өте нәзік және әдемі.
Жеткізді заңғар биік зор межеге,
Сені де даналардың жан әлемі.

Баурағыш тұла бойын мейірімділік,
Көрмедің әлдекімше жеңіл күліп.
Кетпейді жылы шуақ келбетіңнен,
Шапағат, мейірім, мерей төгілдіріп.

Анаңның ақ сүтімен ұялаған,
Жасады сол мінезін зиялы адам.
Жаралған парасаттан жан әлемің,
Жүйріксің баяу желіс ұнамаған.

Қазаққа сен арнаған жақты мол сын,
Қырғыз да бауыр басты құтты көршің.
Ұлтымның осы күнгі «Виссарионы»,
Сері аға, әр қадамың құтты болсын!

30.03.2007.
Астана

БІР ЖАҢАРТЫП ӨТЕТІН

Кей қаланың аты әншіл үн берді,
Ақмоламыз Астана боп үлгерді.
Кей қалалар атын жиі өзгертіп,
Әр заманға сай боларлық күн көрді.

Ескі Ермак Ақсу болып оналды,
Ата жұртым нұры жанған өң алды.
Шетте жүріп елге жеткен секілді,
Тараздарым өз атына оралды.

Ал Павлодар мызғымай тұр шертиіп,
Сыйлық емес, «дар» дегені — шер-күйік.
Ақ патшаның бекінісі емес пе,
Намыс қозғап тұрған өңсіз мелшиіп.

Сан ойланып,
Сана мұнын кешесін,
Өтпеді ғой ұлыққа айтқан неше сын.
Мазалайды Петропавловск дегені,
Біріккен кезде Қызылжардың көшесін.

Тағдыр осы өнменіне жететін,
Әу дем сәтте мәңгүрт етіп кететін.
Тәуелсіздік төзбейтұғын аттар бар,
Кезі келді бір жаңартып өтетін.

Гәптің бәрі түпкі негіз затында,
Затын ойлар бар ғой берік хақым да.
Екі қала тұрса деймін жарқырап,
Құтты есіммен ата дәстүр салтында.

*2002.
Алматы*

БӨРТЕ ХАНЫМНЫҢ СӨЗІ

Шұғыла елін Шыңғыс хан талқандады,
Ақ Бұқа атты патшасын арқандады.
Ай мен күндей құлпырған қызын алып,
Құлан ханым қасында алшандады.

Бәйбішеге хан тақсыр хабар қылды,
Мәмілегерді жіберді табар тілді.
Сонда Бөрте сөз айтып хабаршыға,
Ата дәстүр салтына сала білді:

— Әмір солай,
Көлден құс атсын, — деді, —
Сондай едім өзім де жас күндегі
Хан иеме қызғаныш ете алмаймын,
Жас иіспен қызыққа батсын, — деді. —

Тілегім мол,
Ниет пәк жолын бумас,
Мен өкінер емеспін долы қу бас.
Етегінен кім қонырау қақса-дағы,
Жошы, Үгедей
Шағатай, Төле тумас.

Хан иеме жарасқан еркелігім,
Ұлғайғанда бүлінбес мөлтек үнім.
«Қабат шапан тондырмас,
Қабат арқан тоздырмас»,
Жас тоқалдан кемімес Бөртелігім.

27.11.2002

ОНДАСЫНҒА

Ардақты інім Ондасын,
Басына бақыт орнасын.
Әйгілі әулет ішінде
Өз жолың айқын ордасын.

Ғалымдық берік қорғаның,
Ұстаз боп ғибрат жолдадың.
Қылкөпірден өткізді
Бәйкеннің ұлы болғаның.

Сынаушы сансыз сезілсе,
Қаулаған қауым көзінше,
Атақты әке атына
Абырой қостың өзінше.

Басылмас асау ағынмен,
Бойында өршіл жалынмен,
Биікке талай жете бер
Байыпты, бапты сарынмен.

Көрінген көркем көшіннен,
Жұрағат кетпес есімнен.
Құдағи, құда, мың жаса,
Ботакөзді өсірген.

Беу, құда, бәрі тегін бе?!
Көкшеге тиді себің де.
Жарасып Жасыбай, сексен көл,
Біз жарыдық келінге.

Қыздырып әнді үдейін.
Алғысты асыл үйейін.
Құдағиым Райхан,
Бетіңізден сүйейін.

Оңдасын, болдың табанды,
Баса бер алға қадамды.
Құтты болсын әр күнін,
Көтерсін Тәңірім бағанды.

Қыдыр қонып қасыңда,
Бекінсін бақыт басыңда.
Қырандай өрге құлшынтсын,
Тағдырың жана ғасырда.

21.03.2001.

Алматы

АСТАНАДА БӨГЕНБАЙ ЕСКЕРТКІШІ

Ұлан іс бастау алған бас қаламыз,
Қуаныш құтты болсын, Астанамыз!
Ескерткіш Қанжығалы Бөгенбайға
Орнаттың,
Құттықтаймыз, шаттанамыз!

Атағы алты алашқа дастан-аңыз,
Қасарса жер бермеген жатқа қарыс.
Атасы батырлардың қарт Бөгенбай,
Жасы да тоқсан бестен асқан абыз.

Айбынын өзгелерден асыра алған,
Батырдың зор әулетін жасыра алман.
Ересен күшті, ержүрек, өңкей қайсар,
Еркіндік таңын еткен асыл арман.

Еңсегей ер Есімнің дәуірінен,
Атасын барша қазақ тәуір білген.
Әлдеуін Түркістанға әмір болған,
Соққылап сансыз жауды сауыр белден.

Қазағым сүйді әкесі Ақшаны да,
Қолдады әз Тәукедей тақтағы да.
«Ақ дауыл» деп атапты мысы құрып,
Қысылған сан айқаста қастары да.

Бөгенбай Ақшаұлы тартты атаға,
Бөленді аруақ қонған ақ батаға.
Ерлігі, Абылай ханға елшілігі,
Жер жармай атақ-даңқы жай жата ма?!

Бермеген жауға дауда ұпайды да,
Қазаққа құтты есімі құтайды ма,
Құғындап казак-орыс, жоңғарларды,
Асырды Үрімшіден Қытайды да.

Орнаса елге нешік ор замандар,
Осылар ұлттың рухын қолдағандар.
Көкшетау, Алатау мен Алтай, Атырау,
Арасын сойылымен қорғағандар.

02.07.2007.

Астана

НЭЙЛЮФАРҒА

Тұңғышы Бәйкен-Бақыт атанғаның,
Перзентсің көшің құтты, адал жаның.
Қуаныш шексіз болды көбейгенде
Ондасын, Раузамен қатарларын.

Құтты қыз Нэйлюфарсың, талас бар ма?
Тірлікте сәт пен шаттық аластар ма?
Көшеде сені көрген жігіттерден
Қызғанды гүл тосқандай ағаштар да.

Жайдары жүрдің жастай шын басында,
Ілектің қызық өмір, нұрлы асуға.
Осы үйдің бір ұлындай болып кеткен
Байсалды Марат мәңгі жүр қасында.

Жұбатар бүгін досың, сырласың да,
Көндіктің әрең шыдап мұң басуға.
Ата-анаң жүріп кетті бұл өмірден,
Сән берген құтты қосақ бір ғасырға.

Не дейін... зор қайғыны түсінемін,
Өзім де елмен бірге күрсінемін.
Қазаны көтерісті барша қазақ,
Мықты бол, осыны еске түсіремін.

Қазақтың Бәйкен аға актангері,
Дүлдүл ғой Бакыт жеңгем тапқан сені.
Ендігі тілек осы: екеуінің
Пейіште жайлы болсын жатқан жері.

10.02.2010.

Астана

* * *

Жаманға етсең жақсылық,
Жадына тартар надандық.
Кей міні кетпей асқынып,
Жөн тапсаң жасар қараңдық.

Келер деп осым көңілге,
Ойламай кетер қарысып.
Ұмтылған оттай көмірге,
Қырсығы жүрер жабысып.

Жақсыға айтқан ақылың
Ақ нанға сары май жаққандай.
Құлшынар ұғып татымын,
Асыл ой түбін тапқандай.

Дос жақсы ұғар сәлемді
Шыққандай бір ұядан...
Жүрсе де шарлап әлемді
Қол сілтер алыс қиядан.

...Секілді сүйген тәбеті,
Адамды билер әдеті.

19.10.2006.

Астана

БІР ҚАЗАҚТЫ БӨЛМЕЙІКШІ ЕКІГЕ

Ескі Одақтың кезінде де бар еді,
Елді үш жүзге бөлушілер әлегі.
«Командалық» ғұрып келді бұл күнде,
«Ескі», «жаңа қазақ» туды әлемі.

О, Құдай-ау, әнжүмелеп жастарды,
«Жана қазақ» деген дақпырт басталды.
Бір қазақты бөлме қаққа, бауырым,
Оның басқа себебі бар астарлы.

«Жана қазақ» — біздер баққан балалар,
Жасөспірім тілге шорқақ «шалалар».
Бірақ, байқа, жаны таза арымен,
Тіл мен ділді игеруге бара алар.

Пәле жауып,
Жықпайықшы сойылға,
Біл одан да не жатқанын ойында.
Тілге олақ қазақтардың бүгінгі,
Бір кінәсі, біл, өзіннің мойнында.

Жаппай қалап кеттік орыс мектебін,
Токтау салар кім шығарды өктем үн?
Орыстанып кеттік-ау деп осқырсaq,
Ондап қара ағылшындық жеткенін.

«Ескі», «жана» деген ұғым жүрмейді,
Жактырмаймын ондай іштен үрлеуді.
Кең мінезбен ғибрат, тәлім көрсетіп,
Жетілтейік шорқақ тілін күрмеулі.

Қатыгез дос, өзіне бір қарашы,
Ол да осынау қара қазақ баласы.
Сен күпініп «Мерседеспен» заулатсан,
Оның өмірі — жер мен көктің арасы.

Қолың жетсе кетпе — інім, қатайып,
Өткен күнде жатыр біздің бас айып.
Жас ұрпақты жасқандырмай түзеуге,
Шыдамдық пен шын қамқорлық жасайық.

02.08.2003

САҒЫНДЫМ

Қыран жетпес биіктерді сағындым
Сәулеті көз байлаған.
Қырда желген киіктерді сағындым
Жанарлары жайнаған.
Құмар болған,
Ұлар қонған
Ұлытауды сағындым.

Ауылым қонған Сырымбетті сағындым
Тандайым бал татынып.
Бауыры толған жиын топты сағындым
Құрбы-құрдас шақырып,
Аккулы өлкем,
Гәккулі өлкем
Көкшетауды сағындым.

Алтын алқа Есілімді сағындым
Ақ қайындар өрлеген.
Көрші қалқа, есімінді сағындым
Көптен айтып көрмеген.
Сары жайлаулы,
Таң байлаулы
Сарыарқамды сағындым.

Аға-жеңге, бауырласты сағындым
Сайран салып жүретін.
Аман қалған ауылдасты сағындым
Ата-анамды білетін,
Кіндік кескен,
Бауырында өскен
Жалғызтауды сағындым.

1989

ДАНИЯР ҚҰДАҒА

Менің де құдам
Құдасы болса Мұсаның,
Ардақтай берем
Алшақтамай үш адым.
Жұпар жеңгем тойында тарту сый еттім
Жыр кітапты өлең боп жайған құшағын.

Естелікті енді ойға шақырам,
Алатауды өзімдей мұңға батырам.
Өтіп кетті жеңешем кеше өмірден,
Бет сипасып отыруға шақырам.

Тойымызды, қайғымызды бөлістік,
Бұрынғыдан жақынырақ көрістік.
Данияр, Бақыт, Алматыда болдыңдар,
Туысымыз ең қадірлі, ең ыстық.

Ақиқатты тура айтпауға хақым жоқ,
Жүрмес едім мен өйтпесем ақын боп.
Мұса ағамның балалары үшін де
Кеттіңіздер біздерден де жақын боп.

Өмір-өзен тоқтатпасын кемесін,
Есте ұстайық өткелдердің елесін.
Кездесерміз қуанышты күндерде,
Үкілі бабам аруағы жебесін.

2001

БАЙШІЛІКТЕ

(Есенгелді Мұқыжановқа)

Аппак үйлер тігіліпті алаңда,
Бәрі осында,
Ауылын да, қалаң да.
«Отан» туы, «Отан» үні шалқып тұр,
Осы екен ғой лайық тойы заманға.

Талай шешен ұшырғандай жан құсын,
Арнап жатыр сөздің сара нәрлісін.
Осы ауылға жәрдем еткен Есенге
Жерлестері төкті мың-мың алғысын.

Көп әжелер әні шықты аспанға,
Қостап кетті кекселер де, жастар да.
Мағжан елі екеніне қуандым
«Бәрінен де сен сұлуға» басқанда.

Жан толқытты жас талантқа нұрлы үміт,
Күмбір қакты домбыралар дүрлігіп.
Сегіз сері атамызды еске алдық
«Гауһартасты» шырқағанда бір жігіт.

Кез болыппыз
Шын айтулы шат үнге,
Балқып кеттім жастай құмар тәтті үнге.
Үкілі бабам елестеді құс салған
Бір қарындас салған кезде «Гәккуге».

Сарыарканың бой жазғандай нұр тауы,
Үн биледі орман-тоғай, қырканы.
Ағаларын сыйлағаны-ау жастардың,
Кербез жігіт «Жезкиікті» шырқады.

Шөлім қанды туған елдің әніне,
Дәстүрлі әуен ел сүйсінді нәріне.
Қолдан келген жақсылығым сол болды,
Бір-бір кітап сыйға тарттым бәріне.

26.06.2004

ПИАНИНО СӨЙЛЕП КЕТТІ ҚАЗАҚША

(Гауһар Сұлтановаға)

Күйсандықтың кереметі Гауһарды
Тыңдаған жан елтіп, балқып тамсанды.
Жас аққудай көл бетінде талпынған,
Үзім үнге қанат байлап жан салды.

Астанада, Президент өнер залында,
Ұқсады әуен күн шетінде жалынға.
Сұлу саздың тың тасқынды теңізі
Толқып жатты мың-мың саңлақ сарында.

Әр дыбыстың дәл келтіріп ағынын,
Аша түсті жүйрік көңіл сағымын.
Сым саусақтар сылқыл қағып үзімтал,
Жұртқа жайды іштен шыққан жан үнін.

Ақ ботадай қарай қалса жайдары,
Аққұба қыз күймен жігер қайрады.
Еуропаны әкелгендей көшіріп,
Шопен, Листің желісінен таймады.

Асау жүрек жанартауы қайнады,
Сұлу саздың жарқыл қакты айдары.
Чайковскийше аққуларды билетсе,
Бипыл-типыл балапан ырғақ заулады.

Моцарт, Вагнер Алатауды жайлады,
Мұқаң ағам Көкшеге ат байлады.
Дина апамыз ақ батасын бергендей,
Гауһар атты жаңа жұлдыз жайнады.

Төгілткенде сал Көкшенің паң үнін,
Еуропаға теңестірді дарынын.
Пианино сөйлеп кетті қазақша,
Мың құбылтып «Біржан – Сара» сарынын.

Алып келді
Қызғалдақтар аңқуын,
Сарыарқа мен Жетісудың шалқуын.
«Қыздар әнін» операдан әкелсе,
Қосқан екен өз жүрегі жарқылын.

Бұл не ғажап?
Ақиқат па, сезім бе?
Лаулап кеттім сол мезетте өзім де.
«Айгөлекшіл» біздің ауыл қыздары
Күйге еріп билеп жүрді көзімде.

Орындалды-ау бір тамаша арманым,
Мұқан назын, Гауһар, сәтті жалғадың.
Жан баурадың Жәниядай жайқалып,
Дара туған Сара апандай самғадың.

Пианино шапағат шашты нұрлы үні,
Толқып жатты әсем әуез гүл-гүлі.
Тындаушылар браволап қол соғып:
«Міне, — деді, — жаңа заман дүлдүлі!»
Музыкаға мен де муза жалғадым,
Үкілі үнге жалау тікті назды ағын.
Аспанымда жаңа жұлдыз жарқ етсе
Ата болып ақ батамды арнадым.

2005.
Астана

ГАУҢАРҒА БЕРГЕН АҚ БАТА

Бата деген — ақ тілегі халықтың,
Дәстүрі осы біздің ұлттық қалыптың.
Бақытты бол, айналайын Гауһаржан,
Биік төрде өзінді бір таныттың.

Игере бер сұлу саздың ғарышын,
Есімінді барлық әлем танысын.
Дара дарын мың жылда бір келетін
Нұрғисаның аруағы дарысын.

Өрістей бер,
Абырой, атақ таптың көп,
Орындай бер сол қарқынмен ақ міндет!
Ақ батамның түйіні осы, Гауһаржан,
Қолдап жүрсін Құрманғазы, Тәттімбет!

2005.
Астана

БАС МҮФТИДІ ҚҰТТЫҚТАУ

(Әбсаттар Дербісәліге)

Жақсылық күтем жүзі жылы адамнан,
Күлім қаққан көзінің сыры сан алуан.
Әбсаттар қажы шырайына қарашы,
Көрген адам нұр-шуақтан нәр алған.

Жазық маңдай,
Қырғилықты білмейді.
Ашық тандай адамдарға гүл мейірі.
Айтқан сөзді естіп, ұғып, аялап,
Нәзік жаны, беріледі шын пейілі.

Ажары да Алла берген ақ сары,
Тек жақсылық бұл жалғанда аңсары.
Пайғамдардың, шын құлы ғой,
Қазақтар бас мүфтиге сондай жанды аңса

Қарсы алғандай тәуелсіздік жеңгенін,
Көрдік елге дін басшысы келгенін.
Аз жылдарда білдік адал, әділ жан.
Туған елге тың қолғабыс бергенін.

Өзіне еріп шәкірттері талпынды,
Көтерді олар ең алғашқы бар сынды.
Мұсылмандық білімдерін көтеріп,
Жөнге салып келе жатыр халқымды.

Көрдік қазақ дінге ниет бұрғанын,
Жаңа мешіт сән-салтанат құрғанын.
Әне, сонда бізге де Алла көз салды,
Мен төгілттім көкейімнен нұрлы ағын.

Түркістанға жасап қайттым тағзым,
Ұқтым молдау Қожа Ахметтің аңызын.
Кітап қылып соның бәрін хаттаған
Менің де артта мұсылмандық бар ізім.

Қуаныш қой Иассауиді ұққан да,
Не жетеді шын жақсылық жұққанға?!
Жыр арнадым Әбсаттар қажы қазаққа,
Бас мүфти боп ұлы төрге шыққанда.

Тоқсан ауыз сөзге тапсам тың түйін:
Жаса, менің бек құрметтер мүфтиім!
Алпыс жасың құтты болсын, Әбеке,
Сәлем айтты
Астана, ауылым, құтты үйім!

21.04.2007.

Астана

САҒАДАТ НҰРМАҒАМБЕТОВТІҢ СӨЗІ

Сөйлеп тұр генерал Сағадат,
Тыңдадық тіл қатпай жамағат.
Арнап тұр Бәйкенге бар сөзін,
Әскери ұғымда бағалап.

Деді ол: «Кей дөкей аты ірі,
Қай күні өмірі тоқтады,
Сол күні алысы, жақыны
Сыртынан сыпыра боктады.

|

Сау қалған осындай жазадан
Әшімов ғажайып, таза адам.
Суворов секілді сөз ермес,
Біз көріп, білетін аз адам.

Ар-намыс тұғырын жықпады,
Қадамын ел бірге құптады.
Ол берік қолбасшы, мызғымас,
Алғы шеп отынан шықпады.

Ол мықты тәртіпке сеніммен,
Жері жоқ дұшпаннан жеңілген.
Жүгі ауыр, төсінде жұлдыз да
Мандай тер селіне берілген».

1998

КӨҢІЛІМ

Таскын едім, шалқыған тұнық та едім,
Осы күні көңілім сынық менің.
Беу, тағдырым! Бір тыным бермедің ғой,
Мың құлатсаң мың рет тұрып та едім.

Арпалысқа үйірмін құлын күннен,
Кейде алмасып кетеді күнім түнмен.
Есерлердің сақтай гөр саяғынан,
Есті тентек жақсы еді сырын білген.

Жасқанамын достан да, дұшпаннан да,
Сескенемін өзеуреп құшқаннан да.
Қара бастың әркім жүр қамын ойлап,
Зәру болдым мұңымды ұққан жанға.

Беу, домбырам! Кел, қосыл, алаңдама,
Сыр бүгу жоқ жалғанда саған ғана.
Шеккен қасірет меншікті еншім емес,
Талай тарлан іздеп жүр табар пана.

Күннен-күнге қарыштап үдеулі едім,
Кілт тоқтадым алғандай біреу кегін.
Ел қабағы тезірек ашылса екен,
Сонда күйім түзелер жүдеу менің.

1994

АБАЙМЕН ЕРТЕ ТАБЫСҚАН

Жаксыдан үлгі алғаны,
Атадан мирас жалғады,
Ақыл мен ойды жұптады.
Не қиямет көрсе де,
Өтірік айтпас өлсе де
Адалдықты құптады.

Мың кісідей бір өзі,
Салмақты болды мінезі,
Қалыптан әнтек шықпады.
Сабырмен болжап жан-жақты
Ел-жұртқа болды ардақты,
Осы ғой ең зор ұққаны.

Тигенде билік қолына,
Әділдік түсті жолына,
Қазынаға қолын сұқпады.
Аз сөйлеп көп тыңдады,
Шешімді берік шыңдады,
Айтқан сөзін жұтпады.

Әлдекімнен жалтақтап,
Есерді досқа айтақтап
Асылды өрде жықпады.
Шығармай ерсі дауысын,
Тындырды мықтап әр ісін,
Тасада қалып бұқпады.

↓
Абаймен ерте табысқан,
Жасынан ақыл жабысқан,
Бойына сінді ұққаны.
Дамылсыз жігер қайратып,
Төсіне жұлдыз жайнатып,
Шын ерлік төрге шыққаны!

13.10.2005.

Астана

ЕСІМІН ЖЫЛДАР ЖАСЫРМАС

(Сәкен Жүнісовке)

Көз жұмды өнер пырағы,
Қазақтың ғажап дүлдүлі.
Самғауық қыран құлады,
Бұлт жарған асқақ тынды үні.

Шаршы топ тұрар бас иіп,
Сол еді-ау жігіт озығы.
Заңғарға жетті ең биік,
Өзі ірі санлақ, сөзі ірі.

Сағымнан шықты жалындап
«Жапандағы жалғыз үй».
«Ақан сері» ағындап,
Ел-жұрттан Сәкен алды сый.

Құлагер мұнын қозғаған,
Шұрқырап шықты құлындай.
Болса да Ақан өз бабам,
Жалғасты Сәкен ұлындай.

Сан қилы өнер тоғысты,
Сергітіп дала жарысы.
Тандантты қазақ-орысты
Италияшыл әсем дауысы.

Тұлпар сол жайнар шапқанда,
Қай думан оны қарсы алмас?!
Абайдың әнін айтқанда
Алдына тірі жан салмас.

Таппады тыныс бірауық,
Драмаға терең бойлады.
Сұм жалған ескен шырмауық
Шырмамай оны қоймады.

Өнерін көптен асырса,
Сері еді жанға бас ұрмас.
Қара жер көзден жасырса,
Есімін жылдар жасырмас.

21.04.2007.

Астана

АСЫЛ ТҰЛҒА, БАҚҰЛ БОЛ

(Өмірзақ Сұлтанғазинге)

Өтті өмірден қазақтың шын арысы,
Ғұлама ғалым елге айғақ әр ісі.
Жүдеп қалды-ау сол мезетте қазақтың
Ғарыштану мәресінде жарысы.

Асылды алу — сұм ажалдың соқпағы,
Айту қиын...
Үлкен жүрек тоқтады.
Қарт Алатау қарлы шыңы теңселді,
Ардақты ұлын Тобыл сыңсып жоқтады.

Ұлттық тұлға
Әлем білген көшелі,
Ол бар жерде ұтты елдің есебі.
Бәйге өрінде Құлагердей мерт болды,
Ғарышкерлер ақылға бай көсемі.

Үлгі еді ғой, Өмірзақ, сенің атың сол,
Саңлақ едің жер бетінде даңқың мол.
Қаныш аға нық қазығы деп сүйдік,
Таңғалдырса өрге ұмтылған даңғыл жол.

Қайда жүрсең жіті көңіл бөлуші ем,
Алға тарттың ағалықтың төрін сен.
Бар қазаққа көрік берген кемеңгер
Ахмет аға інісіндей көруші ем.

Жүректі едін,
Әр қадамың тың дастан,
Жоқ деуге де сені бүгін қимас жан.
Топырағың торқа болсын, нар інім,
Ұрпағыңа ашық болсын нұрлы аспан.

Ұлтжандылық таңдайында татым мол,
Нағыз қазақ болып өттің атың зор.
Ойда жоқта құлап қалды-ау бір тауым,
Елің бақыл, асыл тұлға, бақұл бол.

24.05.2005.

Астана

ТҰМАНБАЙҒА

Тұманбай, құтты болсын жетпіс бесін,
Алпыстай тал тұс емес, жетті бесін.
Бірақ та қартайдым деп мазаланба,
Жастармен махаббатшыл сен біргесін.

Қазақтың саған үйір жақсылары,
Көруге сұлулардың тапшы бәрі.
Арнайы сәлем айтты Жезқазғанның
Біздерді кездестірген шахталары!

Төрінде қанат жайған өңшең сері,
Сарыарқа құттықтайды сенсең белі.
Тілейді сексеніне есен жет деп,
Сал Көкше гәккулеткен сексен көлі.

Шалқытсаң кең салтанат бар себебі,
Қазаққа мөлдір жырың ән себеді.
Жүрегі жылып саған қол соғып тұр
Киелі Астананың «Бәйтерегі».

Байтақ ел дүбірлетсең шартарабын,
Тойынды өлендетіп қарсы аламын.
Аруағы Нұрғисаның жебеп жүрсін,
Тік шырқап «Құстар әнін» жар саламын.

Баяғы жас кезімдей шырқайын мен,
Қосылсын көкте құстар нұрлы айыңмен.
Тойына бар қазақты шақырыпсың,
Бақытқа бөлене бер Күлтайыңмен.

Жасыңнан балғын жырдан қанат алдың,
Дәл сендей «Балдырғанға» жарасар кім?!
Жетпіс бес көп жас емес, жүзге есен жет,
Ақ маңдай нар шыңындай Алатаудың!

20.03.2010.

Астана

СӘКЕН АҒА ҚАҚПАҚЫЛЫ

Сәкен күлді Бейімбетке жұпыны:
«Жаман плащ ескертіп тұр күпіні,
Елден ерек болу керек қашанда,
Биағасы... классиктердің күтімі».

Биағамыз депті: «Кезек күтем мен,
Жол тимейді бір кіші, бір үлкеннен.
Сәкен, Ғабит серілерден біздерге
Дым қалмай жүр қазақта бар дүкеннен».

2000

ҰМЫТУҒА ДӘРМЕН ЖОҚ

Сағынып жүрмін өзінді,
Көктемде көрген кезімді.
Көрінбей көзге кетсең де,
Тындаймын сергек сезімді.

Мөп-мөлдір құштар көзінді,
Бір ауыз ынтық сөзінді
Еске алып, үнсіз толғанып,
Ұмытам өзім-өзімді.

Сондайда көңіл езілді,
Болсам да қанша төзімді.
Ұмытуға дәрмен жоқ
Жұмғанша екі көзімді.

3.09.2007.
Астана

АЛПЫС ДЕГЕН АЛТЫН ШАҚ

(Марат Жәркеновке)

Дегендей «Асыл таста, ақыл жаста»,
Бүгінгі кешегіден қарқын басқа.
Өзіміз үйлендірген інім еді,
Марат та келіп қалды алпыс жасқа.

Тілегі, Жезқазғанның жүрегі едік,
Жас қала, кенші қауым тірегі едік.
Маратжан, құтты болсын алпыс белес,
Биікке жеттің мығым жүре беріп.

Құттықтап мол жаямын шат құшақты,
Зор ынтаң жаңа заман салтын тапты.
Деген ат академик, профессор
Жайнатты алпыс деген алтын шақты.

Бұл шақты енсеруге мен тақадым,
Қалып тұр жетпіске де жарты-ақ адым.
Алпыста арыстандық бітеді екен,
Жарыста намыс қозғар жан талабын.

Қазақтың бір мінезі ырымшыл ғой,
Қырымнан құс ілерлік білінсін ой.
Мақтаса қаскелендік құдашалар,
Айтпаймын құпиясын, інімсің ғой.

Селтенін серіліктің ежіктемен,
Тықырын жетпістің де сезіп келем.
Ойқастап, ойлы жолға орын сайлап;
Өлеңнен басқа істен безіп келем.

Алпыстың кірсең даңғыл көшесіне,
Сәт бағыт дәл сілтейін төтесіне.
Алладан не тілесек соны берсін,
Тер төккен ерен еңбек есесіне.

Жұлдызың жанса, Марат, жолың ерен,
Жарқылын берсін Алла молыменен.
Ағанды ақындыққа жібер-дағы,
Қарышта Қаныш аға жолыменен.

Қыз-нарық көнбей тәлкек-бұлтағына,
Ойда бар әлі де зор мін тағыңа.
Көктен нұр, жерден шаттық бере берсін,
Ескендір аға барлық ұрпағына.

Алпыстың құлаш ұрсаң өресіне,
Қартандық қарайлама көдесіне.
Қыздай жас Күләшіннің қолтығында
Жүз белес жалықпай шық төбесіне.

*1999.
Алматы*

Өзен жатыр секілді аппақ денең,
 Жүрегімнің лүпілін шақтап келем.
 Қара қамыс түбінде қорқыныш бар,
 Аяқ салсам қара су тартпақ терең.

Ай да түсті айдынға шалқасынан,
 Толқын сүйді сипалап арқасынан.
 Сен деп қалып, бұлдырап екі көзім,
 Жүзіп жеткім келгені-ай дәл қасына.

Ынтық етті алыстан арбағаның,
 Көрші тындап, кеудемде бар ма жаным?..
 Ай секілді айдында сен екенсің,
 Қолға түсті тағдырдан тандағаным.

АҒАЛЫҚ АҚ ТІЛЕГІМ

(Марат Кенжеғозинге)

Мақтау күтпе бүгін менен, Маратым,
 Мақтан етем бар деп берік қанатым.
 Мықты екенсің
 Қол ұстасып, бірлесіп
 Қан майданда барлауға да баратын.

Асыл ұлсын туған біздің халықтан,
 Мінезінде көп жақсылық бар ұққан.
 Алатауда алшаң басып жүрсең де,
 Кінәрат жоқ інілікке жалыққан.

Сәлем берсең аға сыйлап иіліп,
 Мен қуандым табылғандай тың ілік.
 Кісіліктің бар байлығы мінезде,
 Кішіліктен басталады ірілік.

«Жілік алмак мінезінен баланың»
Деген сөзден бастау тапты бар әнім.
Ебіней аға секілді нар жігітсің,
Байқағанға құтты боп жүр қадамың.

Өлендетсем алпыс жылдық тойында,
Сау қайындай сымбат та бар бойында.
Ерке Есілдей еркін жүріп келесің,
Қыз-нарықтың жүгін артып мойынға.

Ғалым болсан
Мен сүйетін ғұрпың көп,
Ақ жүрегің лүпілдеп тұр ұлтым деп.
Үлесің сол, күресің сол өмірде,
Сейілте алсаң тар кезеңнің бұлтын көп.

Салсаң құрық қызыл түлкі-нарыққа,
Сак қырандай алпысында шарықта.
Реформалар «Макросын» алып ең,
«Микросы» да керек боп тұр халыққа.

Сан қиындық қаулап тұрса легі,
Мызғымасын сендей елдің тірегі.
Тығырықта себің тисін тезірек,
Осы деп біл саған аға тілегі.

Елдің жайы бар түйіні сөзімнің,
Онсыз қалай, қашан жеңіл көз ілдім?
Мен сендерді аз қамшылап келемін,
Бар мінімді айта кетсем өзімнің.

Тындап тұр ғой
Есіл, Ертіс, Іле де,
Ақиқаттан басқаны олар біле ме?!
Тар кезеңнен есен өтіп алғанша
Марапаттау, мақтау, бөсу тілеме.

Бөсе берсін шен сайратқан есерлер,
Бөсе берсін шалапотнай «көсемдер».
Тайғақ жолда тартпасын де етектен
Ел талағыш, құлқыны кең кеселдер.

Мінезім жоқ той үстінде мін айтар,
Ақ тілек қой қарқынынды тынайтар.
Күлдірмедім, арнымды білдірдім,
Қадау сөзді мен айтпасам кім айтар?!

Жалаулатып жетіп қалса алпысын,
Шанқай шырқау осы деп біл тал түсің.
Өрлеу жолда өкпең талмай өршелен,
Нарық жолы салтын түзер паркы үшін.

Той басталды,
Шақырып тұр би алаң,
Алпысынды кең жайлап жүр бұл ағаң.
Келіншекшіл көп сырымды айтар ем,
Әттең, шіркін, келіндерден ұялам.

Беу, ағайын!
Көтерейік шарапты,
Той дүбірі бойға қызу таратты.
Бағы жансын, жетер шыңы көп болсын,
Алпысымен құттықтайық Маратты!

04.06.1999.

Алматы

МӘРИЯМҒА

Қайсармын, найзағай-жасынмын,
Ешкімге келмейді бас ұрғым.
Мәриям, бір саған табынсам
Барымды асырдың,
Жоғымды жасырдың.

Махаббат қызығын татындым,
Жүзінде жарқырап жатыр күн.
Ақ желкен серігім, сен болдың
Күмбезі — шатырдың,
Шабыты — акынның.

Күндерде құлашты кең жазған,
Қияға ұшырды Жезқазған.
Сан жылдар өшірмес ізің бар
Әр таста кен қазған,
Әр сөзде мен жазған.

Төгілген әр тамшы терімде
Үлесің аз емес сенің де.
Дауылдан шайлықпас әл бердің,
Арал құм шөлінде,
Ақ макта елінде.

Ғибрат алып ем Қаныштан,
Әлі де жебеп жүр данышпан.
Есен-сау оралдық ел-жұртқа,
Оралдық алыстан,
Жеткендей ғарыштан.

Мың қыздан мен сені таңдадым,
Мың жаса аялап тармағың.
Бір ғажап ақылды ісім бар,
Ол — сені алғаным,
Сен қанат жалғадың.

Дастархан молдығы байқалған,
Дос-жаран мақтауын айта алман.
Асылсын ұл мен қыз анасы,
Бәйбіше майталман,
Бәйтерек жайқалған.

22.01.1998

РОЗА БӘЙКЕНҚЫЗЫНА

Туды бүгін той жасап, ат шабар күн,
Туын ұстап сол тойды баптасармын.
Роза келді елуге құтты болсын,
Қызыл гүлі Бәйкендей ақсақалдың.

Біздің Роза «самородный» жақұттай,
Ол туғанда қызғанышпен батыпты ай.
Сондай қызды дүниеге әкелген,
Құттықтайық женешемді Бақыттай.

Құттықтаймыз, аға-женге, төрлі той,
Бұл — зор белгі, тіршілікте мөрлі той.
Желе жортып жетсеңіздер жүз жасқа,
Кенжелерің елу жасқа келді ғой.

Аспаны ашық, бұлттар шеті бүктелмей,
Қазиевтер әулетіне құт келгей.
Мың-мың рахмет, той жасаған құдалар,
Астанада келдім аңсап күткендей.

Жаным толқып жыр кестесін өргенім,
Көкірегім болып кетті көл менім.
Бәйкен аға, құтты болсын шөберен,
Осы еді ғой Сейлимжанды көргенім.

Не келмейді шөберешіл көңілге,
Тойыңа той жалғасыпты төрінде.
Розаның Алуасына көп рахмет,
Сейлимжанды алып келген өмірге.

Роза қалқам,
Жет аңсаған арманға,
Бақыт құсы жаусын жаңа әр таңда.
Бәйкенқызы деген сөзді ардақта,
Жерден жеті, көктен жұлдыз алсаң да.

*02.05.2004.
Алматы*

ДОС ҚАЙҒЫСЫН БӨЛІСУ

(Қаратай Тұрысовқа)

Қауырт келген күйретпес қаза кімді,
Қақ бөлісем, Қаратай, аза-мұнды.
Жайдың оғы түскендей осынау хабар
Қалтыратты естіген қазағымды.

Қайсар еді Нұрланның оты жалын,
Қапыда өтті...
Тойтартпай тосын ағын.
Қапылыста жайратып оққа ұшырған,
Сұрқы жаман сұмдықтан шошынамын.

Жез бен темір қопарып шахта кештік,
Арпалыста тер төгіп адал өстік.
Ұлынды атқан сескентті ажал оғы,
Жезқазған мен Қаражал қатар естіп.

Озбырлықтан ойсырап елең еттім,
Осындайда дәрмен аз, не демекпін?
Қажырлы едің,
Қаратай, қайратқа мін,
Қайырын тіле құт конған келешектің.

Қажырлы едің, қара нар — Қаратайым,
Жұттын қалың қайғының сағат, айын.
Қаранды үзбей жүре бер ортамызда
Ел ағасы қалпыңда қарапайым.

Тілегі пәк Нұрланың еңбектенді,
Тірегім бар, ол — туған ел деп сенді.
Көк жағалы шенділер тез тапса екен
Қара ниет қанжұтқыш жендеттерді.

Таптырмайды...
Таппайды, осы жаман.
Қылмыстыдан қымсынды-ау осы заман.
Орны толмас кез болды ауыр қаза,
Берсін Алла қайрат пен төзім саған.

16.11.2002.

Алматы

ЖАБЫҚ СЫР

(Уәп Хасенбаевқа)

Еске түсіп Саумалкөл сыр ақтардым,
Қалмаушы едім сонынан Уәптардың.
Мұса екеуі тығылып, көзден тайса,
Ілесе алмай мен талай жылап қалдым.

Алдап-сулап аңшыдай құр ататын,
Сылдыр сылтау шіп-шикі шұбататын.
Олар кетсе көршінің бірге оқитын
Ерке қызы сүйкеніп жұбататын.

«Кісі өлгендей жылама тым зарыға,
Кетті ағалар тетелес қыздарына.
Бара берсін, сұлу деп бәлсінтсе де,
Олар менің татымас тырнағыма...»

Ажары ойнап дәмді сөз табысына,
Дегені бар көп тимей намысыма:
«Тең-теңімен, тезегі қабыменен»
Деп айтады әжем де танысына».

Қыз баланың сөзінен шеттейтінмін,
«Тезегіңмен», «қабыңмен» «кет!» — дейтінмін.
Көп жыл өтті, көрмедім ақ дидарын,
Жасырушы ем есімнен кетпейтінін.

Себеп табар ебепке қай жоралғы,
Керек болар біздерге жол жоғалды.
Кеше Уәп ағаймен кездескенде
Көрші қызы көзіме қайта оралды.

20.02.2000.

Алматы

БӘЙКЕН ӘШІМОВТІҢ СӨЗІ

(Есенгелді Мұқыжановқа)

Зиялы қауым, ағайын,
Отырған достар жүйелі,
Есенге төккен арайын
Қасиетті және киелі.
Ақсақал болып сөз бастап,
Ағытсам ойдан еселі үн,
Сүйсіндім көптен көз тастап,
Танытса атын Есенім.

Арқалы акын Кәкімбек
Тойды ашып бізді тебіrentті.
Есеннің өскен батыл боп,
Өмірін көзге өрлетті.
Не десек те орынды,
Есенге жасап марапат.
Бойына бәрі қонымды,
Ол — біздің нағыз қазанат.

Күләшпен құрған шанырақ,
Шалқып тұр әулет көші аман.
Қорқытып едің азырақ,
Енді ауырма, Есағам.
Жігіттің өжет өрттісі,
Сыр ашсам бүгін реті кеп.
Болса да жасы көп кіші
Есаға деп кетіп ек.

Бақытқа бастап әр адым,
Өркенің өссін өмірде.
Жасымды берсін, қарағым,
Аз ғой деп алма көңілге.
Келесін самғап қиядан,
Уақытпен ұшқыр қарқындас.
Апарар алға дін аман,
Құтты болсын алпыс жас!

Дәстүрлі салтты елімде,
Тойында жалғап қалайын.
Женешең қамзол келінге,
Мен саған шапан жабайын.

БӘЙКЕН АҒАНЫҢ ЕСЕНГЕЛДІМЕН ҚОШТАСУ СӨЗІ

Қайғыға толса маңайым,
Сұм тағдыр рақым етпеді.
Батып тұр жанға, ағайын,
Есеннің ерте кеткені.

Жылама, Күләш қарағым,
Берік бол Алла ісіне.
Қорғауға оны жарадың,
Жеткенше соңғы күшіне.

Тапжылмай жүрдің қасында,
Білмеген жанға айтса аңыз.
Арнайы осынау асында,
Мың алғыс саған айтамыз.

Аямас достан жан құсын,
Осындай құрмет қайда бар?
Екінші менің алғысым
Амангелдіге арналар.

Біздер де өмір қонағы,
Бір ауыз сөз арнасам.
Ол бізге бақұл болады
Шаңырағын жығып алмасаң.

Есеннің жолын бағалар
Нарықшыл, албырт, бұл заман.
Бақытты болсын балалар,
Сенемін, Күләш, бір саған.

Есімі ұзақ сақталар,
Өмірдің берсе келтесін.
Зор еңбегі акталар,
Ұмытпас ел-жұрт еркесін.

24.06.2006.

Алматы

ҚҰДАЙБЕРГЕН ҚАЛИҰЛЫ ОСЫНДАЙ

Таккандай күміс белбеу қынай белден,
Есілге ақ қайындар шырай берген.
Шал ақын ауданында Бірлік ауылын
Дүниеге сен келсін деп Құдай берген.

Сұрыптап жүзі жылы ұнай келген,
Жаксыны өмір тандап құрайды елден.
Ата-анан Жаратқаннан ұл сұраса,
Өзінді сыйға тартып Құдай берген.

Жігітсің бұл жалғанды сынай келген,
Сұлуға қырғын болар сынай берген.
Сексен қыз қыр соңыннан қалмаса да,
Сәулені саған тандап Құдай берген.

Іздеген атыңды естіп бір ай жерден,
Түнілмес кісі көмек сұрай келген.
Талай жыл ел намысын қорғай білген
Қызылжар қыранысын, Құдайберген!

Жігітке ел-жұртына ұнай берген
Бір берсе Алла солай құлай берген.
Пайғамбар жасын сыйлап той жасаған
Көп жаса, асыл інім Құдайберген!

*24.10.2008,
Астана*

* * *

Ағаның маңғаз болғаны —
Інісі бар ғой тыныстар.
Інінің сарбаз болғаны —
Ағасы бар ғой ту ұстар.

Баланың өжет болғаны —
Әкесі бар ғой әйгілі.
Әкенің көңілі толғаны —
Баланың іске сайлығы.

Құданың абзал төресі
Тілекті мың жыл сақтайды.
Көршілер биік өресі
Туыстай сенім ақтайды.

Келінің — өз балаңдай,
Аталап адал сыйлайды.
Жеңешең — туған анаңдай,
Сағынышын тыймайды.

Жаксы бажа тірлікте
Бауырындай болып кетеді.
Жаксы дос бастап бірлікке,
Арманға бірге жетеді.

Жігіттің серке болғаны —
Еңбегі мол ғой құндайтын.
Арудың ерке болғаны —
Сұлулық бар ғой бұлдайтын.

16.07.2010.

Жезқазған

МЫРЗАТАЙ СЕРҒАЛИЕВКЕ

Мырзатайдың қазақта осалы жоқ,
Сый-құрметпен оларды тосады көп.
Серғалиев — солардың бір нояны,
Жүре білмес біреудің қосағы боп.

Тіл дегенде телегей ағылады,
Сөз негізі қашанда табылады.
Жуан сөздік таптырмас керегінді,
Мырзатайдан іздесең табылады.

Жаны өргек дара шың, дара батыр,
Ғадет-ғұрпын абайлап қара да тұр.
Қобыланды батырдай жалғыз шауып,
Маза бермес белесті алады ақыр.

Кадамыңда ізі жоқ жалтарыстың,
Кілті шындық қолында бар табыстың.
Қалтарыста қалмайды, ішінде жүр
Қазақ тілін қорғайтын арпалыстың.

Қайырбектей досымның інісі едің,
Солай ғана көп жылдар білуші едім.
Бүгін елдің айтулы ғалымысың,
Азаматтық ақтаған ірі сенім.

Беу, Мырзеке! Жігітсін таза заты,
Тіл — сен үшін бабалар аманаты.
Жетпіс жасың, бауырым, құтты болсын,
Қазағымның қазанат азаматы!

23.04.200

Аста

БӘЙКЕН ӘШІМОВТІҢ СӨЗІ

Зиялы ұлы сол еді ғой алаштың,
Ол сөзіме айта қояр талас кім?
Бір жыл толды сағындырып кеткелі,
Топырағы торқа болсын Манаштың.

Тарих сырын ашып берді көл-көсір,
Толықтырар жиналған көп өзгесін.
Ақиқаттың тұтатты ғой білтесін,
Манаш жаққан шырақ мәңгі сөнбесін.

Сара қалкам,
Рахмет дейміз біз саған,
Аллаға аян адал жолың ұстаған.
Немерелер, есен жүрсін ұл-қызың,
Өріс тапсын Манашыма ұксаған.

Алғысы мол саған бүкіл елдің де,
Бар рәсімін жасап жүрсін дер күнде.
Құтты қолмен құйылғандай лайық
Бейітіне орнатқан зор белгің де.

Мінезін пәк бәрімізге ұнаған,
Салтың берік елдің басын құраған.
Заман қалай құбылса да сыр бермес,
Саған тартсын жар сыйлаған бір адам.

Кеше ашып ек бір мұрағат тақтасын,
Ескі үйінде құтты белгі тапты асыл.
Әлі талай ескерткіштер арналар,
Ішкі даудан, сыртқы жаудан сақтасын.

Жас ұлғайып, сөз бастатса ағалық,
Ғұламаның өткен жолы бәрі анық.
Байтақ елдің өкілдері көш құрған,
Манаш атын жиірек еске алалық.

11.01.2002.

Алматы

ҚАЖЫМҰРАТҚА

Қаныштын зор інісі Қажымұрат,
Аз күнде Жезқазғанға қалдың ұнап.
Кеншілер сені сүйсе, мен қостадым,
Інім деп әнге қосып мақтаңқырап.

Басқарсаң ауыр күнде Қызылжарды,
Ұлт сүйгіш атың шықты қызу қанды.
Сыйласа туған елім...
Сәбит, Ғабит,
Мағжанды ұмыттырмас ізін қалды.

Алғырлық, бойыңда ер жігіттікпен
Көтердің Елбасының туын тіккен.
Сындарлы ауыр күнде министр боп,
Жолдарды түзеп бердің құрып біткен.

Атакты үш аймаққа әкім болдың,
Тер төктің бастауында асыл жолдың.
Жасына пайғамбардың келіп қалдың,
Жайлай бер қайда барсаң басын төрдің.

*20.03.2010.
Астана*

ҚОРҚАМЫН

Шаш ағарып, жас ұлғайса шошыған,
Мен емеспін зар қағатын қосып ән.
Қорқатыным... Қайран қазақ тағдыры
Үрейлі азап сығалаған қосынан.

Ел тонағыш есерлерден қорқамын,
Шен сайратқан шешендерден қорқамын.
Ойдан, қырдан ойран салған төріме
Қара ниет кеселдерден қорқамын.

Жаным сүймес жұмбақ сөздің жортағын,
Екі көзім көрген істі қорытамын.
Бүкіл қазақ болмасын деп осындай,
Көшедегі қайыршыдан қорқамын.

Болжамаған тар өткелдің сортаңын,
Жолықпасын қайран елге сор қалын.
Заты қазақ зәре-құтын қашырған
Сайқымазақ даңғазадан қорқамын.

Қараң қалған аландардан қорқамын,
Құлқы тоймас сарандардан қорқамын.
Айдап салғыш елді ру-жыруға
Залым, кесел, арамзадан қорқамын.

Түлкі жортак түрленгеннен қорқамын,
Тайраландап жүргендерден қорқамын.
Асыл арман дербестігім жасқанып,
Күле кіріп күніренгеннен қорқамын.

Шуылдасқан тұзын татып тортаның,
Шығарады майлы ауыздар шорқақ үн.
Шырылдаған шындық сырын айтпауға
Абай ата аруағынан қорқамын.

1995

СЕРІКБАЙ ҚҰДАМ СЕКСЕНДЕ

Асылысың қазақ деген халықтың,
Дес бермедің арасында бар ұлттың.
Есімінді, Бекенұлы Серікбай,
Қауырт жолда талай елге таныттын.

Аз да болса таныстырып өтейін,
«Үндеместер» бір сырына жетейін:
Ескі Одақтың әйдік «контр-тыңшысы» ең,
Көз көрместі көре білген көкейің.

Аға деуші ем қосылғанша балалар,
Құдалықты жанмын берік бағалар.
Біз Мәскеуден көшіп кетсек ел жаққа,
Сағынышқа болды жүрек камалар.

Қасында жүр тұңғыш ортақ немерем,
Бұл жалғанда одан артық не көрем?
Егер Арман бізге еріп кетсе ғой,
Сен де ел жаққа аттануға көнер ең.

Қызғанбаймын, қайда жүрсе бар болсын,
Әлем сүйген шын бақытты нар болсын.
Мен Арманның өнеріне сенемін,
Құшағына жаны құмар жар қонсын.

Шанырағың ұлы Мәскеу өрінде,
Көшең құтты Жеңіс ізін көруге.
Келген сайын бір тебіrentпей қоймайды,
Терезеннен карап көніл бөлу де.

Жайнап жатыр Отан соғыс жолдары,
Ой козғайды ұлы Жеңіс толғағы.
Әкелердің аруағы деп қалам,
Бір казактың бұл алаңда болғаны.

Тойлы күні көнілді ептеп екшедім,
Әз бейнеңді суреттедім мен сенің.
Ағайынның ең асылы өзіңсің,
Құтты болсын, асыл құдам, сексенің!

Не де болса, Сәке, сау бол, есен бол,
Шындады ғой шеккен дауыл, нөсер мол.
Сексен деген осы күні орта жас,
Токсан, жүзге бастап жаңа кетер жол!

Толқын жырым лүпілдетсе жүректі,
Алда тұман тұмшаламас тілекті.
Люциядай қосағыңмен қоса ағар,
Ол да бүгін жан қызуын үдетті.

Шөберелер алдымызға гүл егер,
Күн тақады сол бақытқа иегер.
Бар қызықты бірге көріп өтейік,
Ортамызда күлім қағып жүре бер.

*10.03.2007.
Мәскеу*

ЛЮЦИЯ АХАТҚЫЗЫНА

Құдағи, құтты болсын туған күнің,
Жайнасын алма бетте тұнған нұрың.
Құданың құшағынан күлімдесең,
Ол сенен неге аясын құрмалдығын?..

Ақ көңіл, ақ құдағи, ақ күмісім,
Жаз өтті, болсын күз бен сәтті қысың.
Кел, достар! Көтерейік шырын-шарап
Ақкудай ақ құдағи шаттығы үшін!

Ақ жарқын келбетіне кенелеміз,
Кенелсек талай сезім келер егіз.
Жылуын ақ жүзіннің алған екен
Негізі бізге тартқан немереміз.

Арналса тойыңызға асыл әнім,
Құлшыntyп бір шырқауын асырамын.
Келсе де мүшелді той дәл жасыңды
Сұқ көзден тіл тиер деп жасырамын.

Кенелсек тәтті тойдың қызуына,
Арманжан татыр жұрттың жүз ұлына.
Есен-сау бірге жүріп кенелейік
Аяндай шөберенің қызығына.

2010

ОСЫ ЖҰРТ ШАРБАҚКӨЛДІ БІЛЕ МЕ ЕКЕН?

Сұлу жер Омбыдағы Шарбақкөлім,
Сәт сапар бір көруге арнап та едім.
Мың алғыс елші інім Жәнібекке,
Ойымды тапты әдейілеп бармақ менің.

Ұқсаған Құлагерге құба тайдың,
Сыры көп біздер естіп білген жайдың.
Өйткені осы ауданда туған жері
Әйгілі Шаяхметов Жұмабайдың.

Шұрқырап Шарбақкөлде құлын жүрек,
Ойланды атамекен нұрын тілеп.
Басқарды Қазақстанды бодан күнде,
Қазақтан шыққан көсем бірінші рет.

Сапарым туды сәтті айым жарық,
Жұлдызым жарқырады анық жанып.
Туыпты осынау жерде мен іздеген
Ардақты ағам Фазыл Кәрібжанов.

Мақтаса аңыз етіп Қарағанды,
Ол да өрлеп, төрге шығып дараланды.
Ардақты асыл тұлға ерте кетіп,
Жүрегім кенші күнде жараланды.

Шарбақкөл әні көп пе, сәні көп пе,
Шокжұлдыз ұмтылыпты бәрі көкке.
Туыпты осы жерде бауырлары
Қайрат та, Кәрібжанов Жәнібек те.

Тудырған Жұмабай, Фазыл, Қошкелерді,
Топжарған Жәнібек, Балташ өңкей ерді.
Осы жұрт Шарбақкөлді біле ме екен,
Қазақтар бауыр басқан көркем жерді?!

27.10.2006

ҚҰМБІР-ҚҰМБІР ҚҰМБЕЗДЕР БАСЫЛДЫ ҮНІ

(Ақселеу Сейдімбекке)

Қазақтың көзін жұмды асыл ұлы,
Таусылды бұл жалғанға ғашық күні.
Домбыра екі ішегі күрт үзілді,
Құмбездер құмбір қаққан басылды үні.

Бойына табу қиын шақ тенеуді,
Қиратты долы толқын ақ кемемді.
Санасын сансыз өнер кең жайлаған,
Сұм ажал алып кетті Ақселеуді.

Дамылсыз күй тарихын еселеді,
Көсілді кесенелер көшелері.
Салтына ғалым, ұстаз ел сүйсінсе,
Даңқына бір «Дәурен-ай» жетер еді.

Тым жедел таң сәріде жарылғандай,
Келді екен пәк жүрекке ағын қандай?
Қу тірлік бір қысымы батып кетті-ау,
Жан досы Ғабдолланы сағынғандай.

Қимаймын, өлді деуге жасқанамын,
Нар тұлға есіме алам қас-қабағын.
Шіркін-ай, ойда жоқта ғайып болды,
Ең жарқын бір жұлдызы Астананың.

*16.09.2009.
Астана*

МАҚТАНАЛЫҚ

*Жырламасқа теңіздей,
Қуаныштың шегі жоқ.
Ардақталған өзіңдей
Қазақта ақын тегі жоқ.*

Ілияс Жансүгіров

Сөзі ғибрат тараған хатта қалып,
Асыл аз ба әспеттер жаттап алып?!
Ілиястай
Сәкенді қатар жүріп,
Шын сүйсініп, сыйлауға сәт табалық.

Саф алтынды бос тастан ақтап алып,
Бөсіп кетпей, көкімей, мақтаналық.
Жаксы деуге жаксыны құлқы кимас,
Қара ниет індеттен сақтаналық.

Кісі өлмейді паш етсең алқа тағып,
Оқтай тиер итаршы қақсағандық.
Қандай ғажап «үкілім», «сал», «серім» деп,
Ізет, құрмет, ілтипат сақтағандық?!

Біреу озса, ағайын, шаттаналық,
Өсек сөзге бүлінбе жоққа нанып.
Терең ойдың түбіне көз тасташы,
Сырын ұқпай сөккенше отқа салып.

Байқа, қалай сілтейді басқа халық:
Бісмілләдан біртоға бастап алып,
Олжастардан он есе төмендерін
Төбесіне көтерер такқа салып.

Арсыз сынмен абырой ашпағалық,
Күйкілерден асылды сақта, халық.
Мақтаналық паш етіп шын жүйрікті,
Тастамайды ол үшін тақтан алып.

1984

ЕЛ СЕНІМІН АҚТАҒАН

Оқыдым кітабынды, Бәйкен аға,
Ақжолтай ақтарылсын айтар баға.
Жоқ екен әлдекімді әсіре мактау
Немесе тірі жанға жапқан жала.

Бірде ауыр, бірде тәуір жаз-қысындай,
Толғантты тоқсан түрлі сазды сырнай.
Мұнара кешегіге орнатыпсың,
Бүгінгі Президентке алғысындай.

Сырың көп ықпалды да, ұқтарлы да,
Құптарлы сәтті өрімдер күтті алдымда.
Мағжан мен Сәкенді айтсаң сипаттапсың
Қанышты, Сәбит, Ғабит, Мұхтарды да.

Кей жерін суреттеуге тіл жете ме?!

Есіп тұр жылы лебіз Димекене.
Тұлғанды тепе-тендес, тік ұстапсың,
Қатарлас қалқығандай өрде кеме.

Төркінін текті сөздің тапқан керім,
Сырың мол ел алдында ашқан сенін.
Тебіrentті Қарағанды қос шыңындай
Ебіней мен Әбілқасты айтқан жерің.

Кім саған жасында зор үміт берді,
Тізіпсің бастықты да жұмыскерді.
Мактапсың акын Сара сінлілерін,
Жактапсың жетісулық жігіттерді.

Толкыған қараторғай кей үніне,
Туған жер кең түсіпті зейініне.
Біржан сал, Ақан, Шоқан, Үкілі Ыбырай
Алғысын айтар перзент пейіліне.

Жазғаның қанша қызық жол ақтарды,
Тоғысқан көрдік сансыз тораптарды.
Ішінен өз есімін көрем бе деп,
Кешегі министрлер көп ақтарды.

Иншалла, әр жүйелі бәрі де бар,
Жастар көп тәрбиелі, кәрі де бар.
Оқитын кітап екен ұлағатты,
Ұрпаққа жақсылықтың нәрі қалар.

Ақындай ән төгілткен тал басына,
Отбасы сөз арнапсың жан басына.
Дос-жаран, құдалар бар,
Жақсы болды
Талқыға құдағилар салмасына.

Қызды алсаң Сырымбетте ең сүйікті,
Сөнбейтін жүрегіне өрт тиіпті.
Өткізген кеше ғана «Алтын тойын»,
«Бақытың — шын бақытың» көпті ұйытты.

Кітабың құтты болсын, жолбарысым,
Ақтаған ел сенімін мол табысын.
Білгенге бұл кітап та
Дербес елге
Көрсеткен тар кезеңде қолғабысын.

Көрмедім қораш тартқан сөз кедейін,
Бұл сексен бір кезең ғой күзге бейім.
Құрғатпай қаламынды, Бәйкен аға,
Жаза бер көргенінді жүзге дейін!

25.11.1997

КІНДІК ҚАНЫ ТАМҒАН ЖЕР

Жанға жылы нұр еккен,
Жолға шырақ жаққан жер.
Үнің шығып шыр еткен,
Анаң сені тапқан жер.

Оған еш жер жетпейді,
Ол — киелі арман жер.
Көкейіңнен кетпейді
Кіндік қаның тамған жер.

Құрбы-құрдас табыстық,
Аялады аққан жел.
Туған жерде бәрі ыстық,
Ата-бабаң жатқан жер.

Ауылда жүр барымыз,
Көз ашқалы құмартқан.
Шықтық ұшып бәріміз
Сол тамаша жұмақтан.

25.11.2001

ШАБАҚБАЙДА

Алаңсыз мен де серпілдім,
Арылды көбі дертімнің
Бәйкен аға тойында
Фермасын көрдік Еркіннің.

Еріксіз жаным тамсанды,
Көңілім үнсіз ән салды.
Құрбылардай ауылдас,
Қыз-қайыңдар қарсы алды.

Ақ балтырлы, ақ білек,
Самсап тұр бізге сәт тілеп.
Бірінен бірі сымбатты,
Бірінен бірі сәндірек.

Бәрі де аппақ ірі екен,
Тік қарауға дір етем.
Көлден шыққан қыздардай
Тыр жалаңаш тұр екен.

05.09.1997.

Шабақбай

ҚАРАСАЙ МЕН АҒЫНТАЙ БАБАЛАРЫМ

Айыртау, жан баураған сұлу өлкем,
Секілді қос өркешің нұрлы, көркем.
Қарасай, Ағынтайдың кесенесі
Құлшынбай төбесінде құрды желкен.

Тағдырдың тура тандап берген жері,
Бұйырған белдеу осы сөнген демі.
Қазақтың шекарасын межелеп тұр,
Қос ноян шалғай шепте жерленгені.

Әсем жер, әлімсақтан сүйікті едің,
Жан бауар екі көзді үйірткенің.
Қазақтың Эльбрусы – Айыртауым,
Сен бүгін бұрынғыдан биіктедің.

Егемен ел күшейтсем дабылымды,
Сес берер дестелеймін бар ірімді.
Кесене ай-әлемге танытып тұр,
Тарихта менің терең тамырымды.

Өлкеме қос мұнара қарқын сайлап,
Көркіне жігер қосты барқын аймақ.
Қызылжар қос батырды қолалады,
Ол-дағы ел орнатқан алтын айғақ.

Түсінсең соның бәрін мәнді етемін,
Толқытам күй күмбірі, ән жетегін.
Ел білсін, дос сүйсінсін, дұшпан ұқсын,
Тұғыры Қазақстан әлді екенін.

Қаскелең үлесі мол той салтында,
Жетісу көшіп келді сол қалпында.
Қарсы алды қошеметтеп Есіл, Көкше,
Ақ ниет, тілек қосып мол қарқынға.

Қалың ел — мәңгі жасыл қарағайым,
Қарсы алды дән толқыған дала дайын.
Алладан не тілесек соны берсін,
Ас пен той құтты болсын, бар ағайын!

15.10.1999.

Айыртау

КЕРБЕЗ КӨКШЕ КЕЛБЕТІ

Келбетіне қараймын, сері Көкше,
Сал табиғат жаратты сені ерекше,
Күндік жерден Сырымбет сылаң қакты
Бой жазғандай Құлагер бел-белесте.

Оқжетпестің Бурабай етегінде,
Шақырып тұр Жұмбақтас екеуін де.
Алтын кайық секілді күймелеген,
Қоскөл жаққа Ақтоқты кетерінде.

Қандырады табиғат сырға қандай,
Ару қайын алдымда тұр таранбай.
Ақын Сара секілді жаутаң қақты
Ақ маңдайын Біржан сал сипағандай.

Торғын желің толқыған самал төксе,
Дертті жүрек сауығар аман жетсе.
Үкілі Ыбырай өткендей «Гәккулетіп»,
Ғашық күнді қос аққу салады еске.

Көрген адам тамсанып қарағандай,
Ақ бураны құлатты жара қандай?!
Кенесары жатыр ғой үнгір-тасы,
Ақ тайлақты аңсаған кара нардай.

Күн кешпейді Жалғызтау дараланбай,
Мұнаяды жанында жара бардай.
Ел-жұртты ойлап тебіреніп Есіл жақтан
Мағжан ақын Көкшеге қарағандай.

Қоңыр кеште ырғалып самал ессе,
Жеке батыр Баянды салады еске.
Жұмбақ дүние, көгілдір жұмбақ өмір,
Мың құбылған келбеті қалады есте.

1997

АСЫЛ АНА АЙҒАНЫМ

Ерен бақыт текті туса алғанын,
Азып-тозбас ертең артта қалғаның.
Атығай мен Қарауылдың асылы,
Сондай салтты құрып өтті Айғаным.

Уәлі ханның ол ең кіші жұбайы,
Үздік сұлу аппақ гүлдей шырайы.
Көкшетаудан Сырымбетке көшірген,
Осал емес Ақ Орданың күн-айы.

Құт қондырса ұлы адамды жар тұтқан,
Елге аян жесір күнін зар жұтқан.
Кеменгерсің атын аңыз, Айғаным,
Абылайдың шаңырағын шалқытқан.

Сен көрсеттің кереметін сәулеттің,
Салып кеттің кең ордасын әулеттің.
Ақ патшаға өтті айбынды ықпалың,
Сал Сырымбет құтты етегін сәнді еттің.

Шымқай ғажап жер бетіне еккенің,
Есіміңе мың тағзым етті елім.
Сен орнатқан ақ сарайдың бірінде
Мәңгі орнықты іргесі құт мектебім.

Басын құрап өзің салған ғажаптың,
Есіміңді қайта оралтты азат күн.
Туған елдің сен билесең бір шетін,
Аңсағаның дербестігін қазақтың.

Бой көрсетсең бодан күнгі мұнарда,
Ұқсап едің шында жалғыз шынарға.
Сен болмасаң ұлың Шыңғыс не болмақ?
Жұлдыз болып Шоқан өрге шығар ма?!

Түлкі-өмірдің табамын деп қай бабын,
Ауыр күнде белді бекем байладың.
Желбіреткен Абылай ханның ақ туын,
Мәңгі жаса, асыл ана Айғаным.

ЖЕҢГЕЛЕРДІҢ МАРШАЛЫ ДЕП ӨТЕРМІН

(Бақыт Әсетқызына)

Бақыт жеңгем —
Бәйкен аға тірегі,
Қыз Жібектей Төлегеншіл жүрегі.
Ел ағасын барша қазақ сыйласа,
Жалау болған жеңешемнің тілегі.

Жасыбайдың тазалығы жұғыпты,
Сырымбеттің даналығын ұғыпты.
Жетісуға, Сара апасы секілді,
Көрсетіпті өз жеңгелік ғұрыпты.

Басқан ізін кең ақылмен өлшетті,
Нар тұлғамен ұл-қыз баулып жол шекті.
Жағаласпай шылбырына Совминнің,
Ханымдарға кемеңгерлік көрсетті.

Бақытты екен Әшімовтер әулеті,
Бақыт жеңгем — сол әулеттің сәулеті.
Үлесі бар менің осы жеңгемнің,
Қазағымның мықты болса дәулеті.

Сүйеу болса асыл ару асылға,
Қолдаушысы болды берік қасында.
Жеңгелердің маршалы деп өтермін,
Біздер шеккен жиырмасыншы ғасырда.

БІРЛІГІМНЕН БАҚЫТ ТАБАР ТІРЛІГІМ

Құлаш ұрсақ ай-әлеммен жарысқа,
Тасқындасын десек құтты табыс та,
Дербестіктің берекесі, беделі
Тұнып жатыр ұлттық ішкі намыста.

Өркенді іске бұрсақ жойқын кемемді,
Озыктармен құрсақ көркі тең елді.
Сыртқы жаудан, ішкі даудан сақтасын,
Ұмытпайық ел бірлігі дегенді.

Кемел күнді күтсек асыл арманнан,
Не тындырар құр есінеп, таңғалған?..
Өзіміздің ас-суымыз болмаса,
Дым бермейді сыртқа карап жалманған.

Кешегіні көксемей-ақ безеріп,
Жаналыққа берсек бүгін көп ерік.
Адал термен ел тілегін ақтаса,
Кетсін мейлі кей ісмерлер кенеліп.

Жат түсінбей,
Айтқанымды дос тыңдар,
Жыпырлап тұр кедергілі тосқындар.
Тез көбейді жұмыссыздық әкелген
Қайыршылар, қаңғыбастар, босқындар.

Жер бетінде туып жатыр ұлы істер,
Мысал да бар ұшар қанат дұрыс дер.
Алға шыкса жапондар мен немістер,
Бүкіл халқы намыскер һәм жұмыскер.

Не керек деп сұрай қалсаң ол үшін,
Өз күшімнен өріс тапсын жөн ісім.
Арман сол ғой асыра білсек қажетке
Қазақстан ен байлық пен мол күшін.

Кең ашқанда тәуелсіздік түндігін,
Сәт тіледі, ел қуанды, күлді күн,
Түрлі гүлден жасағандай гүл шоғын,
Бірлігімнен бақыт табар тірлігім.

САҒЫНДЫҚ КЕНЖЕБАЕВТЫҢ СӨЗІ

Біреу ерте, кейбіреу кеш біледі,
Кей ұғымдар әу демде ескіреді.
Бергені ғой Құдайдың, «Мерседеспен»
Кей домалақ доракка ес кіреді.

Кеше үйінде жасаса іргелі той,
Жүре-жүре ақылы кіргені ғой.
Ертеңінде елеулі бастық болды,
Бір дөкейге жағына білгені ғой.

Талай жорға мініп ек көк аланы,
Біздің көңіл өткенге жоқ аланы.
Генсектерден баяғы
Осы күнгі
Көмекшілер ақшаны көп алады.

Өмірге жоқ ешқандай күпірлігім,
Елді ойлаймын,
Барыма шүкір бүгін.
Есен жүрсе бәйбішем жаман болмас,
Жүзге де аман жеткізер күтімдімін.

Жастай серік
Әл беріп салдық деген,
Топты жарып тоқсанға тартып келем.
Генеральный бәйбішем қасымда отыр,
Мың тоқалдан мен оны артық көрем.

07.11.1997.

Алматы

ҚЫЗ-ДАЛА

Қыз-дала, қызық дала құбылмалы,
Қимылын кірпік қаққан ұғылмалы.
Қызғана сүйіп келем өзгелерден
Өзінді жырлап өту — ғұмыр мәні.

Мен сені өзек жара сарқа сүйем,
Үміт, наз, асыл сезім арта сүйем.
Қыз бала секілденіп көктем келсе,
Таңертең тал-бұтанды қайта сүйем.

Өтермін жыр төгілтіп далам үшін,
Атқарып ел жүктеген заман ісін.
Сонда сен мандайымнан сипағайсың,
Ақ сүтін кештім деген анам үшін.

Жыр жазып отырғам жоқ мұндасуға,
Жеткенде бір ғасырдан бір ғасырға
Арман жоқ айтқан сөзім тірі қалса
Келешек ұрпақтармен сырласуға.

Қияда жүргенім жоқ ықтап қана,
Арманым асқар тауға шықпақ қана.
Бәрібір қашан болсын бір оралып,
Жатармын омырауыңда ұйықтап қана.

1976.
Мәскеу

САУМАЛКӨЛ

(Бәйкен Әшімовке)

Саумалкөл, айналайын келбетіңнен,
Сендей көл көрмей келем жер бетінен.
Шомылсам көк толқынға құндақталып
Жатқандай сәби болып тербетілем.

Алыстан бір көруге асыққаным,
Барады асыққаннан тасып қаным.
Қайтадан бозбала боп кетейінші,
Кездессе бала күнгі ғашықтарым.

Саумалкөл — көңіл толқып сырласқаным,
Жол тосып жүрген шығар құрдастарым.
Жағанда жастық шақтың ізі жайнап,
Төгілер айтылмаған жыр-дастаным.

Белгілі шаттығым мен саған қайғым,
Сағыныш салған дертті баяндаймын.
Күлімдеп айдынына ай қонғанда
Қаракөз жарқ етер деп алаңдаймын.

1993

КӨҢІЛ АШАР

Дей көрмеші, құрбым-ау, өңі нашар,
Тез түлейді қызылшыл бөрібасар.
Алаулаған ақ гүлдей ақ дидарын
Қарсы алдымнан жарқ етсе көңіл ашар.

Отты күндер қол сілтеп өткенменен,
Бір өзіңе ынтық зар дерт сөнбеген.
Жабырқама, кашанда ер жігіттің
Жыл санаумен дәл жасы өлшенбеген.

Суға келген киіктей басын шұлғып,
Сымбатыңды көрсемші асыл жыр қып.
Есім кетсе судағы суретіңнен,
Амал тауып ақырын жетші жылжып.

Ұстай алсам білегің дірілдейді,
Ұқсам болды жүректің тілін мейлі.
Осындайдан көңілім көтеріліп,
Жас мөлшері ешқашан білінбейді.

Әне, сонда танырқап көзімді ашам,
Қуанғаннан аяқты жеңіл басам.
Құшып, сүйіп, құмартып баяғыдай
Аяласаң сәт туар көңіл ашар.

14.03.2000

ТҮРКІ ТЕКТЕС ЕЛДЕРДІҢ БАС АҚЫНЫ

*Құл Ахмет, дүние қумасаң текке-бекер,
Көкіректен шыққан даусың көкке жетер.*

Қожа Ахмет Иассауи

Түркі тектес елдердің бас ақыны,
Мағжан десен,
Жоқ қазақ сасатыны.
Түркістан деп, Тұран деп көкке жетті,
Көкіректен азатшыл самғап үні.

Өзгеше едік сергектеу бұдан кеше,
Жылжып жүрді қасында жылан неше?!
Кетті атылып Мағжандар: «Түркі тектес
Түпкі тегім ежелгі Тұран», – десе.

Капы кеткен замана дауылында,
Шекті азаптың шегі жоқ ауырын да.
Мағжан аға жұлдызы қайта жанды,
Күндер өтті көп салған қамығуға.

Мың жарым жыл толғанда Түркістанға,
Бақыт құсы дермісін бірге ұшқан ба?!
Арыстан баб, Қожа Ахмет, Абылайдан соң,
Мағжанды атау бүгінгі кірді заңға.

Ол кеткен кез сұрқия заман еді.
Қалды артында қалқайып аман елі.
Мағжанды айтса Абайдан кейінгім деп,
Мұхтар салған орнықты дана белгі.

Ақ көңілді осылай ақтаралық,
«Сабыр түбі — сары алтын», сақтады анық.
Жалғыз оқпен жайратып тастаса да,
Тастау болмас ақындық тақтан алып.

Дәл осылай түсіну жөні бөлек,
Берді жаңа Түркістан өңі көмек.
Мағжан аға,
Сен де бір әулиесін,
Жүрегіне туған ел қойған бөлеп.

22.10.2000

БӘЙКЕННІҢ ДИХАНДЫ ҚҰТТЫҚТАУЫ

Құтты болсын, Дихан аға, тоқсаның,
Мен де білем қолда жастың көп санын.
Ақсақал деп ел атаса мың алғыс,
Есік пенен төрді жалғар топсамын.

Шүкіршілік етем соның бәріне,
Құмартамын сіздей тарлан кәріме.
Тоқсаныңнан енді мен де қорықпаспын,
Бірге аттап жүре берем әріге.

Талай жылдар жактың жырдың шырағын,
Әр сөзіңді, аға, ғибрат қыламын.
Жанарына күлімдеген сүйсінем,
Сарқылмасын шабыт қайнар бұлағын.

Сан дауылын шектің өмір-данғылдың,
Шындық сырын тік шырқауды заң қылдың.
Дихан баба, ел атаған абызсың,
Қайратты бол, жасын берсін Жамбылдың!

30.01.1998

КӨКШЕДЕГІ КЕЗДЕСУ

Көкшетау қарсы алғанда ән-күйменен,
Пәк сезім қандай ғажап жан билеген?!
Туған жер сый-құрметін көріп қайттым,
Анамдай ақ бесікте әлдилеген.

Қарсы алды інілерім, ағаларым,
Әр әннен есті құштар самал ағын.
Ақкудай қарындастар «Гәккулетсе»,
Қыз-шабыт жан талабын жаңаладым.

Достарым әнімді айтса гитарлатып,
Домбыра бұлт аунатты ырғай шалқып.
Думан-той сексен көлді мың толқытса,
Бой жаздым сағынышты бір тарқатып.

Қалқаның болып жүрген көркі қайғы,
Иран сал шырқап салды «Бөркін-айды».
Толқыса «Ақ тырналар», «Ақку жеткен»,
Шыбын жан қалай ғана толқымайды?!

Кездестім бірге оқыған дос-жаранмен,
Сахнада жыр арнадым оспақ әнмен.
Бетінен Зейнікештің бір сүйгенде
Балқыдым бал тосқандай тостағанмен.

Ашылса мектептестін кең жүрегі,
Көрінді тіл қатысқан ем тілегі.
Жанары баяғыдай жарқ еткенде
Мен түгіл бәйбішем де елжіреді.

Құттықтап жыр төгілткен талабымды,
Неғметжан татымды сөз таба білді.
Мың рет шақырсаң да қайтып келмес,
Еріксіз елестетті бала күнді.

Туған ел, сен шақырсаң самғап жеттім,
Бір кешті сан жылға азық, ардақты еттің.
Қайтадан көріскенше күн жақсы деп,
Мың алғыс бәріңізге арнап кеттім.

7.06.2000.

Көкшетау

ШЫДАЙ БЕРШІ...

Шыдай берші,
Шыдашы сеніп маған,
Жан толқытпай қоймайды көрікті адам.
Құдашаға бір өлең арнайыншы,
Мен әйтпесе, бәйбіше, сөніп қалам.

Шыдай берші,
Шыдашы, кешір мені,
Еркелік қой шалыңның есіргені.
Құдашаны қыздыра мақтамасам,
Тағдыр мені санаттан өшіргені.

Шыдай берші,
Жасайын берік қадам.
Ол да болғай ішінен жерік маған.
Бәйбішеден ешқашан жасқанбайтын
Дей берсінші мені бір «ерікті» адам.

Шыдай берші,
Шыдашы көніп маған,
Екі көзім барында көріп қалам.
Құдашаны тап қазір бір сүймесем,
Енді айналып келгенше өліп қалам.

07.08.2006

НАР ТҰЛҒА

(Еңбек Ері Еркін Әуелбековке)

Сөз сарасын жайнатып, мәнерлі етіп,
Шындықты айтсам қалмай ма әлем бекіп.
Ерке Есілде бастаған өмір жолын,
Еңбек Ері, нар тұлға Әуелбеков.

Құтты күнге тапты Еркін пәлен тетік,
Озды талай сайыста мәрем бекіп.
Көкшетауды көркейткен кім десеңдер,
Тік айтайын:
Ол — Еркін Әуелбеков.

Өшіп кетер ауылдар жаңаланды,
Оқтай заулап тас жолдар бара қалды.
Елді қанша көтерсе
Өзі сонша
Барша қазақ ішінде дараланды.

Тез өткен жоқ Торғайдан сәлемдетіп,
Кен қозғалды төңіректі кемелді етіп.
Бұл өңірді жайнатқан кім десеңдер,
Нұржанұлы — ол — Еркін Әуелбеков.

Қатал десен кей достым зәрен кетіп,
Алам деме беделін төмендетіп.
Қыр мен сырды кім десен жалғастырған,
Байка, достым, ол – Еркін Әуелбеков.

Зердесіне бітсе зор дарындылық,
Асыл тұлға көрмеді арын жығып,
Арпалыстық Аралды сақтау үшін,
Құлагердей мерт болған зарын ұғып.

Қызылорда халқына ұнап қалды,
Көшесінде есімі тұрақталды.
Қатал болса ол сүйді әділетті,
Содан кеше қалың ел жылап қалды.

22.06.2000

НАУРЫЗБЕН ҚҰТТЫҚТАУ

Сәлем бердім,
Бауырлар аграрлық!
Күн туыпты көрмесек сағынарлық.
Наурыз келсе ырымдап осы төрден
Көктем сайын күш-қуат, жалын алдық.

Жұмақ аула, арнайы нұр үйетін,
Келтіріпсің, Кенжеке, мың ретін.
Әшімов пен өзіңе сәлемдесіп,
Бибігүлді сәт туды бір сүйетін.

Кездеседі осында Хайдар ағам,
Құрбыларым сыртымнан қайдалаған.
Оралғандай Наурызда қайран жастық,
Мен бәрін де бұл тойда пайдаланам.

Ән естиміз, бипылдақ би көреміз,
Жан семіріп, жадырап, түрленеміз.
Жалаңаш бел көргенде сұлуларды
Мың тіріліп, бәріміз мың «өлеміз».

Көңіл шіркін сондайда бұрады өрге,
Төл төгілтіп жатыр ғой құба бел де.
Ақ мол болсын! Наурыз құтты болсын!
Жаксын бакыт мәңгілік шырақ елге.

Бие сауып мәз болса женгелер де,
Өзге сусын қымызға тең келер ме?!
Не де болса кенелсін молшылыққа,
Бизнесмендер, жабайы пенделер де.

Әркім елдің ахуалын сараласын,
Әкім ойлап кетпесін қара басын.
Әр күн сайын тенгенің құны түспей,
Әр гүл киген көйлегін жаналасын.

Бұзықшылық, талапай тарамасын,
Алаяқтың азайтсын арам асын.
Тентіреген жойылсын жұмыссыздық,
Қайыршылар қамығып қарамасын.

Наурыз келді,
Назданып дала жатыр,
Бота боздап, құлын-тай салады асыр.
Тәуелсіз ел ардақты онжылдығы
Қала-дала төрінде бара жатыр.

Жаксылықтың нышаны шын түзелсін,
Жамандықтың жұрнағы бір күзелсін.
Қалың елім, қазағым, қарыштай бер,
Көрген адам дегендей мұңсыз елсін.

Көктем өтсе болардай жазы ұнар,
Ақыл қайда әр пенде назын ұғар?
Өлді деуге кимаймын азаматты,
Соңынан ерген артында қазығы бар.

2005

Сәуледен жыр, желден де ән теремін,
Елмен бірге егісті мен де егемін.
Шырт ұйқыдан оятса іздегенім,
Елестейді тағы да бір керегім.

Көп қасірет жасымнан қабылдадым,
Содан кейін... алғашқы жазылды әнім.
Аңсап, сусап өтуге көндігіппін,
Ақын етті үздіксіз сағынғаным.

Асыл інген жоғалтса ақ ботасын,
Кетеді екен аралап тау жотасын.
Жүрсем-дағы бал татып, жан анамның
Көксей берем құрт езген ақ сорпасын.

2005.
Астана

БІЗДІҢ АУЫЛ

Біздің ауыл — Үкілі Ыбырай ауылы,
Қойны ырлыс Жалғызтаудың бауыры.
«Гәккулеткен» аққулы өлкем осында,
Осынау жерде қыз-бозбала тәуірі.

Көрші жатыр Ақан сері мекені,
Орынбай ақын еліне әнім жетеді.
Біздің ауыл шырқағанда қыздары
Сексен көлдер төңкеріліп кетеді.

Акку-каздар бебеулетсе сырнайлы,
Ұмыт болар мың қасірет, мың қайғы.
«Жезкиікті» құмарлана төгілтсем,
Сұлу Көкше мұнарлана тыңдайды.

Тербеледі Саумалкөлім шүпілдеп,
Тебіренеді орман көкшіл түтіндеп.
Ақ қайындар билегенде қарсы алып,
Денсаулықты түзеп берер бүтіндеп.

Бала күнді, болашақты зерлеймін,
Үнсіз ғана: «Қайран туған ел», — деймін.
Беу, ағайын! Шынымды айтсам,
Баспа-бас,
Жалғызтауды Гималайға бермеймін.

Елестейді кешкен тағдыр жасымда,
Бабам ізі жатыр тау мен тасында.
Мен Меккеге табынғандай тебіренем,
Жан анамның тұрып қайтсам басында.

05.07.1998

ДОСТЫҚТЫҢ ҚҰТТЫ БЕЛГІСІ

(Кеңес Үшбаевқа)

Жалғанда ділі мығым, діні мығым,
Болғаны қандай жақсы бір ілігің.
Қатерден есен қалған азаматқа
Той жасау, Кеңес, нағыз ірілігің.

Деместей беу, ағайын, досың қайда,
Көрсетер жігіт бойын осындайда.
Жақсының жақсылығын ұран етсем,
Қолпаштап естіген жан қосылмай ма?!

Ерекше Кенжекенді бағаладың,
Дес келер сыйыңа ол да дара ғалым.
Тәңірім жарылқасын өзінді деп
Береді ақ батасын ағаларын.

Сәнділік үшін емес бар амалын,
Дәл біліп құтты күнді шамаладың.
Мәңгілік достық үшін ақ ниетпен,
Заң қылып ұлт дәстүрін жаңаладың.

Құт қонса ақылы мол зейіндіге,
Кең, дархан береді екен пейілді де.
Актасаң досқа достық парызыңды
Алады үлгі, сабақ кейінгі де.

Тілек бар саналы істің жетесінде,
Мырзаға берер Тәңірім есесін де.
Аруақ жебеп жүрсін талабыңды
Атақты Тәттімбеттің көшесінде.

2000

ЖАЛҚЫ ШУМАҚТАР

Бір тенеумен бар сырыңды ашпаспын,
Сонда-дағы келер дәлдеп тап басқым.
Бір өзінде күн көзіндей жылу бар,
Артық жылу бұл жалған да таппаспын.

* * *

Жөптейді тағдыр сенгенді,
Бір жолда болар мың жолың.
Бір қолыңмен бергенді
Қайтарып алар бір қолың.

* * *

Биікте еркін жүруге,
Ақ жолды жалғыз кім табар?
Адамша өмір сүруге,
Қасында болсын тұлғалар.

* * *

Мөлшер бар таудың шыңында,
Өлшем бар теңіз суында.
Мұхиттан көңіл терең ғой,
Шек болмас адам мұнында.

28.05.2002

КӨҢІЛ НАЗЫ

Өмірдің жазы өтіп, қысы қалды,
Көңілдің іші тозып тысы қалды.
Сыр бермей серілікпен жүрсем-дағы,
Кәрілік қыр соңыма түсіп алды.

Барады жылдар өтіп ағындаған,
Таусылмас, қайран көңіл, назың маған.
Баяғы қызыл ішік киген қызды
Боламын сағынсам да сағынбаған.

Келер деп ел шетіне сырласуға,
Қарайлап тұрғандаймын шын басында.
Көрсем де, көрмесем де естен кетпес,
Қалғандай аңыз болып бір ғасырға.

Ақтарсам айтылмаған үзік сырды,
Жүрекке тым ертерек бұзық кірді.
Көкшетау көп қызының еркесі едім,
Бір қызы Қызылжардың қызықтырды.

Қыс келіп сағындырса өмір жазы,
Өзінсін, туған елім, әділказы.
Қалған жас қалған іске жетсе екен деп
Ұйқыдан ерте оятар көңіл назы.

2006

ШӨБЕРЕМ МЕНІҢ ӘДІЛГЕ

Шөберем келді өмірге
Сағындырып, ансатып.
Орнады жайлау көңілге,
Жүрекке қонды бар шаттық.

Тірліктің қызық бір шағы
Қызыққа мөлдір қанғаным.
Ойлағанға бұл дағы
Орындалған арманым.

Есен бол, Әділ карағым,
Ғалым бол, әйдік батыр бол.
Бек құтты болғай қадамың,
Әділдікке шатыр бол.

Әділ деген атына
Сай болсын бүкіл ғұмырың.
Ұқсасын деген затына
Аллаға жетсін сыбырым.

24.03.2007.
Астана

ТІРШІЛІК

Сумандаған сұм дүние, сен бір түлкі,
Жылмаңдаған таусылмас ойын-күлкі.
Қара жерге бірақ та сыймайды екен,
Қарынбайдың тойымсыз жиған мүлкі.

Жат қылыққа жоламас арлы кісі,
Жақсылыққа бастайды барлық ісі.
Жылап келіп, жыламай кетуді ойлар,
Таусылғанша тірлікте бар тынысы.

Қыз баладай тым ерте шырайланған,
Қызығың көп, тіршілік, ұнай қалған.
Содан болар өзіңе ғашықтығым,
Өкінбестей жолымды құрайды арман.

Іші тарлар тартса да кері мейлі,
Жақсы ұлынан туған ел жерімейді.
Алғанынан бергені көп адамның
Ешқашанда беделі кемімейді.

Ғажабы көп кей күннің алшандатқан,
Азабы бар кей күннің арқандатқан.
Мезет екен тіршілік өте шығар,
Жанарындай маралдың жаутаң қаққан.

07.07.2007

ЖАУТАҢ ЕТТІ ҚАРА КӨЗ

Сандал кер, күміс бауыр, жоны алтын,
Қыл сағақ, құлын қабак, жүзі жарқын.
Жарқ еткен кең далада жезкиікті
Күн нұры аялады қызыл жалқын.

Қыз ерін, гүл желбезек тыныс қандай,
Ақ тамақ, тоты бұғақ үн қысқандай.
Адасқан жас ботадай екі көзі,
Мөлт етсе кірпігінен мұң ұшқандай.

Самалда сай жағалап гүл құшқандай,
Сал бөксе сағым қуған жүріс қандай?!
Қосақтап қос қарақат әкетердей,
Тебірендім тілсіз тілмен ұғысқандай.

Аңсаған қос жанары жағып шырақ,
Шер қаулап қарайлайды қағып құлақ.
Жер бетін жарқыратып бара жатты
Өткенде ел шетінен киік шұбап.

Толғанып қимастықты ұғып сана,
Көп тұрдым бел-белеске шығып дара.
Қара көз қимай қарап жаутаң етті
Алғандай жүрегімді жұлып қана.

*30.06.2002.
Астана*

ДОСҚА СЫР

Еліктірмес бос айғайшыл тобырлық,
Ес білетін ақсақалдық жолынды ұқ.
Әр нәрсенің затын ойлап келемін,
Үндемесем жеңді деме момындық.

Талапайға ел түскені жамандық,
Кейбіреуге жұғысты осы мамандық.
Қызықтырды, құнықтырды бейсана,
Сырты бүтін, құлқы түтін қарандық.

Беу, достым-ау, жанған отпен ойнама,
Қырға шықсаң көзіңді сал ойға да.
Ұрынғаннан сұғынғандар көбейді,
Жұрттың аузы буылған деп ойлама.

*30.06.2002.
Алматы*

НАПОЛЕОННЫҢ СӨЗІ

Ел талқыға қанша салса,
Кешірілмес қате бар.
Құдай жерде қанша аталса,
Сонша атым аталар.

Сырымды айтам, нөпір пенде,
Бос атакқа ермедім.
Жеңіс көрдім, жеңілсем де
Ар-намысты бермедім.

Кештім соғыс сан дүрмегін,
Көсем етті көп егес.
Жер бетінде, бар білгенім,
Наполеондар көп емес.

02.11.1997

ӨЗГЕРІС

— Ішпендер! — деп ағаларым зарлады,
Саулық үшін қанша әрекет арнады.
Ал өздері аз ішкен жоқ...
Бірақ та
Туған елді талапайға салмады.

— Ішпендер! — деп бастықтарым қақсады,
Қатты бұйрық, катал қаулы қаптады.
Ал өздері аз ішкен жоқ...
Бірақ та
Туған елдің бар байлығын сатпады.

Ал қазір ше, байқап созар көмейді,
Ішпей ғана, көп жейтіндер көбейді.
Өзгеріс сол:
Осы күнгі бастықтар
Қанша жесе бір «тойдым-ау» демейді.

1996

ҚАЖЫМҰРАТ НАҒМАНОВТЫҢ АЙТҚАНЫ

Нарықтың болсақ басын құрай келген,
Жігіт көп құтты өлкеге шырай берген.
Әкімдер келіп жатыр,
Кетіп жатыр,
Мызғымас Қызылжарда Құдайберген.

Әр істің баяуы бар, лезі бар,
Біреу пәс, біреу бірден іле жұлар.
Микоян секілді деп ойламаңдар,
Жуковтың бұл ағайда мінезі бар.

25.10.2000

* * *

Жетіммін жігіт демейді,
Арамза достан қақсайды.
Жетілдім қозы демейді,
Ертерек сойып тастайды.

Ішкен жігіт ешқашан
Мас боп қалдым демейді.
Қайда жүрсе есті асау
Ішімдікті тежейді.

25.10.2000

САҒЫНДЫҚҚА БӘЙКЕН АҒА АЙТҚАНЫ

Ел бұзарлық аулақсың «белсенді істен»,
Хабарың мол ғалымсың оң-терістен.
Жетпіс беске нық келдің, Сағындығым,
Сексенге жет сал-сері теңселіспен.

Күндер қайда бір шиша тең бөліскен,
Алшақтадық бұл күнде ол «жеңістен».
Егделіктің төріне еркін шықтық,
Татып қана жұтпауды жөн көріскен.

Қол үзетін күнің жоқ еңселі істен,
Азаматсың ел жүгін еңсеріскен.
Ұстаздықтың қасиетті төріндесің,
Әкімдіктен шыкса да жел терістен.

Сескенді ме сен жасар «төңкерістен»,
Миға сыймас қарады-ау өлшеніспен.
Әділдігің — ел разы кәмілдігің,
Жасқанбаған ешқандай тексерістен.

«Төрағасың» кішіге жол беріскен,
Пәлсәпан мол өрелі ой бөліскен.
«Төрапа» боп атанды Нағимаш та,
Кісіліктің көшінде тер төгіскен.

Таймай жүрсең әлі де сен желістен,
Рахат таптың жас ұрпақ — төл жемістен.
Сол қалпында жүз жасқа бір жетейік,
Мен келістім, Сағындық, сен келіссең.

30.06.2002.

Алматы

ДҮНИЕДЕН ОЗДЫ ЕКІ СӘЙГҮЛІК

Ел бас қосса Еркінді айтпау жараспас,
Тарлан еді бәрімізбен қанаттас.
Бәйкен аға сексен жылдық тойында
Еңбегі зор одан үздік жан аспас.

Атамекен қабылдаса Шабакбай,
Жүрді Ераған той қамында таң атпай.
Айыртауды салтанатқа бөледі
Бақыт сепкен киелі алтын қанаттай.

Бәрі меже, асыл белгі өткенге,
Қауырт келген күрт өкініш көп менде.
Сексен бесті серуен етер едік қой,
Осынау тойға Еркін есен жеткенде.

Жер бетіне тың жақсылық еккенге
Сарқылмайтын шын мархабат көп менде.
Төлеш інім, дүлдүл туған мүсінші,
Ол да ұқсайды Еркінді іздеп кеткенге.

О, тағдыр-ай! Қаталдығың бұл қалай?!
Еске түссе жүрек қайтсын туламай?!
Көрінеді жетімсіреп қалғандай
Еркіні жоқ, Төлеші жоқ Бурабай.

Жан азасын айтсам жырмен қайғырып,
Дүниеден озды екі сәйгүлік.
Екі тойдың арасында дал болдым,
Асыл аға, дана інімнен айырылып.

Бәйкен аға, қайтсін, қатты ойлайды,
Ел аман ғой, басы қатпас той жайлы.
Салтанатты думан қызар, бірақ та
Еркін, Төлеш орындары толмайды.

29.06.2002.

Алматы

БІЗДІҢ МЕКТЕП ТҮЛЕГІ

(Бақыт Әсетқызына)

Бақыт жеңгей!
Құтты болсын жетпіс бес!
Бұл да заңғар әркімге тез жеткізбес.
Бәйкен ағам екеуіңе қызығып,
Қандай қазақ шын сүйсініп көз тізбес?!

Жол көсілсе қияларда төселмек,
Сондарыңнан жүрді сыйлы көш өрлеп.
Алатауды сілкіндірді «Алтын той»,
Ағамызбен «Гауһар тойға» есен жет.

Бәрі жөнді
Келсе ерекше мақтағым,
Тап сіздердей отырыпты такта кім?!
Бәйбіше боп ел анасы атанып,
Ағамыздың зор беделін сақтадың.

Бұл қазақты үшке бөлсе көп шылық,
Мен ризамын,
Сіздерде ондай жоқ қылық.
Тойған қозы сияқты боп монтиған
Нұр жүзіне сән беріп тұр тоқшылық.

Кәрі-жасқа баппен сөйлер ғұрпың бай,
Еңбек еттің үйде, түзде бір тынбай.
Сыныңды да, сырыңды да сақтадың,
Еш адамға қабак шытпай, құйтымай.

Биік таудай қарағайлы, аршалы,
Ұл-қыздарың, немерелер самсады.
Бәйкен ағам Еңбек Ері атанса,
Сен атандың женешелер маршалы.

Ғаламат көп сізден байқап біз сезген.
Жан баурайсыз тілден шыққан бір сөзбен.
Баянауыл қыздарындай бәлсініп,
Әлі күнге төгілмесіз нұр көзден.

Көрікті еттің Бәйкен аға жетегін,
Үлгі мирас жеткен белес екеуін.
Тойлы күні елестетем алдына
Қыз кезің мен Сырымбеттің етегін.

Ерте бітсе махаббатшыл дерт деген,
Сырымды айтам өзге жерде шертпеген.
Көл шетінде сіздер жүрген жолдарды,
Қыздарды ертіп...
Мен де біраз зерттегем.

Қыз-бозбала
Күндерінді ақтарам,
Құпия көп көкірегімде сақтаған.
Бәйкен ағам тандап алған ең сұлу,
Біздің мектеп түлегі деп мақтанам.

Дән ризамыз,
Асыл жеңге бізде бар,
Қапылыс жоқ біреу шенеп мін тағар.
Сексеннің де сенгірінен көрерміз,
Одан да әрі жетер қуат сізде бар.

Кенжеғали, Амангелді, Әшірбек,
Есенгелді талпынды той әзірлеп.
Бетіңіздеп қайта-қайта сүйеміз,
Бұл думанды қыздырамыз әзілдеп.

Бәрі лайық тағдыр мәңгі жебесе,
Маңыздысыз маршалдыққа теңесе.
Бәйкен ағам,
Балаларың баптаған
Жетпіс бесің құтты болсын, жеңеше!

*06.04.2001.
Алматы*

Әшірбек, ауыл жаққа барайықшы,
Үлкендер ақ батасын алайықшы.
Көргендер әкелерді канша дерсін,
Қасында бірер күнге қалайықшы.

Қалайша елді көрмей адам шыдар,
Қуанып Сәлімжан да алдан шығар.
Қайтайық дұға оқытып ата-анаға,
Көп тосып екеумізді қалған шығар.

Көбейсін ағайынмен әзіліміз,
Жеңгейлер тосар балғын қазы, қымыз.
Ұйқыдан Үкілі Ыбырай аунап түсер,
Әулетке аруақ қонған қазығымыз.

Бәйбішем көрсін ғажап тетелесті,
Сүймейді ол жоқ нәрсеге ерегесті.
Мен-дағы бала күнді еске алайын,
Бір көріп Құлизәт пен Елеместі.

Есен-сау жүрген бапты кезімізде,
Көш түзеп көрінейік өзіміз де.
Тағы да қайта айналып оралғанша
Жүздері жүрсін бірге көзімізде.

25.03.2000

Қуанышта ағайын ағылады,
Ағылады, ағалап табылады.
Қайта жасау өмірді қолдан келмес,
Реніште дос қана табылады.

Бала күнде балдырған еркем еді,
 Өмірге де ерекше еркеледі.
 Түсініспей кеттік пе,
 Кездеспедім,
 Оны іздегіш жүрегім желкен еді.

Қыз қылығын ел жеті көмкереді,
 Біреу қате, ал біреу жөн көреді.
 Жөн көрсе де,
 Мың мәрте төңкерсе де,
 Пай-пай, шіркін!
 Ол ғажап көркем еді!

1992

БУРАБАЙДА КЕЗДЕСУ

(Жұмаш Әубәкіровке)

Кездестік Бурабайда, Жұмаш аға,
 Егделік жастық шакпен ұласа ма?!
 Қуандым, тұлған түзу сакталыпсың,
 Кер заман қанша қатты сынаса да.

Құсындай бірге өскен осы көлдің,
 Атақты Ебінейдің досы болдың.
 Көремін Бәйкен аға інісіндей,
 Бастаған көшімізді төсіне өрдің.

Жұмеке! Мен білетін іргелісің,
 Болған жоқ достық үшін бір кемісің.
 Қағылған Қарағанды қақ төріне,
 Мызғымас біздің ұрпақ дінгегісің.

Көкшеден алған бойға кайрат пайдаң,
Осы ғой енді біздің салмақ сайран.
Сағыныш, қапа, назын жеңілдетіп,
Ризамын ниетіңе қанат жайған.

Дос-жаран, жүрген жерің жиын болсын,
Немере-шөбереге үйің толсын.
Женгейді еске алғанда оқып жүрер
Осы өлең сізге арналған сыйым болсын.

09.09.1994.

Бурабай

КІМ АСАУ?

Асау тайым бұзық еді
Тұлпар тоқым салғанда.
Құлын ұстау қызық еді
Әжем бие сауғанда.

Дедім, сәулем, сені де асау,
Қол салғанша жақын кеп.
Көреді жұрт мені асау,
Адуынды ақын деп.

Көп жылқылы ел асау,
Асаулыққа баулайды.
Осы күнде келін асау,
Сиыр, бие саумайды.

Мол қымызға жүдә зармыз,
Қоры азайып келеді.
Орыстардан сүт алармыз,
Қымызды кім береді?

Тағдыр, саған көп қой сенім,
Көкірегімде сөнбес нұр.
Бие сауа білер келін
Жеңешеке кездестір.

*17.08.2000.
Бурабай – Алматы*

ҰШАҚТАҒЫ ЭКСПРОМТ

Мұқыш аға сексен жылдық асында
Бірге болдық, Бәйкен, Сұлтан қасымда.
Құралайдың салқынымен қарсы алды,
Қарағанды бауыр басқан жасымда.

Келгеніміз елге мирас дес болды,
Талай арыс ағалармен көш толды.
Жұрт жаураса мен тоңбадым,
Қасымда
Рымжандай қызу құрдас «пеш» болды.

Арасында тойлы думан-топырдың,
Құрдастардың бәсеңдетер отын кім?!
АН-24 суық болып қайтарда
Рымжанға қыздырынып отырдым.

*28.05.2000.
Қарағанды – Алматы.*

АЛПЫСҚА КЕЛГЕН ІНІЛЕРІМЕ

Айтып жүрген беу, ағайын, алпысын,
Бесін емес, ымырт емес, тал түсім.
Елуімнен айырмасы көп емес,
Әлі талай арпалысқа бар күшім.

Алпыс деген — шуақ күзде тың алаң,
Қыран жасы құс ілетін киядан.
Сексендегі ағаларды көргенде
Өз жасымды айтуға да ұялам.

Есті сұлу кәрі демес мендейді,
Көңіл жықпас ақ ниетпен емдейді.
Пайғамбардың келсем-дағы жасына,
Құдашалар онашада сенбейді.

Алпыс жаста кәрілік күтіп тұр деме,
Көп өзгеріс енбес өң мен түрге де.
Пенсионер дегендердің бәрі де
Етегіне намаз оқып жүр деме.

Қанша қызық
Көрер ме едім әл кетсе,
— Ұры емеспін алақұйын «баукеспе».
Талай жылдар кездеспеген бір құрбым
Жастық шақтың от-жалынын салды еске.

Алпыс келсе жасқанамыз біз неге,
Құрбыларға күдерінді үз деме.
Бұл алпысың кәрі де емес, жас та емес,
Екі ортада әрі-сәрі бірдеме.

Өзінді-өзің жас жігітке балайсың,
Келіншектің кербезіне қарайсың.
Қырып-жойып кетпесең де алпыста,
Сен әлі де бір кәдеге жарайсың.

Бір күн бұрыс,
Жүре қалсаң бір күн тік,
Жеңіп кетпес жеңіл-желпі сылқымдық.
Осыған да зар боларсың,
Сілтеп қал,
Алпыс деген — ең ақырғы мүмкіндік.

14.09.1997

ҚАМЗАБАЙ БӨКЕТОВТІҢ СӨЗІ

Дәстүрі бар әр елдің,
Тірлікте жаным құптайтын.
Сыйлаймын еркек-әйелдің
Асылын сөздің жұтпайтын.

Алдамшы ақымақ жігітті
Еркек деме, қатын де.
Ақтаған асыл үмітті
Асылды нағыз батыр де.

Сұлуды тұрар сөзінде
Жел сөзден мен ақтаймын.
Қызығып кеттім өзім де,
Есімін бірақ айтпаймын.

Әр мүшесі мәнерлі,
Жұлқынып тұрған қаркын де.
Ондай ғажап әйелді
Қатын деме, алтын де.

2006

ЕСЛӘМ ЗІКІБАЕВҚА

Қырандай Жалғызтаудан шарықтаған,
Ақжолтай әр қадамың анық маған.
Шаттандым шалқар думан ел жинасан,
Жасамай сараңдығын нарық саған.

Қазақтың еш перзентін етпес өгей,
Қызы көп тау жакты ма Көктөбедей?
Әйтеуір Алатауды жайлап алдың,
Ешқашан қайын жұртқа өкпелемей.

Жасыннан сыршыл ару құсты іліп ең,
Шабытшыл ләззат, зәузат түсті үніннен.
Заулай бер Құлагердей өршеленіп,
Жалғасып Мағжан аға ұшқынымен.

Сактаған «Ақ қайыңдар» дауыл, желден,
Көп жылдар артта қалса тәуір желген.
Қанатын қаға берсін «Аққу-арман»,
Күн тусын бұдан да зор дәуірленген.

Жер жыртқан бала күнде өгізбенен,
Батырлық өшкен емес негіз сенен.
Есілдің бір еркесі кездесер деп,
Келінге ризамын сені іздеген.

Жастық шақ егделікке талмауратып,
Жол берсе қабылдай бер жалаулатып.
Елінен Президенттің қыз алғанды
Құдайым қоймас деймін жаяулатып.

Атыңды өлеңіңнен білген едім,
Тілегім кездескелі бірге менің.
Өрінде ақындықтың жайнай берсін,
Желкені «Есләм» атты жыр-кеменің.

17.08.96.

Алматы

ТАБЫСЫМ

Ерте кезде салмай ескі сарынға,
Көне білдік бойда қызу жалынға.
«Приватизация» маған жасап алыпсың,
Үкімет пен партияның барында.

Табысым сол — татулықты талғадым,
Жоғалтпадым жекеменшік бар мәнін.
Жас тоқалмен жаңа ферма құрмадым,
Жақсы болды бір өзіңмен қалғаным.

Табысым сол — кең дүние сеп берген,
Кезім жоқ қой сені сөгіп, жек көрген.
Жасамадым сұлулармен онаша
Серіктестік жауапкерлік шектелген.

Өзін болдың көп айтылар бас әнім,
Бас әніме қайта-қайта басамын.
Саған мәңгі референдум өткізіп,
Өзге әйелге мораторий жасадым.

25.03.2000.

Алматы

АЛЬБОМДАҒЫ СӨЗ

Жаңылма, тағдыр, жаңылма,
Жастардың тойын қабылда.
Бақытты, қызық ғұмыр бер,
Алуа мен Сабырға.

Аталық асқар жолым бар,
Әр сөзді жетік шолындар.
Бір-біріңе қашанда
Кешірімпаз болындар.

Үлкені осы батамның,
Артықтау сөзге қаталмын.
Алуа, саған тілеймін,
Ақ жолын Бәйкен атаңның.

Қызыққа бұл той бөлейді,
Көрмедім ешбір өгейді.
Құдайдың маған бергені
Құдағиларым көбейді.

28.08.1999.

Алматы

ЕРМАКТЫ ЖЕҢГЕН ЕРСІНДЕР

(Қуат Есімхановқа)

Бесті асау, жүйрік құр аттай
Көріндің, Қуат, көзіме.
Құзарттан аққан бұлақтай
Құмарттым асқақ сөзіңе.

Жігітсің кербез, шырайлы,
Арқаннан жүрген ер түспей.
Қарқының асқақ ұнайды
Қытайдан аққан Ертістей.

Қайталай берсем білсін ел
Рухтың ұлттық жетегін.
Ермакты жеңген ерсіндер
Ардақты Манаш екеуін.

Ақсу етіп Ермакты
Тірліктің өсті татымы.
Манашқа көмек жан-жақты
Көрсеттің, қала әкімі.

«Сол тамаша жол қайда?» —
Деп күрсініп толғанар.
Салады ойлы жағдайға
Петропавл мен Павлодар.

Өшті ғой Ермак құлақтан,
Сәтті айқас елге ұнады.
Алаштың ұлы Қуатжан,
Көргім кеп сені тұрады.

01.01.2009.
Астана

АЛҒЫСЫМ

(Ғалым Мұтановқа)

Туған жер,
Сағынышын құса қылған,
Аз күнге табылдым мен құшағыннан,
Түсімде құс қанатын байлағандай,
Өңімде жігер бітті ұшар жылдам.

Кездестім алдымдағы ағалармен,
Жүздестім артымда алтын тағалармен.
Құлшындым студенттерге дәріс оқып,
Тілдестім өрімталдай балалармен.

Қуандым университет аланына,
Ішінде білімнің мың амалына.
Келіп тұр бәрі де сай компьютерлік
Интернет құлаш жайған заманына.

Кездескен іс оңалар адамына,
Өнердің бәрі икем саналыға.
Ғалеке, шын сүйсіндік бастамана,
Нұр жаусын әрбір басқан қадамына.

Әр күнім ойын тапса дүйім көптің,
Әйгілі ұстаздардың күйін шектім.
Құрметті профессор атағымен
Жүректің жұқа жерін бүтіндеттім.

Алдағы ашық күнді тіректі еттің,
Тап солай шабыт селін үдетпек кім?
Сырымды өлеңге орап туған елге
Молшылық, құт-береке тілеп кеттім.

Жетпіске тақап қалған жаз-қысым бар,
Туған жер, жан толқытқан алғысымды ал.
Жетпісті кіші бесін көремін ғой,
Қартайтпас ән-жыр деген жан құсым бар.

31.04.2000

ТУҒАН КҮНІҢ, АСТАНА, ҚҰТТЫ БОЛСЫН!

Қоспай жүрмін өлеңге Вашингтонды,
Менсіз де оның қойнына жақұт толды.
Алматымды көп жырлап, әнге орасам,
Бір мен емес,
Бір дәуір ғашық болды.

Көкшетауды көп айтсам жан құмартты,
Жырға бөлеп, балауса ән тұтатты.
Жезқазғанды паш етсем
Жезкиікті
Көптен көрмей сағыныш қалжыратты.

Жаңа жырға бөлеймін Ақмоланы,
Маған шипа ақпанда ақ бораны.
Жаңа заман ол жаңа астанасы,
Маңдайына береке, бақ қонады.

Әлдекалай түспейді адасып нұр,
Ақмолаға сұлу тәж жарасып тұр.
Сіп-свежий астана әлемдегі,
Көнелермен бой түзеп, таласып тұр.

Сал бойына сай бешпент киіп жатыр,
Жаңа ғасыр жасауы білінді ақыр.
Ақмоланы ерке Есіл бөлеп, тербеп,
Сарыарқаның самалы сүйіп жатыр.

Жас астана есімі елендетіп,
Еңсем биік,
Ұмтылдым өрем бекіп.
Ол – кең дала киелі ақ күмбезі,
Көп үнілсем тарихқа терең кетіп.

Дабылынан азатшыл жаңғырықтың,
Қайта туды қазаққа жаңғырып күн.
Ақмоланың ардақты есімін де,
Ата рәміз деп атар заң қылыппын.

Президентім бекіткен жарлықпенен
Сол күн туды, сөйлейін дәлдікпенен.
Ол – оныншы желтоқсан,
Жырмен шашу,
Төгілтетін ақшуақ таң күткен ем.

Маған елсін,
Ақмола, бесікке тең,
Көкшетаумен ортақсың
Несіпке сен.
Атамекен көрінер көз ұшында,
Құшағыңа мен де ертең көшіп кетем.

Көп қарайлап,
Жүрмін ғой қия алмай да,
Шалқып едім шабытшыл құмар жайда.
Әкетер ем арқалап Алатауды,
Болады ғой қиянат Тұманбайға.

Осал жерге ортаймас бақ қона ма?!
Ел көңілі толмаса тақ қона ма?!
Атар тандар,
Бере гөр құт-береке
Елдің төрі қасиетті Ақмолаға.

Беу, жас қала!
Ардақты ақ қаласың,
Жасап жатыр туған ел салт-жорасын.
Туған күнің, Астана, құтты болсын!
Бақытты бол! Ортаймас баққа орасын!

10.12.1997

АТАҒЫН БЕРСІН ҒАБЕЦНІҢ

(Оңдасын Әшімовке)

Ғабит аға тойында
Оңдасын бізді басқарды.
Байсалды күші бойында,
Бұлжытқан жоқ жоспарды.

Бәйкеннің ұлы екені
Білініп маңғаз түлек тұр.
Қызылжарда мекені,
Университетте ректор.

Алғыр ұл туар текіден,
Өмірдің міндет артқаны.
Қуаныш осы деп білем,
Әкеге бала тартқаны.

Көліктері күтімді,
Тайбурылдай шабысты.
Өз қимылы ұтымды,
Жібермес босқа намысты.

Сүйсінді достар үндемей,
Болған соң ортақ тілек бір.
Шыдамай кетті-ау тіл, көмей,
Алғысым айтар үдеп тұр.

Ел-жұртты көрдік анықтап,
Жолбасшы болдың, Оңдасын.
Не дейін, данқын шарықтап,
Жолыңды Тәңірім қолдасын.

Тәлімгер, ғалым қашанда
Үздігі болғай әлемнің.
Әкендей мығым бас алға,
Атағын берсін Ғабеннің.

*15.06.2002.
Ғабит ауылы*

АҢШЫЛЫҚ

(Кенжеғали Сағадиевке)

Ер жігіттің құштар сәті аңшылық,
Қыза тартса, қалар артта шаң шығып.
Таудан түлкі құсы шалса құлшынар,
Нар тәуекел, жан шықпаса қан шығып.

Ұзап кетіп шаң-тозаңнан булыққан,
Осы емес пе ақ шуақтан нұр жұтқан.
Мұң мен шерін тіршіліктің ұмытып,
Тамаша ғой бостандыққа бір шыққан.

Қызғын шақты кім, қалайша шектейді,
Қызарғанға көңіл ұшып жет дейді.
Құралайды қуалай шапқан мезетке
Бұл жалғанның еш қызығы жетпейді.

Қай сырымды білер дейсің манайым,
Қызба мезет шамшырағын жағайын:
Құба жонда құйындатса жезкиік,
Қуып жетші, көріп қана қалайын.

Жан баурайды таза нәркес жолдағы үн,
Есің кетер естіп тоты толғағын.
Әр бұтадан жарк етеді бір сұлу,
Содан деп біл қызу қанды болғаным.

Қызғалдағын дала алдына үйеді,
Қымыз ауа самал жел боп сүйеді.
Аққу құстың қыз баладай уыз жас,
Келбетіне жүрек шеті қүйеді.

Ақ періште құс патшасы қабағы,
Ақ пейіште мың әуреге салады.
Ең қызығы,
Үйге оралсаң бәйбішен
Сол аққудай жап-жас болып қалады.

18.01.2001.

Алматы

АЛАТАУДЫҢ АҚИЫҒЫ

(Амангелді Ермагяевқа)

Биікте ақын болып самғасам да,
Әкім боп жердің бетін шарласам да.
Алдымда жайраң қағып қарсы алады,
Өзіндей жақсы інілер әрқашанда.

Бойына жарасып тұр ар биігі,
Екі көз қырағы екен әр қиығы.
Құмарттым бір көргеннен мінезіне,
Самғауық Алатаудың ақиығы.

Айтыстың атасындай ағындадың,
Тапты ғой ұлы дәстүр бабын жаның.
Егемен елдің туын тік көтеріп,
Мәңгілік сәнбес оттай жалындадың.

Жігітсің жақсылыққа құмар жаның,
Бір емес, сенің асыл мың арманың.
Әкелді туған елден үлкен алғыс
Қасымның қос кітабын шығарғаның.

Саялы болсаң елге біткен шынар,
Жемісің қаулап шықты күткен құмар.
Аруағы Абылай ханның қолдап сені,
Жарылғап батыр аунап түскен шығар.

Біреуі алдымызда ақ міндеттің,
Атағын асқақтату Тәттімбеттің.
Қасыңа мен де еріп ту ұстаймын,
Тасыған жырмен қосып ағынды екпін.

Осы ғой өміріңнің бұла шағы,
Әр ісің ұлан-ғайыр сыр ашады.
Дәстүрін туған елдің жалғап жүрсең,
Есімің ұлылармен ұласады.

Затыңа атағың сай, Амангелді,
Бақ құсы тура заулап саған келді.
Қашанда шарықтасын, жалықпасын
Қанатың жарылқаған тамам елді.

2001

ТОЙДАҒЫ ЕСЕП

Жөн сұрап болмасақ та төрелеткен,
Туды сөз жеңге мақтау өре жеткен.
«Бәйкеннің бойындағы кең мінезді, —
Бір ару, — жеңгем, — деді, — өрелі еткен».

Келіншек кетті содан ірі есепке,
Жөні бар айтқанының мінесек те.
Тигені Бакыт женгем үлесіне
Ілекті дәл тоқсан бес процентке.

Сендірді деректі сөз есі барды.
Қол соғып залдағылар шешім алды.
Сол кезде Бәйкен ағам шыдай алмай,
Деп қалды: «Сонда маған несі қалды?»

«Қырансыз жан-жағына қарап ұшқан,
Ерекше байыптысыз жаралыстан, —
Дедім мен, —
Бәйкен аға, азсынбаңыз,
Қалды ғой сізге бүкіл Қазақстан.

Үйдегі процентпен өсем деген,
Женгемнен бола берсін есең төмен.
Шаңырақтың періштесі ол ана ғой,
Ал сізге бір сөз жетер «Көсем» деген.

Ағамыз сөзді салмай шұбыртпаға,
Жымыып: «Дұрыс», — деді күліп қана.

07.09.1997.

Көкшетау

ЖҰЛДЫЗЫҢ ЖАНСЫҢ, АСТАНА!

Әлемнің құтты көшінде
Қонғандай аққу Есілге.
Қанатын жайды Астана
Сарыарқа алтын төсінде.

Асылын әннің арнаймын,
Басылды ескі бар қайғым.
Баянды бакыт орнасын,
Аруағы қолдап Абылайдың.

Жайнатсақ бүгін жолды азат,
Әлі де талай бар ғажап.
Жұлдызың жансын, Астана,
Қарап тұр саған бар қазақ.

Алыста жүрген бауырлар,
Жақында сансыз ауылдар...
Тілегі келіп бәрінің
Тез өтсін қарсы дауылдар.

Ақ орда дәулет құрайды,
Сәулетің болсын шырайлы.
Өркенің өссін, Астана,
Бар әлем сені сынайды.

Көңілім ада күдіктен,
Қараймын сөнбес үмітпен.
Бекітіп елдің іргесін,
Жалғайық қанат бірлікпен.

1998

КӨРГЕН САЙЫН ӘУЕЗОВ ТІЛДЕСЕДІ

(Төлеген Досмағамбетовке)

Оқыс келген қазанын ауырын-ай,
Қара жердің міз бакпас сабырын-ай.
Жеке-дара құйғытып келе жатып,
Құлагердей мерт болған бауырым-ай!

Бірге жүрген достасып нелер елес,
Көзге оралып, көңілден кетер емес.
Ебіней ағам
Төлешті дана дейтін,
Кең кезінде кемеңгер етер кенес.

Артық айтып осыдан не демек кім?
Ол бірі еді шын санлақ кереметтің.
Көз шалғанда «Мансфельд Мадоннасын»,
Анамды ойлап ерекше елеңдеппін.

Балға, қашау жүрекпен бірлескенін
Көрдік талай көркінен сыр дестенін.
Білдік, сездік Төлеген мүсіндеген,
Тас тіріліп адаммен үндескенін.

Біржан салды көргендер толғанады,
Ақан сері ақтангер ой салады.
Көкшетауда Шоканның зор бейнесін
Көзің шалса күш-жігер молданады.

Тас бейнеден көкірекке нұр көшеді,
Асау ақын пәк ғұмыр бір кешеді.
«Оперныйдың» алдында, Алматыда,
Көрген сайын Әуезов тілдеседі.

Міне, осы мен білген қызық заман,
Хас дүлдүлдің бергені үзіп маған.
Мұхтар аға сағынып көріскендей,
Ұзақ уақыт алдында тұрып қалам.

Әне, сонда қыз-шабыт құрап өлен,
Әр мезетті қисапсыз мұра көрем.
— Ал кеттік, — деп Төлеген айтардай-ақ,
Данышпанның алдында тұра берем.

27.11.2001.
Астана

* * *

Жас ұрпақты жасқанбай қолтықтаған,
Қайда жүрсе ақжолтай, ол — құтты адам.
Арпалыстың басында сонын ойлап,
Арыстанның аузына қол сұқпаған.

Қашан көрсен жаңылмас есебінен,
Бүгін сергек ұйқысы кейшегіден.
Кісіліктің үлкені осы шығар,
Жаңылғанды жазғырмай кеше білген.

*10.02.2000.
Алматы*

АҚҚУЛАРДЫҢ АРМАНЫ

Дара аққуды көрдім айдын шетінде,
Бейнесі оның ұксап кетті жетімге.
Күз келгенде өзге құстар топтанды
Үйірімен кетуге.

Біреу айтса ойлар ма едім бекер деп,
Ол да ертең өз тобына жетер деп.
Кім ойлапты сұлуларды өмірде
Жалғыз-жалғыз өтер деп?

Аяулы екен дара аққудың қалғаны,
Көл тенселте дала күйге салғаны.
Дүниеде жалғыз қалмау екен ғой
Аққулардың арманы.

1968

БАЛЫМ ҚҰДАҒИҒА

Ақынның айтары мол заты қызба,
Сүйсіндім Балым деген атыңызға.
Бәйкендей құдаңыздың інісімін,
Жас отау сәт тілеймін затыңызға.

Құдағи, жан екенсің төрің ізгі,
Алуға әркім құмар қолыңызды.
Сексенде серуендеп тойда жүрген,
Біздерге берсін сәтті жолыңызды.

28.08.1999

ТОЙДАҒЫ СЫР

Бәйкендей ағамызды таниды әлем
Деп жүрсек үлкен сыйлар қағидамен,
Балымды сексендегі маған тастап,
Кетті өзі елудегі Сәбиямен.

Көнсем де атам қазақ төл ісіне,
Көнбеймін құдағилар бөлісіне.
Нешауа, Бақыт жеңгей, не де болса,
Алуаның бакыт қонсын өрісіне.

Мен кейде осындайдан қарқын алам,
Бүктемей ойдағыны айтып алам.
Болғанда шөберелі той жасаңыз,
Мен сонда Сәбияны тартып алам.

28.08.1999.

Алматы

ОЙЛАДЫҚ ПА ҮКІЛІ БАБАМЫЗДЫ?..

Қайынды елдің ұлымын, қайынды елдің,
Ақ қайынды жырлауға дайын келдім.
Барып, көріп, аралап білсем деймін,
Нарық берген бүгінгі жайын елдің.

Жалғызтаудың жазық бел саласында,
Маған қымбат жаннат жер бәрі осында.
Жатқан шығар қос анам мен келер деп,
Селдір қайың көз көрген арасында.

Араларын өсіп ем қосуменен,
Толғаныстан менде жоқ шошу деген.
Жол-жөнекей әйтеуір бір соғар деп,
Аунап түсті-ау, екеуі тосуменен.

Жыр жазғанда сыр қалмас ақтармаған,
Қайыңдар да өкпе-наз сақтар маған.
Парызым бар қос анам жатқаны үшін,
Үкілі Ыбырай ауылына ақталмаған.

Қастерлесек ата мен анамызды,
Ойладық па Үкілі бабамызды?..
Ол қай жерде жатыр деп сұрай қалса,
Ұялғаннан ұстармыз жағамызды.

Сонын бәрін жүрміз ғой біліп қана.
Ақ қайыңдар теңселер ұғып қана.
Белгі орнатсақ Үкілі бабамызға
Үлгі болар ұрпаққа, ғұрыпқа да.

Ардақтаса есімін байтақ елі,
Сонда парыз, шіркін-ай, қайтар еді.
Ақ сүттерін кешіріп анамыз да,
Мың-мың алғыс біздерге айтар еді.

Ақ қайыңның түбінде аппақ елік,
Қосылғандай аңсаған сапқа келіп,
Ыбекеме лайықты мүсін тұрса,
Мәңгілікке есімін сақтар едік.

24.03.2002

ЗЕЙНОЛЛА ҚАБДОЛОВҚА

Өмірден озды дегенде
Теніз-ой тартты тереңге.
Қиналып жатса Зейнолла
Қамалдық катты елеңге.

Не десек сыяр айтуға,
Көз жұмса, абзал нар тұлға.
Атқан оқтай дәл тиер
Айтқаны қалды артында.

Білетін сөздің бар затын,
Әр ойында бар татым.
Жақсылығын жақсының
Мақтанышпен айтатын.

Сәт түсіп ерте табыстым,
Құлы еді ар мен намыстың.
Егіздей адал досы еді,
Ебінейдей заңғар арыстың.

Қыз-шабыт қызу отымен
Жігерді бойда қосып ем.
Сонеттен тізген гүлтәжді
Екеуіне алғаш оқып ем.

Жан еді-ау Зекен салмақты,
Парасат жолын аңғартты.
Мұхтарша мұқият толғанып,
Абайдың жолын жалғапты.

Сындарлы жерде самғайтын,
Қонырау даусы талмайтын.
Дәл бүгін айтқан тапқыр сөз
Тап ертең елді шарлайтын.

Тапжылмас тарлан өріннен,
Төсекке болды телінген.
Бумасы алтын бұлғын сөз
Булығып кетті-ау өмірден.

2006.
Астана

* * *

Қаулады жалын күн көзін,
Ұшқыны жерге жетердей
Жаулады сенің нұр жүзін,
Жүректі оты тесердей.

Алма бақ гүлін жамылды,
Сүйсінер адам баласы.
Махаббат саған табынды,
Жер менен көктің арасы.

Табылды ғашық сауалы,
Алмасам болды суытып.
Іздеген таптым дауаны,
Есейген жасты ұмытып.

Саулығым берік болғасын,
Жадырап мен де шаттандым.
Жолымды Құдай ондасын,
Сағыныш билеп аттандым.

Жорысам көрген түсімді,
Гүл жауар құтты жолыма.
Ұшырдым өлең-құсымды,
Қондыра көрші колына.

25.05.2002.
Алматы

ЕЛДІҢ СЫЙЛЫ АҒАСЫ

(Бәйкен Әшімовке)

Әні Мұратхан Егінбаевтікі

Жас кезінен жарасқан шыдамдылық,
Қолдап жүрді қадамын Құдай біліп.
Қан майданда оқ кешіп жеңіс көрген,
Қос қанаты талмайтын қыран жігіт.

Ғұмырында Құлагер шабысы бар,
Еділ, Жайық, Іленің ағысы бар.
Таба білер тың жолды сын сағатта,
Қаны қазақ, Мағжанның намысы бар.

Қайырмасы:

Көкшетаудың түлегі,
Қарағанды тірегі.
Жетісу деп соғып тұр
Лүпілдеген жүрегі.
Ол — ерекше бағасы,
Елдің сыйлы ағасы.

Қарағанды, Көкшеде, Қызылжарда,
Жетісуда жарқырап ізі қалған.
Саумалкөлдін жігіті сертке берік,
Баянауыл ең ғажап қызын алған.

Айта білсек сыры көп басқа тағы,
Оған куә жұлдызды жақсы атағы.
Не десек те қазақтың Бәйкен аға
Ең ардақты бүгінгі ақсакалы.

Қайырмасы.

06.07.1991

АҚ БАТАСЫН БЕРГЕНДЕЙ СЕГІЗ СЕРІ

Құлагерше құлшындық жасымызда,
Дарындылар мол еді заты қызба.
Сәбит, Ғабит, Ебінейлер қандай еді,
Кеше жүрген көш түзеп қасымызда.

Бұл үшеуін біледі әлем, тегі,
Сафуан, Мұрат, Аманжол мәнерледі.
Мұса, Ермек, Төлеген, Нағималар,
Түрлендірді Марат пен Сәкен сері.

Ата мирас жалғасқан ел арасы,
Бәрі ортақ өзен-көл, кең даласы.
Неміс болып туса да кемістік жоқ,
Бельгерім де қазақтың өз баласы.

Ақан сері, Ыбырай қадам басқан,
Атамекен осында бабам жатқан.
Даналардың ығында жаралдым мен,
Ғажап жерге шын ғашық махаббаттан.

Дархан аймақ, қызығам өміріне,
Бәйкен, Еркін нұр жайды көңіліме.
Ақ батасын бергендей Сегіз сері
Талай тарлан ту тікті өңіріме.

Сұлу өлке Солтүстік Қазақстан,
Көлдерінді қайтқан құс санап ұшқан.
Ақ қайындар аймақты алқалаған,
Аппак етіп сән берді жаралыстан.

2002

КЕРЕКУДІҢ КЕРЕМЕТІ

(Оралбек Қожановқа)

Оралбек — бірі үлкен азаматтың,
Иесі сол ардақты зор атақтың.
Қанында бабалардың киялы бар,
Жанында жайлауы бар парасаттың.

Кеңейді еркін елде арқа қандай,
Ол қайтсін еркеленбей, арқаланбай?!
Жетпіске желіп жетіп құшақ жайды
Бұлттары Баянаула тарқағандай.

Шалкыды Қара Ертістей дариясы,
Көркейді, бұтақ жайды жанұясы.
Мәреге қолтыктасып қатар келді
Жан жетпес, үздік сұлу Мәриясы.

Сөйлесе Орекеннің оты қандай,
Ән салса көмейінде тоты бардай,
Билесе сал бикештер естен танар,
Бүлкілдеп бөкселері толқығандай.

Қоныпты кемеңгерге өнер жеті,
Тарихшы, ғалым десем келер реті.
Қаламгер, әділ басшы, білгір қажы,
Оралбек — Керекудің кереметі.

Бой жазған Өр Алтайдың асқарындай,
Ой салған Сұлтанмахмұт дастанындай,
Жайнатты бүгінгі ұрпақ белгісіндей,
Кітапты «Жасыбайдың тастарындай».

Тамсантаып ала бөтен ұнағандай,
Көргенде кім қалт етер тына қалмай?!
Оралбек сол кітапта жарқыратқан,
Сөйлеп тұр көне тастар тірі адамдай.

Жазғандай әрбір мүсін асыл хатты,
Тастардың әлем білер таны да атты.
«Кереку кереметі» дегенім сол,
Сүйсең сүй тап осылай табиғатты.

Тастардан таңғажайып құрған белгі,
Шын құрмет көкірегі ояу ұлдан келді.
Жасалды Баянаула «Тас шежіресі»,
Сүйсең сүй тап осылай туған жерді.

Күлімдеп алғыс айтты асыл айдын,
Мен қалай қуанышта тасымаймын?!
Тебіреніп жетпіс жаспен құттықтаған,
Қосылам толқынына Жасыбайдың!

Алыстан Баянаула көрер бойын,
Ореке, сұранып тұр нелер ойым.
Он жылдай қанаттасып бірге өткіздік
Жүз жылдық Сәтбаевтың мерейтойын.

Сүйсінтсе туған елді бір ісіміз,
Ашылар кең пейілді тынысымыз.
Дананың құтты жолы бізді қосса,
Қаныштың екеуміз де інісіміз!

19.05.2007.

Павлодар

ЕСБАЙ СҮЛЕЙМЕНОВКЕ ОДА

Кербез еді Сырымбеттей тұлғалы,
Манғаз еді қарағайдай шыңдағы.
Ер Тарғындай
Мың кісінің ішінде
Көрінетін Есбай аға тұрғаны.

Мың тоғыз жүз отыз төртінші жылдарда,
Ауыр шақта ел оранған мұң-зарға
Еңбекшілер ауданының «Детдомын»
Құрған кісі түсіп талай сындарға.

Кер заманда айғақ етті ер күшін,
Ел аңғарды тәрбиегер зерлі ісін.
Жас шәкірті Шамжанова Розаға
Сонда Мәскеу тақты «Құрмет Белгісін».

Мейлі, болсын саясаты Кеңестін,
Орынсыз деп ортайтпайды оны ешкім.
Көкше қызы Кремльде жарқ еткен,
Ол да бірі көзден кетпес белестің.

Асыл аға соғыста өтті бес жылы,
Қырғын майдан қияметін кешті ірі.
Туған елдің шуағында серпіліп,
Құлағында «Катюшалар» өшті үні.

Ауыр күндер соғыс біткен жылдарғы,
Сырымбеттің мектебі зор құндалды.
Интернаты күтіп бізді жыл бойы,
Кешкізбеді қабақ шытар мұң-зарды.

Тағдыр берді Есекендей еренді,
Ол басқарды біздің асау беленді.
Ұмыта алмас дәсін татқан балалар
Интернаттын директоры дегенді.

Асыл арман, зор қияға ергеміз,
Білім алу, тәртібі де келді егіз.
Ұркия апай тәрбиешім болды ғой,
Есбай аға үйіндегі жеңгеміз.

Ұқсайтұғын Есбай аға көсемге,
Білгір еді, айтар сөзге шешен де.
Еске алайық бірге оқыған ұл-қыздар,
Бірі әкең болды бірі шешен де.

Сонда туды Орал, Оңғар, Сәулелер,
Келді өмірге Зәрә, сұлу Зәурелер.
Есбай аға шаңырағы шалқыды,
Сәт оралды батырға да тәубе дер.

Шындықты айтсам көңіл ауып әр неге,
Пай-пай, шіркін! Қызығы көп әлде де.
Сол күндерде ғашық болып қалыпты
Әжімұрат ініміз де Сәулеге.

Еске түсіп, бір көтерсем еңсені,
Біздің қиял қияларды көкседі.
Бірге оқыған Сырымбетте, Мәскеуде,
Сағынып кетем, Әжімұрат, мен сені.

Есбай аға әр баламен сырласып,
Отыратын көкірегінен нұр шашып.
Сөз біткенде бір жаңарып қалушы ек,
Көңілде ән, пәк жүректе жыр тасып.

Мейірбанды естен кетпес мәнері,
Қарапайым, кішіпейіл жан еді.
Балаларға баяндайтын қазақы
Ата дәстүр, салт-сана мен кәдені.

Артық айтып зекірмейтін балаға,
Ашық айтып, ой құятын санаға.
Ықтырмайтын ол ұқтыра білетін,
Әрбір сөзі кетпеуші еді заяға.

Әр ұғымды өте зерлі милайтын,
Бұзбаушы еді-ау кең мінезді бір қалпын.
Жасы кіші директоры мектептің
Мұсаханды ақ патшадай сыйлайтын.

Құлагердің ұрпағы деп колдатқан,
Мүсекеңде қос қарагер болды аттар.
Есаған ғой қара арбаны сырлатып,
Пәуескелі «Есіл-қорап» орнатқан.

Болды ағалар ата мирас құрбаны,
Аппақ күміс қос қара аттың тұрманы.
Тегін емес Мұсахан мен Есбайды
Бүкіл аймақ өшпес аңыз қылғаны.

Жүйрік еді Салқарагер дарасы.
Тік қаратпас отты көздер шарасы.
Сан жарыста озып келдім
Болған соң
Тандап алған «ат айдаушы» баласы.

Бәйге алғанда: «Сырымбетке құт», – дейтін,
Құлагер жайлы әңгімесі бітпейтін.
Озып келсем асханаға апарып:
«Бұл баланы он күн оңдап құт», – дейтін.

Солай бізге бақ ұшқыны қонатын,
Достарым да қыр сонымда толатын.
Нұртас, Қайрош, Нығметжанды апарсам,
Бір сылкиып «свежий етке» тоятын.

Қызғаншақтар, сөз қылғанда жақыны,
Тез ұқтырар қызық еді ақылы:
«Сенің балаң атты соғып тастайды,
Кәкімбектің мықты, – дейтін, – тақымы».

Мектептегі ойлы ұстаздар бір бөлек,
Бұл интернат болды бізге шын көмек.
Жылы жерде,
Қарнымыз тоқ болған соң
Жүрегіме жүрдім балғын жыр бөлеп.

Жүдеткен жоқ қозысы мол көгенін,
Алды ақыры баққан төлден көп өнім.
Шота, Айша бірге оқыдық Мәскеуде,
Үзілген жоқ елді ойлағыш өлеңім.

Жамал қыздың ән салғаны жарасты,
Биші дедік Зейнікеш пен Сарашты.
Еркеш, Нұртас суретші боп ұмтылса,
Ұлан бізбен күйшілікке таласты.

Өнерпаздар интернатта толған көп,
Қосылысты ну сайыста орман боп.
Қыз-бозбала бәрі өргек талапкер,
Арамызда осалымыз болған жоқ.

Ер балалар жігітікке қамданып,
Жақсы оқыдық ел алдында бақ жанып.
Тәрбиеші, мұғалімдерге мың алғыс,
Біз солардың ізгі арманын жалғадық.

Беру қиын ұстаздарға бағаны,
Олар бізге какты берік тағаны.
Тәрбиешілердің генералы атаймыз
Нар тұлғалы абзал Есбай ағаны.

09.09.2005.

Астана

ҚАЗАҚТЫҢ АСЫЛ ТУҒАН АЗАМАТЫ

(Бекет Тұрғараевқа)

Балдызын ардақты дос Орынбектің,
Келіп тұр тойында бір шолып өткім.
Досымның туыстары — маған туыс,
Батырдың ел қостаған жолын шектім.

Мәскеуде Орекеңмен бес жыл бірге,
Оқуда студент кез костық ірге.
Қақ бөлген кара нанды нар жігіттің
Қосылды балдыздары достық үнге.

Рахым мен Рахманберді, Бекеттерім,
Шымкентте еркелігін екі етпедім.
Мәскеуден, Нөкістен кеп сайрандасам,
Көріп ем көкірегіме гүл еккенін.

Қуаныш Теліметов Орынбекті
Аға деп Қаратауды шолып жетті.
Ер мінез, үздік ақын, асау сері,
Маған да бауыр-туыс болып кетті.

Аз жылда қайтып толмас келді шығын,
Бәрі жоқ айтқандардың енді бүгін.
Тек қана Бекет қалды есен-аман,
Мүлтіксіз мықты атқарып елдің жүгін.

Мұң-нала белгілі ғой көп батқаны,
Ол біздің туыстықты тоқтатпады.
Рахым мен Рахманберді, Орынбекті
Қадірлі іні болып жоқтатпады.

Құрметі маған деген үлкен кенес,
Сақталды бауыр басып жүрген белес.
Досымның артындағы жан қосағы,
Көмегін Ұлжанға да үзген емес.

Келгелі құтты қоныс солтүстікке,
Кездесер жүр ғой сәтті жол түсіп те.
Әділ деп бауырларым сыйлайды оны,
Аязды ел ұқсап жылы оңтүстікке.

Шаттықты Бекет талмас көбейтуге,
Достықты Орынбекше кеңейтуге.
Сондықтан аруақ қонған бабаларым,
Болды оны өз ұлындай жебейтін де.

Қызметін жөн болар ма жазып өтпей,
Нақақтан жүр ешкімді жазым етпей.
Ол қамқор тәуелсіз ел табысына,
Әділ би Қаз дауысты Қазыбектей.

Ұнампаз біздің Бекет сырғалыға,
Ұлдыдай сұлу конды гүл бағына.
Екеуі Қыз Жібек пен Төлегендей,
Бөленді махаббаттың құндағына.

Құт қонып қолындағы ақ құсымен,
Өмірдің құшақтасты тал түсімен.
Жас та емес, кәрі де емес, асыл маусым,
Бекетті құттықтаймын алпысымен!

Сыйлаған бүкіл қазақ жамағаты,
Шықпаған ешқашанда жаман аты.
Білгенге Бекет — нағыз ірі тұлға,
Қазақтың асыл туған азаматы.

16.06.2007.

Астана

ЕЛ АНАСЫ АРДАҚТЫ

(Бақыт Әсетқызына)

Сырымбетте жан толқытса тәтті арман,
Баянауыл қызы, оздың қатардан.
Бәйкен аға жан серігі бұл күнде,
Бақыт жеңгем Ел анасы атанған.

Қайырмасы:

Аға төрін гүлге орап,
Абырой, атақ жиғыздың.
Ол — балғасы, сен — орақ,
Төсінде «Алтын Жұлдыздың».

Жас Бәйкенді күтсең алыс майданнан,
Өзге қыздар маңайламай жай қалған.
Қадамдарың құтты болды тірлікте,
Алатауға ақсақалдай сайланған.

Қайырмасы.

Жас ұрпаққа берсең сан жыл тәрбие,
Ғасыр ұққан тал бойында бар кие.
Алтын мінез «Гауһар тойға» жеткізді,
Екеуін де болдың абыз-әулие.

Қайырмасы.

Ортамызда, абыз ана, бас алшан,
Талай шаттық әкеледі атар таң.
«Махаббаттың жұлдызы» деп атаймыз
Ағамызды жүзге есен апарсаң.

Қайырмасы.

08.03.2006.

Астана

БАЛТАШҚА ЖАУАП

«Құдағиларға арнауы
Көп болды, — деп, — ағаның», —
Қызық-ау, Балташ барлауы,
Ой козғап егде қадамым.

Қызғаныш па сұрағы?..
Әзіл ме, әнтек кеңес пе?
Омбыдан келген құдағи
Бір туысы емес пе?

Демеймін сөзін тірі дау,
Тікелей атқан тас та емес.
Дегенмен жетпіс, інім-ау,
Қыз қуатын жас та емес.

Ырғағын бұзбай жүргенде
Жорғалап қалсын қаламым.
Құдағи көрсем іргемде
Құлшыныс бітіп қаламын.

Әйгілі әндер кетті ғой
Арналған сұлу қыздарға.
Қызулы талай өтті той
Құдаша тартқан бізді алға.

Енкейіп қалған емен шал,
Састырмас ерке сауалың.
«Тең — теңімен» деген бар,
Балташ-ау, осы жауабым.

05.11.2005.

Алматы

АРЫСТАННЫҢ БАЛАСЫ ДА АРЫСТАН

(Оңдасын Әшімовке)

Бәйкен десе бар қазақ ардақтайды,
Неге десең, ол биік ар сақтайды.
Той өткізсе ағамыз он ойланып,
Жөнін барлап оң-солын салмақтайды.

Азаматқа не керек — бала керек,
Мықты перзент өзгеден дара зерек.
Орындалды сол арман, бұл дұрыс той
Жиналған жұрт қолдаған, Алла жебеп.

Бәрі осының — өмірдің сыйы берген,
Топыр емес топтасып жиі келген.
Бәйкен аға, салтанат құтты болсын,
Ұлдың тойын қарсы алған дүйім елмен.

Тойды өткізсек ақжолтай бастауменен,
Жалғастырар айтқырлар жастау менен.
Елу жасқа Оңдасын келіп қалды
Іс пен сөздің бірлігін баптауменен.

Сәби күнде бесіктен аты естілген,
Ұл туғанда кетер ме сәт есіңнен?!
Өзге емес, ол Әшімов болып туды,
Қайда кетсін атақты әкесінен?!

Екі ғасыр осы той — табысқан той,
Көтеріп тұр Оңдасын намыстан бой.
Кім не десе о десін,
Беу, ағайын!
Арыстанның баласы арыстан ғой!

Оған бүгін кең, даңғыл жол ашылды,
Мінез де алтын теңгеден қорғасын-ды.
Ердің жасы елуге келіп қалған,
Құттықтайық, беу, достар, Оңдасынды!

Бәйкен ағам отырса төрімізде,
Уақыт берді ардақтап оны бізге.
Ұлдың тойын өткізсе сексен үште,
Жолын берсін отырған бәрімізге.

Жеңгейлердің маршалы Бақыт жеңгей,
Сіз дегенде жыр келер тасып селдей.
Құттықтаймыз Оңдасын шыға келсе
Елу белес өріне Құлагердей.

Ақын қызса осылай сөз де өрлейді,
Үлкен өре, Ондасын, тез келмейді.
Білетінім — қай заман өзгерсе де,
Әшімовтер мінезі өзгермейді.

Тандап берсе Тәнірім ананды да,
Тәрбиелі болдың сен, табанды да.
Жеңешеке айтамыз мың-мың алғыс,
Бағып-қаққан сені де, ағамды да.

Құдай құлын бергені әр биеге,
Әрбір ұрпақ өседі әр жүйеде.
Қарттар мықты болсын деп қызмет етсең,
Немерелерін сен мықтап тәрбиеле.

Олар сонда қызығып ізіңе де,
Жазың келсе той жасар күзіңе де.
Алла жазса көрерміз той көкесін,
Бәйкен аға жеткенде жүзіңе де.

Атың жақсы, Ондасын, кемел күнің,
Затың жақсы біз қолдап сенер бүгін.
Елу деген айтулы қырға шықтың,
Ең дер кезі білімдар өнерлінің.

Ғалым-ұстаз, әлі алда жоғарғы өрен,
Жаңа самғау күтеді ағаң сенен.
Балқыт, шалқыт жүректің отын қосып,
Өзің сүйген «электро-доғаңменен».

Талай мырза тілектес табысқан боп,
Барлап жүрер сездірмей алыстан кеп.
Тілегім сол:
Әрқашан қала бергей
Арыстанның баласы арыстан боп!

24.03.2001

АСТАНА – БАР ҚАЗАҚТЫҢ БАС ҚАЛАСЫ

Қазақтың басылды ескі жан жарасы,
Бой жазды ата мирас салт-санасы.
Шарықтап шартарапқа қанат жайды
Жана өмір, жана қарқын бастамасы.
Астана – тәуелсіз ел жас қаласы,
Астана – бар қазақтың бас қаласы.

Алтын күн «Бәйтеректі» аялаған,
«Ақ орда» ел тілегін саялаған.
Ақ күміс «Хан шатырға» қара да тұр,
Сұлулық бар байлығын аямаған.
Астана – тәуелсіз ел жас қаласы,
Астана – бар қазақтың бас қаласы.

Абайдай жаттап сөзін ірілердің,
Түзелді көші аға-інілердің.
Көгілдір ту астында білек косып,
Жол тапты барлық қазақ бірігер күн.
Астана – тәуелсіз ел жас қаласы,
Астана – бар қазақтың бас қаласы.

Жарқырап көрінісі ұлан істін,
Бой тастап бел-белесі тым алыстың.
Тілімді, дінімді де қорғап жатыр
Тасқыны қанат жайған қуаныштың.
Астана – тәуелсіз ел жас қаласы,
Астана – бар қазақтың бас қаласы.

Махаббат жұмағына сенер ме едің,
Сенгенім – тамашаға елендедім.
Өрімтал осы күнгі Қыз Жібектер,
Көз көрді Астанада дегендерін.
Астана – тәуелсіз ел жас қаласы,
Астана – бар қазақтың бас қаласы.

24.03.2010.

Астана

ҚОЖАБЕРГЕН ЖЫРАУҒА

Ерен тұлға бабамыз Қожаберген,
Ер екенсің уақыттан оза желген.
Ел жаңарды, ақталды ақ сенімің
Болашаққа қолыңды соза берген.

Ойран салған жан едің ойраттарға,
Ор шетінде тұрсаң да ойлантты Алла.
Ойлы сазға орадың жырларыңды,
Зар заманда зобалаң толғантқанда.

Сегіз қырлы, бір сырлы байқағаным,
Үлгі болды ұрпаққа бай талабың.
Әз Тәукенің әйгілі заманында
Тайдырыпсың сан рет жау табанын.

Тарих сырын кең аштың, асыл бабам,
Жау қалмапты қазақты басынбаған.
«Елім-аймен» жеткіздің мұнға бөлеп,
Қазағымның көл-көсір жасын маған.

Бар қазаққа ерекше жақын адам,
Ұстаздығың ешқашан басылмаған.
Қаршадайдан жабыссам домбыраға,
«Елім-айдан» бастатты ақын ағам.

Ұстаз болып Бұқарға қарқындадың,
«Жеті жарғы» ашыпсың жарқын мәнін.
Бұрын өткен Шыңғыс хан жорығынан
Алаша ханын қазақтың айқындадың.

Кім сыйламас сендей зор ғұламаны,
Терең жаздың «Алқакөл сұламаны».
Бүгін басқа күн туды: дербес елміз,
Басқан ізің болардай жыр аланы.

Біз қуансақ ескерткіш қойып алып,
Сені атадық тарихтан ойып алып.
Шырт ұйқыдан, Қожеке, аунап түсші,
Болып жатыр бір үлкен тойын анық.

03.06.2010.

Жамбыл ауданы

САЛЫҚ ЗИМАНОВҚА

Қызылжарда сөз сөйледі Зиманов,
Қызу қарқын құлшынысы бір қалып.
Токсан жасқа тақап қалды десек те,
Жарқын жүзі тұрды ерекше нұрланып.

Дәлел, дәйек, әудем сәтте жиналып,
Толкып кетті су жорғадай ырғалып.
Билер жайлы биік ұғым берді ол,
Қызғылықты, жанға жайлы тыңдалып.

Мақал-мәтел, шешендік сөз қаптаған,
Керегіне өте шебер сақтаған.
Қай жер, қай күн, қай жылда
Айтылғанын бес саусақтай жаттаған.

Сөз құрауы болса ағынды, желісті,
Аз уақытта айқындайды көп істі.
«Шындық қымбат байлықтан да билерге», —
Деп мығымдап жайды айтар өрісті.

Табу қайда сөзінен бір терісті,
Кей жерінде жұртпен ақыл бөлісті.
Қазақтардың Билік сотын әлемге
Үлгі еткені сөз болды үлкен келісті.

Абыз аға әр шешімі жүйелі,
Жан толқытты әмбеге арнау тілегі.
Билер сырын асқақтатса дәріптеп,
Қазағым деп соғып тұрды жүрегі.

04.06.2010.
Қызылжар

ЗҰЛМАТ ЗАМАН ЗАРДАБЫ

(Рымғали Нұрғалиұлына)

Бүгін туса көңілдің кенелгені,
Көшпенді елім ертеде не көрмеді?
Бабаларым сойылмен қорғап қалған
Шекарадан бір тұтам шегермеді.

Кей сұмдықты еске алсам мұңға кетем,
Кер заманда ел сағы сынған екен.
«Халқы сирек, жері көп», — деп Берия
Қияметке атомдық қиған екен.

Бейбіт күнде «тілсіз жау» тұрақтады,
Жүріп жатты құпия сынақтары.
Атом және сутегі бомбалары,
Ракеталар қырғыны шыдатпады.

Кең аймақта жарылыстар етек алды,
Радиация астында ел кете барды.
Қырғын ексе Семейдің полигоны,
Жаһаннамға қазақты жеке салды.

Шекті зардап далада талай малшы,
Бұзылды ауа, у болды тамған тамшы.
Ерте кетті өмірден талай қазақ,
Жарасы ашық жауырға тиді қамшы.

Үнсіз кіріп дыбыссыз өте білген,
Ажал оты жанылмас есебінен.
Көп жыл шыдап арманда өтті өмірден
Академик Рымғали кеше жүрген.

Бір сұмдықтың боларын біліп те еді,
Жетпіс жасқа жету зор үміт еді.
Қайран жүрек жеткізбей тоқтап қалды,
Жер-дүние кеткендей жүріп кері.

Ел қалды ғой тал түсте тосын жайда,
Ескі жара жаңаға қосылмай ма?
Зұлмат заман зардабы толғандырып,
Ішім қыз-қыз қайнайды осындайда.

20.03.2010.

Астана

ФАЗЫЛ АҒА СОЛ КЕЗДЕ СЕС БІЛДІРДІ

Жарылыстар жарқырап құлақтанды,
Бастан кештік атомдық сынақтарды.
Өлген малдай Сарыарқа даласында
Ракеталар қалдығы сұлап қалды.

Семейліктің жайламас күлкі реңін,
Жан біткенді, сұм атом, сілкіледін.
Фазыл аға, сол кезде сес білдіріп,
Күніренген күн болып күркіредің.

Мешел туған көрдік қой сан туманы,
Сұмдық болды-ау сор тандай татығаны.
Сол айкаста, жан аға, жан қиғаның,
Ешқашанда халыққа айтылмады.

«Мемлекеттік құпия» — ланды заң,
Қаһарынан талай жан болды құрбан.
Қаныш аға екеуің бірлескен соң,
Ашық жарылыс тоқтады елді қырған.

Сескендірсе Мәскеуді күшті лебің,
Қайраткерлік ісінді білсін елім.
Ерте кеттін, шіркін-ай, біздер көрдік
Көп жұлдызды сұм заман түлкілерін.

Ашық жерде жарылысты нарлығыңмен
Токтатуға айқастың барлығымен.
Жер астында жарылыс тынды кештеу,
Тәуелсіз ел басшысы Жарлығымен.

05.01.2010.

Астана

АТОМ ҚҰРБАНДАРЫНА ЕСКЕРТКІШ

(Шота Уәлихановқа)

Ядролық жарылыстар басталғаны,
Берияның осы еді басты арманы.
Империя АҚШ-пен арпалысқа:
«Жері көп», — деп қазақтан жасқанбады.

Аңқау елім әу баста түсінбеді,
Түсінгенін Хрущевтер ішіп-жеді.
Токсан бомба ауада, жер бетінде жиырма алты...
Жарылыстар күн кештік ішіндегі.

Жер астында жарылыс жеделдетті,
Үш жүз елу төрт бомбаны бебеулетті.
Қиған малдай қасапқа құрбан етсе,
Бір жарым миллион қазаққа кесел жетті.

Көбейткендей кедейдің қалын сорын,
Кім білмейді Семейдің полигонын.
Қырық екі жылдан соң Назарбаев
Полигонды жабуға қойды қолын.

Содан бері тоқталды заманақыр,
Тәуелсіз ел өркендеп бара жатыр.
Құрбандарын атомның еске алғанда
Ескерткішке Семейде қара да тұр.

Қара мәрмәр ішінде бұлт қаптаған,
Саңырауқұлақ лаулап тұр будақтаған.
Ақбас жалын түбінде ана отыр,
Нәрестесін бауырына құндақтаған.

Қайран көңіл көргенде тез жетілді,
Талай опат осындай елге тиді.
Ана, бала отырған от ішінде
Аштық жылғы анам мен мен секілді.

Алғыс айтсақ Елбасы сенгеніне,
Толқып кеттім от сезім жеңгеніне.
Біткен ісің аз емес, Шота, сенің,
Мен сүйсіндім дәл осы еңбегіне.

09.02.2010.

Астана

ПАВЛОДАРДА СӘТБАЕВ ЕСКЕРТКІШІ

Ассалаумағалейкум, Қаныш елі,
Ертіс-Баян қарсы алды таныс желі.
Сан тойында толағай жыр төгіп ем,
Құттықтауға жол түсті тағы сені.

Қаныш аға жүз жылдық тойындағы,
Белгілер мол сақталған ойымдағы.
Бар ғаламға тең ортақ дәрежесін
ЮНЕСКО Парижде мойындады.

Алматыда Сәтбаев ескерткіші,
Көрініп тұр өзгеден өктем күші.
Жезқазғанда жасалған лағыл тастан
Нар тұлғаны ұмытпас көрген кісі.

Қарағанды, Атырау, Баянауыл,
Көкшетауда бірінен бірі тәуір.
Ескерткіштер көтерді ел еңсесін,
Ұлылыққа тағзым — ол бір дәуір.

Бүгін дәстүр ерекше жаңаланды,
Сүйсіндірді көп күткен сан адамды.
Павлодарда, Сәтбаев өз елінде,
Құлаш жайып, көркейтті жаңа аланды.

Құтты болсын Қаныштың ескерткіші!
Ескерткіш те зор құрмет көрсеткіші!
Қазба кендер қазыналы көзін ашып,
Ол — қазақты байытып кеткен кісі.

Бакыт жолы ескіrmес ер кісіге,
Келді дана сағынған Ертісіне.
Бұл да елімнің дербестік зор айғағы,
Қарқын косар жасампаз өр күшіне.

Талай жылдар жаттықсам заман шолып,
Елендетті ел дерті маған қонып.
Осы ескерткіш орнамай көптен бері,
Жүруші едім ойсырап алаңдаулы.

Келді бүгін Кереку кемеліне,
Желкен бітті айдында кемеліге.
Бұл — Елбасы қолдаған асыл белгі,
Түгел сөздің зер салсақ тереңіне.

Қала, дала қарқынды алға басқан,
Жан толқытты дүбірі әнге ұласқан.
Астананың сәлемін ала келдім
Ерке Есілдің шаттығы араласқан!

Жаса, өрле, Қаныштың сүйікті елі!
Барша қазақ ақталды үміттері.
Киелі аймақ рухани мәртебесі
Кешегіден бір саты биіктеді.

12.04.2010.

Павлодар

АМАНОЛЛА РАМАЗАНОВҚА

Болса бүгін беделді жігіт ағасы,
Туса ерекше елгезек болып жаны асыл.
Аманолла, біліңіздер, ағайын,
Менің асыл ұстазымның баласы.

Ғабдолқай ағам атамаушы ем есімін,
Өлең үшін мұғалім етер кешірім.
Елұстар атты ұлымен жақсы достасып,
Көп ашушы ем мен ол үйдің есігін.

Қырымдағы бір демалыс кең себеп,
Бағұстармен Көкше сырын екшеп ек.
«Керекуге кел, аға», — деп жүргенде
Бұл жалғаннан ол да кетті ертерек.

Тойға келсе бүгін мейман легі,
Бұл да елдің ақ ниетті тілегі.
Аманолла зор тұлғасын көргенде
Көз алдымда інілері жүреді.

Шокан өскен Сырымбеттің түлегі,
Жастайынан бойшаң, кербез, ірі еді.
Рамазановтар шаңырағын шалқытқан
Аманолла — үлкен әулет тірегі.

Ерке Ертіс, Кереку де, Семей де,
Қаратау мен Сыр өз ұлым демей ме?!
Соның бәрі қаумалап тұр құттықтап,
Аға тойы жетпіс жылдық мерейге.

Онсыз толмас шын мереке сәні де,
Біздің тарих, біздің өмір — бәрі де.
Жетпіс белес құтты болсын, Әбеке,
Талай тойда кездесейік әлі де!

1998

ҮКІЛІ ЫБЫРАЙ ҚАЙДА ЖАТЫР ЕКЕН?..

Елендеп Жалғызтаудай кербез мекен,
Келер деп болды жылдар сенген бекер.
Құс салып сексен көлді дабылдатқан
Үкілі Ыбырай қайда жерленді екен?

Айтқызбас жан азасын ойым бекер,
Бір күнде ас пен мерейтойы да өтер.
«Гәккуін» Күләш шырқап әлем білген
Үкілі Ыбырай қайда қойылды екен?

Ардақтап атамаймын атын бекер,
Жетпісте жолбарыстай батыл екен.
Атылған ел, қырылған аштықты айтып
Үкілі Ыбырай қайда жатыр екен?

12.02.2002

ШӨБЕРЕМ АЯНҒА

Шыр етіп келе калсан бұл өмірге,
Жыр етіп жайылып тұр нұр көңілге.
Атаңдай акын-кенші, қайраткер бол,
Қызарған қызықпаған тым жеңілге.

Көтердім бала жастан мың қабат мұң,
Көз жұмбай таусылмайтын жырға баттым.
Құлшынтты қыран күндер, соның бәрін
Баяндар он томдықты сыйға тарттым.

Қорғаған күндерім көп Аралды да,
Тез өсті Жезқазғандай нар алдымда.
Үш жүзге бір қазақты бөле білмес,
Жаным пәк, жүрек таза ар алдында.

Туған ел қанат жайды азат болып,
Табылмас одан артық ғажап көрік.
Тілегім: қонсын саған бақыт құсы,
Өс, қалқам, кім болсан да, қазақ болып.

02.07.2010.

Алматы

ЕМХАНАДАҒЫ КЕЗДЕСУ

— Ассалаумағалейкум, Бошекеміз,
Тірлікті сәтті күнмен өлшетеміз.
Дәрігерлер ебін тауып тез емдеді,
Бәрін де бауыр-туыс, дос етеміз.

Атақты ардагерсің, Кітапбаев,
Көп жылғы сағынышты тұзақтайық.
Сарыарқа кенді Алтаймен кездесіп тұр,
Алатау құзарттарын біз аттайық.

Қашанда шапшандықты ғұрыпты еттін,
Көзді емдеп,
Бір күн жатып тұрып кеттін.
Жаныңның жарқылымен бикештерді
Өзіне біржола бұрып кеттін.

Таныттын текті туған нәсіліңді,
Көркейттін, Еңбек Ері, ғасырыңды.
Жүйрік ат, жорға баптап жалғастырдың
Шын дүлдүл Құлагердей асылымды.

Аз емес еркелігің, тентектігің,
Қырғынсың қартайсаң да ептеп бүгін.
Көп жаса, Бошай аға,
Сарқылмасын,
Қажырлы, қайраты мол еркектігің! -

Дегенде асыл аға құшақтады,
Төс басып, жан толқуым ұзақтады.
Мұң арнап Бәйкен аға қазасына,
Қарт батыр өзге сөзді ұзартпады.

Дәрігерлер жасап жатты қызметті,
Мұзафар әр мезетті қызықты етті.
Сексеннің сегізіндегі құрдастармен
Кездесу емханада қызықты өтті.

*06.07.2010.
Алматы*

МҰЗАФАР ӘЛІМБАЕВҚА

Ассалаумағалейкум, асыл аға,
Мұз-аға,
Бір өзің қос ғасыр, аға!
Сағынып кездескенде шабыт селі
Бұлақтай бүлкіл қақпай басыла ма?!

Накыл сөз, ұшқыр ойдың шын зергері,
Әлемдік мақал-мәтел сұрмергені.
Қабыл ал ізет сақтап, зор құрметпен,
Ініңнің осы шоқ-шоқ гүл бергені.

Дамылсыз сөз тереңін оймақтадың,
Елге аян оймақтаумен ойлантқаның.
Токтамас қайран өлең көз жұмғанша,
Сен соны тыным таппай айғақтадың.

06.07.2010.

Алматы

МАРАТ НҰРИЕВКЕ

Достыққа салты құмар,
Құданың алтыны бар.
Ақылдың кені сонда,
Өмірдің артын ұғар.

Бір құдам — бағалы ісі,
Келісті, дара кісі.
Бір құдам — жаны таза,
Туыстың саналысы.

Бір құдам бұлан ердей,
Бой сақтап, тұрады ермей.
Байқап жүр, құдағиға
Мойнынды бұра бермей.

Деместей шала-пұла,
Ісі жоқ ала-құла.
Құдайым берді бізге
Мараттай дана құда.

Көп сөйлеп ант етпеді,
Аз пішіп қалт етпеді.
Адамды баурап алар
Жанары жарқ еткені.

Жөн сөзді төтелетем,
Жатсыну бекер екен.
Құданың жақсылары
Туыс боп кетеді екен.

Құдалық талаппенен,
Ойлансам қарап терен.
«Сіз аға болыңыз», — деді
Роза, Маратпенен.

Жұлдызды аспаным көк,
Сауалға саспадым көп.
Бір ауыз сөз айтпадым
Қартайтып тастадың деп.

Жөн сөзді жалаң ұққан,
Аулақпын шалалықтан.
Әшірбек, Ғалия барда
Тақ аспас ағалықтан.

Баспай сөз шүбәсына,
Тік көшем расына.
Ардақты аға болдым
Інімнің құдасына.

Кезім жоқ аластаған,
Сыйлымын жан аспаған.
Бұл үйден құдаша іздеп,
Ағамын адаспаған.

Басқанда ашы өлеңге,
Кіргенде сәтті әлемге
Көз тігіп құмарланам
Алыста Қаскелеңге.

Көркейтіп жана белен,
Өркенің өссін ерен.
Марат-ау, інім болсан,
Аға боп қала берем.

Тозбастай түп-түгелсін,
Құтты төр, құтты көршін.
Ақ бата, тілегім сол,
Алпысың құтты болсын!

1998

АЛАТАУДЫҢ БАУЫРЫН КЕҢ ЖАЙЛАҒАН

(Жанат Жаубасовқа)

Сен әйгілі нар жігіт Жаубасовсың,
Талай өнер пернесін дәл басыпсың.
Мырза мейір, ақжолтай мінезіңмен
Серілерге дәстүрлі жалғасыпсың.

«Фермер-ақын» атаймын, Жанат, сені,
Зор тұлғаңнан есіп тұр талант лебі.
Академик атану — зор табысың,
Өлеңіңе сүйсінсе қазақ елі.

Толғауларын толағай, үздік үнін,
Шалқар шабыт шалқыған қызды күнін.
Ізгілікшіл ғалымдар қатарға алса,
Шын мейірбан ол сенің ізгілігің.

Әншілігің бір төбе, балуансың,
Елге аян ол жайлы алуан сыр.
Алатаудың бауырын кең жайлаған
«Жанат ауылы» атанған шаруан тұр.

Жәрдемінді қалалық халық көрді,
Мырзалығың сыйлыққа алып келді.
Алматының ауданы Талғар атты
«Құрметті азамат» деп данқ берді.

Бола түссін әрдайым биік тауың,
Өсе берсін мәртебең сүйіп қауым.
Тәуелсіздік қыраны, «фермер-акын»,
«Кенші-акынның» қабылда құттықтауын!

01.07.2010.

Алматы

ЖЕЗҚАЗҒАННЫҢ АРДАГЕР МАЙТАЛМАНЫ

(Сарқыт Болатбековке)

Ұлытау, Қарсақбайдың ұланысын,
Жезқазған жебеп өскен қыранысын.
Өмірің үлгі-өнеге жас ұрпаққа,
Кісілік, кемеңгерлік тұрағысын.

Қуанып сексенінді жар салғаны,
Сырсандық акын жүрек ақтарғаны.
Туыстан артық аға болып кеттін,
Ардагер Жезқазғанның майталманы.

Болғандар әйдік кенші заманында,
Алғандар дана Қаныш сабағын да.
Өзіңмен Түсіпбек, Төлеш таныстырды
«Покро» шахтасының алаңында.

Қалмадын ел байкамас қалтарыста,
Баспадын жат мінезді жалтарысқа.
Септесіп, серіктесіп бірге болдың
Жезқазған облысы үшін арпалыста.

Мәскеуде үлкен төрге дархан биік
Жетсем де сағыныш мол салған күйік.
Кездесу сәті түссе қуанушы ем
Жүргендей Ұлытауға арқам тиіп.

Жезқазған биіктеді еңсесі де,
Орнады мыс алыбы ел төсінде.
Екеулеп біздер салған ғимарат қой
Әкімнің осы күнгі кеңсесі де.

Бұл күнде ізің тозбас ордалысын,
Мол тиді құтты аймаққа қолғабысын.
Сексен жас құтты болсын, асыл аға,
Сыймай тұр бір өлеңге толғанысым.

14.11.2009.

Жезқазған

ТӨРЕҚАСЫМҒА

Қаныш жолын берік сақтау заңы еді,
Ұқсайтуғын салмақтылық мәнері.
Батыр тұлға, ақын мінез жаралған,
Жүрегiнiң жүзі таза жан еді.

Әр шахтада барлап кеннiн тасуын,
Ысырапсыз қаздыратын асылын.
Мейiрiмдi пәк мiнезбен қашанда
Бiлдiрмейтiн бiр мысқал да ашуын.

Еш пендемен бөтен сөзге бармады,
Ерен еді терең ойдын салмағы.
Елең етпей, туса-дағы Кентауда,
Бар өмірін Жезқазғанға арнады.

18.07.2010

АКАДЕМИК ЯХИЯҒА

Көпке аян сәтті еңбегі не түрлі,
Ел мұқтажын ойлай-ойлай жетілді.
Нұрлы жүзі мейірім төгіп тұратын,
Күліп қарап Ебіней ағам секілді.

Қай заманда ақ тілекті ақтаған,
Маңғаз еді зор беделін сақтаған.
Дұрыс болар Әубәкіров Яхияны
Жәнияның әкесі деп мақтаған.

18.07.2010.

Жезқазған

КӨКШЕНІҢ МӨЛДІР ЛЕБІ

(Бағұстар Рамазановқа)

Қанқылдап қаздар қайтып қоңыр күзде,
Құлазып қарай қалды көңіл түзге.
Сұм ажал Бағұстарды/алып кетіп,
Көпсінді бір жақсыны өмір бізге.

Тағдырға айтқызбайды өкпе нені,
Ұлы боп ұстазымның көктеп еді.
Ер жетіп атамекен Керекуді
Кенелтіп, маңдай терін төккен еді.

Бірге өстік Сырымбетте жас шағымда,
Келді ажал қылыш қайрап қас қағымда.
Бір жұлдыз жайнап тұрған ағып түсті
Сарыарқа асыл аймақ аспанында.

Қай жұлдыз жерге түспес құлап бір күн,
О, тағдыр! Жас-кәріні сынаттырдың.
Сабыр ет, Бакыт жеңгей, Аманолла,
Қайғыны қак бөлісіп, жылап тұрмын.

Сөз бе екен жанарыма шық тұнғаны,
Өмірдің көп қой басқа ұқтырғаны.
Есінде Бағұстарды сақтар мәнгі
Бір көрген тіршілікте жұрттың бәрі.

Төгілсе қайғылы өлең жүрегімнен,
Нұр шаштым топырағыңа гүл өнінен.
Бағұстар, бір жұттым деп қабылдашы
Көкшенің мөлдір таза лебінен.

1994

БӘЙКЕН АҒА ҚАҚПАҚЫЛЫ

— Құрғақ сөзге жол берген мұндай жайда,
Қанша түсті, Ахмет-ау, саған пайда?
Сағындықтың тойы ғой, — деді Бәйкен, —
Тұмарбеков генерал, шапан қайда?

Сонда Ахмет қайтадан желіп жетті,
Апыл-ғұпыл кимылды жеңілдетті.
— Шапаным жоқ, — деді де үстіндегі
Судай жаңа кәстөмін беріп кетті.

ШАЙДАХМЕТ СЕРҒАЗИННИҢ АЙТҚАНЫ

Бәйекем ұлы басшы екен,
Мінезі қандай тас бекем?!
Сексенге келген шалдардың
Ағасы бары жақсы екен.

САҒАДАТ АҒАНЫҢ СӨЗІ

Қалт етпес заңғар қарағай,
Атағы асқақ данадай.
Көргенде Бәйкен ағамды
Қысылып қалам баладай.

Көзақы алсақ көргеннен,
Бақыттың ісін жөн көргем.
Бастықтардың зайыбы,
Үлгі алыңдар женгемнен.

Көріп жүрдік біз күнде,
Жармаспады ол тізгінге.
Тап-таза жатыр таңбасы
Артында қалған іздің де.

САҒЫНДЫҚ КЕНЖЕБАЕВТЫҢ СӨЗІ

Анығын айтсам шешіліп,
Үкімет — ұлы есірік.
Бәйкен ағам ешқашан
Кеткен жоқ босқа есіріп.

Басшы боп шықсаң жарқ етіп,
Өмірде талай бар тетік.
Буына балқып жын болар,
Басшылық деген — наркотик.

НҰРИЕВКЕ ӘЗИЗХАНОВТЫҢ АЙТҚАНЫ

Мактауға, Марат аға, сай екенсіз,
Ардагер артта құтты мұрасы бар.
Ел-жұрттан асып туған бай екенсіз,
Алдында Әшімовтей құдасы бар.

Сіздерді ардақты аға, жанға дейін,
Бармасын жеңіл-желпі сөз құрауға.
Ағаны шақырғанда мен келейін
Алдында қызмет кылып ет турауға.

ОҢДАСЫННЫҢ ЕЛУ ЖЫЛДЫҚ ТОЙЫНДАҒЫ ТІЛЕКТЕР

Кенжеғали Сағадиев:

Мен не дейін,
Арнайы тілек етем,
Шетелдерде көбірек жүреді екем.
Бір қызығы, орыс пен қырғыз түгіл,
Оңдасынды қытай да біледі екен.

...Қыздары емес інімді сағынғаны,
Үлкен елдің атады ғалымдары.

Сұлтан Жиенбаев:

Сөз берген соң мінбер жаққа окталдым,
Өткен күнге көз қиығын көп салдым.
Оңдасынды жаңа туған бала деп,
Бәйкен аға елуде ме деп қалдым.

Жас күнімнен биіктерге өрледім,
Орынбасар болып бірге төрледім.
Көз алдымда баяғыдай сақталған
Әшімовтен артық бастық көрмедім.

Аманжол Қошанов:

Той қызып тұр жақсы ініме татыған,
Әрі қарай үдетуге шақырам.
Құттықтаймын елу жаспен, Оңдасын,
Қазағымда бар ғалымдар атынан.

Айналайын атақты інім, дарындым,
Талай шапан тамашасын жамылдың.
Пальто да емес,
Мен сувенир сыйласам,
Жана ғасыр дәстүріне бағындым.

Эрик Гуксов:

Марапатқа орай білсек шаттықты,
Беу, Оңдасын,
Саған қонған бақ құтты.
Сенің әкең менің ағам секілді,
Пір тұтамын Әшімовтей бастықты.

Абай Тасболатов:

Есімде офицер боп ілінгенім,
Бірінші разрядтыдай жүгіргенім.
Қонаев, Әшімовпен келген сәтте
Байқадым генералдардың дірілдерін.

Тулаған генеральный сағынышым,
Минеральный суға жоқ табынышым.
Оңдасын, дұрыстап құй, бауырыңмын,
Түбі бір Көбеш атты ауылымның.
Есілдей толкып жатқан ағын ішім.

Манура Ахметова:

Данасы бүкіл жолдас-жорамыздың,
Иесі елде аңыз, зор аңыздың.
Әлі де, Бәйкен аға, көп жасаңыз,
Үлкені біздің ортақ ордамыздың.

Володя Мұқыжанов:

Оңдасын қасымызда тірі болсын,
Бойына ғалымдықтың нұры қонсын.
Мұсылман ғой,
Христос бол демеймін,
Өзінің әкесіндей ірі болсын.

Бакыт женгей:

Бәріне де, інілер, шідер мықты,
Шідерден де қаймықпас жігер мықты.
Бәтимаға ризамын, Қарағандыдан
Зейнолланы әдейілеп жіберіпті.

Құт орнап Ондажанның еңбегіне,
Сай келді осынау думан сенгеніме.
Құда мен құдағи бар, дос-жарандар,
Ризамын тап осылай келгеніме.

Көрдік қой таң-тамаша қызықтарды,
Рахмет, ел өнерін жиып салды.
Қайрат пен Қапаш тойға көрік берді,
Кәкімбек құдағиды сүйіп те алды.

Бәрің де шымқай таза асыл кенсің,
Бакытын баршаңызға ғасыр берсін.
Ортада отыр абыз ағаларын,
Атағын, сол кісінің жасын берсін!

*2001.
Алматы*

Қамыққанда күймен жүрек жамаймын,
«Сарыарқада» жау жасқанар бар айбын.
Құрманғазы бабамызды дауылпаз,
Дауыл-күйлер дарабозы санаймын.

«Сарыжайлау» — елдің мұны толқыған,
Оны тартсам сейіледі мол тұман.
Ойлы-күйлер ордасындай Тәттімбет,
Дәуір сырын жеткізуге ол туған.

Тәтті бабам көңіл күйін татқызды,
Ащы күйді ел ұғатын сәт қызды.
«Көкейкесті» — мұң мен шері қазақтың,
Кенесары өлген күні тартқызды.

Көңіл өсті жетіп бүгін азат күн,
Күнде естиміз ғажаптарын ғажаптың.
Ел белгісі — «Сарыарқа» мен «Сарыжайлау»,
«Көкейкесті» — «Полонезі» қазақтың!

2010.
Астана

Қайда асығып барасың, қазағым-ау?..
Артта қалды баяғы таза бұғау.
Ауыл жүдеп барады, ауыл құрып,
Бұл не қылған жазықсыз жаза мынау?!

Жүз үй еді ауылым Енбек атты,
Көз алдымда жазира шөлге тартты.
Жастар түгіл кетіпті кәрілер де,
Қала оларды қол сілтеп өрге тартты.

Жұмыссыздық — ең үлкен себепкері,
Есі дұрыс бір басшы керек те еді.
Әттең, шіркін, жөн білер інілерім
Ел шетінде ат басын тежетпеді.

Бала жетпей мектеп те жабылмақшы,
Жердің пайы азайып қалынбақшы.
Бұрын өзім жаңартсам ауылымды,
Енді болдым әкімге жалынбақшы.

Елді аздырмас бір себеп табады-ау деп,
Жалынамын, түсінбе шала дау деп.
Ата-баба зиратын ойлай берем
Ертең ғана иесіз қалады-ау деп.

* * *

Гүл — құбылыс ғажайып,
Үлбіреп тұрған сұлулық.
Лебінен жаның тазарып,
Нәр берер інкәр жылулық.

Аяла, ару қуансын,
Рахатқа батып тынарсын.
Ғашықтық отын жандырап,
Арнайы бір гүл жұларсың.

Гүл — өмірдің жұпары,
Үн бермей исі бұркырар.
Легін ару жұтады,
Нәзік жан сонда құлшынар.

Алланың берген сыйы бұл,
Рахметі жауған нұрлы гүл.
Ғаламат деген осы ғой,
Алдында сүйсе гүлді гүл.

Гүл тосайын, жан қалқа,
Үкідей көзді арбаған.
Лаулаған иісін бір байқа,
Наз туар жүзің жайнаған.

Аңсаған көңілін бір тынсын,
Рахатқа жаның ұмтылсын.
Ғарыштан шок гүл түскендей,
Ажарың аппақ құлпырсын!

02.08.2010

* * *

Абайла, жүрек, абайла,
Асықсаң қапы қаларсын.
Жоқ болып тірек маңайда,
Өкініп естен танарсын.

Адам аз бүгін сенісер,
Алаңдап қалма сөзіне.
Кулықпен пікір бөлісер,
Дос еткенсіп өзіне.

Дауылпаз көңіл көк дөнен,
Олай да былай шапқылар.
Көк атты келіп көлденең,
Шикілеу досты жат қылар.

Берілмес қызба жеңілге,
Үміт пен үлкен тосты арман.
Ендігі қалған өмірде
Айырма адал достардан.

02.08.2010.

Бурабай

АҚ ТАМАҒЫҢ ТАМАША

Ақ түбіттей тамағың,
Ақ күмістей қабағың.
Ақ төсінді көргенде
Естен танып қаламын.

Тамағынның аппағы-ай,
Бүлкіл қағып жатқаны-ай!
Тілдескендей қос жүрек,
Бірге дүрсіл қаққаны-ай.

Ақ тамағың тамаша,
Жанарыңмен таласа.
Жан баурамай қоймайды
Күлім қағып қараса.

Ақ тамағын айнадай,
Тыныш жатпас жайнамай.
Тілді үйіріп кетеді,
Жетектемей, байламай.

Тамағың-ай, тамағың,
Ақ уызға баладым.
Бір амалын тапсаңшы,
Күйіп-жанып барамын.

Ақ үкідей тамағың,
Аялап көз қададым.
Құс патшасы аққудай
Қыз патшасы санадым.

29.07.2010.
Бурабай

ПОЭМАЛАР

БӘЙКЕН ЖОЛЫ

*(Бұл лирикалық поэмалды Бәйкен Әшімовтің
90 жылдығына арнадым)*

Арнау

Сабыр сактар ұласып шыдамдылық,
Қолдап жүрер қадамын Құдай біліп
Қан майданда оқ кешіп, жеңіс көрген
Бәйкен аға — мүлт баспас қыран жігіт.

Мінезінде Құлагер шабысы бар,
Есіл, Нұра, Іленін ағысы бар.
Жаны таза, мейірбан, кішіпейіл,
Қаны казак,
Мағжанның намысы бар.

Қарағанды, Көкшетау, Қызылжарда,
Талдықорған төрінде ізі қалған.
Сырымбеттің санлағы сері күнде
Баянауыл ең сұлу қызын алған.

Қай заманда қайын жұрт сүйеу, пана,
Құтты өрісті ұлына тілейді ана.
Одан артық жұрағат қайдан тапсын,
Болды Бәйкен Қанышқа күйеу бала.

Көкше, Баян егіздей көрінетін,
Аға-жеңгем самғады емін-еркін.
Сынын, сырын жоғалтпай егде күнде,
Екеуі де бермей жүр әлі көркін.

Нык азамат артында ізі мөрлі,
Шын қазанат сан қилы жүкті көрді.
Он төрт жылдай Премьер бола біліп,
Нұрсұлтанға тапсырды құтты төрді.

Тәуелсіздік ақ таны атарында,
Құттықтады жаңа өмір сапарын да.
Елбасына келеді аға болып,
Ел абызы ең үлкен қатарында.

Бір кездескен адамды ансатады,
Ел сүйсінер сыры мол басқа тағы.
Не десек те қазақтың Бәйкен аға —
Токсандағы ардақты ақсақалы.

Бірінші бөлім

Солтүстікте, Ғабиттің ауданында,
Сәбит елі арттырған салмағын да
Аты әйгілі Шабакбай ауылы бар
Сырымбет пен Саумалкөл ар жағында.

Сұлу алқап тоғайға ерген көлі,
Шексіз орман отардай өрген төлі.
Ақ қайындар ақ күміс алқалаған,
Кәусар бұлақ, мөлдір су өзен-көлі.

Ата жұрты ежелгі Әлменағаш,
Жан-жағына жасайды сәнмен талас.
Абылай сүйген атақты Көшқұлыны
Қазақ түгіл біледі бүкіл алаш.

Бұл әулеттің Шабакбай ардақтысы,
Көшқұлы, Ораз ішінде саңлақ кісі.
Есімімен ескі ауыл аталады,
Туды осында Атығайдың сан жаксысы.

Ай хай, шіркін! Іргелі ел думанды еді,
Қыздан сұлу, көп өсті ұлдан сері.
Бәйкен, Еркін, Сұлтанды қайдан десен,
Сол маңайда бәрінің туған жері.

Ақ қайындар ақ балтыр аппағын-ай,
Кім тұрғызды жалаңаш сапқа бұлай?
Судан шыққан көрші ауыл қыздарындай
Көз шыдатпас пәледен сакта, Құдай.

Айыртауға алқа ағаш беттегендей,
Көш түзепті жетердей көп бөгелмей.
Шалқар жакқа ну қайын шұбырыпты,
Ақан-Борлық алқабы жетпегендей.

Кең жазықтың ортасы егіндік те,
Жайқалып тұр сай-сала тебіндікке.
Ақ бидайдың ішінде қалған зират,
Сырын айту түспейді тегіндікке.

Көл шетінде мол қамыс, қызыл шілік,
Желкілдейді жер бетін сызылдырып.
Талай ғашық түбінде тіл табысқан,
Күрке талы жіберер қызындырып.

Сыланып тұр көк терек сыптығыры,
Еңсең өсер күншуақ құтты күні.
Көл бетінде аққу-қаз саңқыл қағып,
Әнге бөлеп дүниені жұтты үні.

Ақан сері бұл жерге көп келетін,
Құба белге Құлагер өн беретін.
Керей, Уақ, Қыпшақтың бәйгелерін
Атығай мен Қарауыл өңгеретін.

Актоқтыға арналса сыбыр кілең,
Ел жиналар жазғы кеш інірінен.
Жаны мырза осынау ел ерте оянды
Ақан әні, Құлагер дүбірінен.

Ақ астаудай Алакөл жарқыраған,
Маңайында өсті өңкей жарқын адам.
Ақан сері өзгеден артық көрген,
Өнерсүйгіш ұнайды салты маған.

Әлдекімге мұнлы ақын көз қадады,
Шабакбайға әйтеуір көп барады.
Қызыл кеште қызғанда алтыбақан,
Ақан әнін бұл маңай көп салады.

Сабак алып кең жалған бәсін қуды,
Асылдар көп бұл жерде аты шулы.
Шабакбайға шөбере, осы ауылда
Жақып байдың баласы Әшім туды.

Ақан сері дарыған аруағы,
Бітті Әшімге ақжарқын жан шуағы.
Батыр тұлға, аққұба, нар жігіттен
Досы жайнап, дұшпаны калтырады.

Сұңғақты да сымбатты шымыр дене,
Қызды ауылға тез қызды дүбірге де.
Сырымбеттің сұлуы Сақыпты алды,
Байдың қызы заты тең түбірге де.

Сақыпқа жұрт ай келбет таңғалатын,
Құрбылары құбылта ән салатын.
«Сарыарқаның ең сұлу қызын алдым», —
Деп Әшім де әндетіп мақтанатын.

Әшім сері сан өнер, көп білгені,
Мерген, балуан, ақылды, өсті іргелі.
Шымқай дүлдүл жылқысы, әсем еді,
Мінген аты байлапты сан жүлдені.

Сөзге шебер, күрессе тәсіл де көп,
Ақындықтың қосты өткір бәсіне серт.
Өзі сері, ақжарқын, ел айтатын:
«Құлагерден кейінгі ат Әшімде», — деп.

Он жетінші жылдағы естіп шуды,
Қазанға да қаз тұрып белін буды.
Жана өмірге шыр етіп жар салғандай,
Құдай ондап, тұңғышы Бәйкен туды.

Мандайы ашық, болардай нағыз дана,
Ойлы жүзін айта алар аңыз ғана.
Әкелді Әшім қолына бар әлемді
Тойған козы секілді сары бала.

Жыласа да дыбысты бірден ұғар,
Әке әніне, дүбірлі күйге шыдар.
Бірдеме бар жарқ еткен жанарында,
Жымиғанда нұр төккен күнге құмар.

Ата-баба жар болар киесі көп,
Қуаныштан Әшімнің дым есі жоқ.
Той үстінде әмбеге өзі айтты:
«Осы балам жаңа өмір иесі», — деп.

Әкесі жоқ бола ма бала шатты,
Нәрестенің аспанын аласартты.
Алты ай ғана толғанда Бәйкеніне
Асыл Әшім кенеттен қаза тапты.

Жан жарасын келмесе жаңалатқым,
Білем сырын осындай ғаламаттың.
Мен қырқымнан шықпай-ақ әкем өлген,
Отыз екінші жыл төлі, аманатпын.

Өмір заңын жолдайды тірісіне,
Кім көндікпес тағдырдың бұл ісіне?
Қосты ел-жұрт Сақыпты бір жылдан соң
Қабдолла атты Әшімнің інісіне.

Көрдім бала кезімде Қабекенді,
Арыстар бар жоқтатпас өз әкенді.
Жас Бәйкенге әрі аға, әрі әке боп,
Тірлігіне үр жаңа мән әкелді.

Оқытты да үйретті төзімдікке,
Қорғасындай балады сөзін жүкке.
Айтқанында тұратын берік еді,
Ақыл жеңер өз жолын сезім күтсе.

Аштық келіп жоқшылық кетсе меңдеп,
Бәйкен аман ойлады өссе екен деп.
«Ойлы бала бір тетік таба білер, —
Армандады, — қалаға жетсе екен», — деп.

Жаны ашыған ұсынса аға жолды,
Ойлай-ойлай ақыры бала көнді.
«Есен болғай ауылда өздерін», — деп,
Енді аңсары алыста қала болды.

Ерте кеткен әкенің жалғызы еді,
Қатқан шемен, көкіректе қалды шері.
Он бес жаста аттанды бала Бәйкен
Қайдасың деп тіршілік «алғы шебі».

Көп күрсініп артында ана қалды,
Ауыр жолда өмір тез жаналанды.
Ілкім сәтте жан пида ақ мейірі
Бұрынғыдан артықша бағаланды.

Тоқтады ана, толқытпай тынышын алып,
Беттен сүйді шолп еткен үн шығарып.
Ағайынмен ілесіп Қызылжарға
Аттануға жалғыз ұл тұр сұранып.

Көрші-қолаң жиналған қора тола,
Айтатыны бәрінің: «Алла, тоба».
Құлын-тайдай құлшынған балалықпен
Жас жеткіншек коштасты біржола.

Шешіміне ұлының тойды ма ана,
Жол бөгеуді тәуекел — жойды сана.
Бата берді: «Жаратқан, жарылқа!» — деп,
Аз үмітін ұлғайтып ойлы бала.

Шайлықтырмай бітсін деп жүректілік,
Кенес берді оң сапар тілеп тұрып:
«Көкшетауға жет, — деді, — Есбай аған
Әрі қарай жіберер ілектіріп».

Отыз екінші аштық жыл басындағы
Зар қақсаған даланың ашынды әні.
Жолға шығу...
Ол дағы қалың қасірет,
Өжет қосшы болмаса қасындағы.

Аштық, өлім...
Қаусатқан көп арықты,
Елдің сиқы өрт шалған жоғалыпты.
«Жығылғанға жұдырық» дегендейін,
Аз көмегін үкімет доғарыпты.

Аштық жайлы бастықтар тілге келмей,
Үндемепті дені сау іргелі елдей.
Қар жұтқандай көгалды ар жоғалды,
Міз бақпаса Сталин білмегендей.

Қолындағы кесапат кесірдей біз
Көріндік пе?..
Әлде зор өшіндейміз?!
Не де болса
Кеңестің сол сұмдығын
Қазақ ұлты ешқашан кешірмейміз.

Сен сокқандай судағы құсты түнде,
Қайран қазақ
Сандалма түсті күйге.
Зеңбірекпен атқандай сұлап жатты-ау
Сансыз адам Көкшетау түстігінде.

«Ақ әскер шыққан жанды алды,
Қызылдар тыққан малды алды.
Түтінсіз қалды ауылым,
Енді алмаған нең қалды?!

Руымды сұрасаңыз
Қарауылды Шоқтыбай.
Қыршын жасқа кез болған
Шіркін, малдың жоқтығы-ай!» —

Деп зарлайды жас әйел баласымен,
Аш-жалаңаш, жүректе жарасы кең.
Орман-тоғай қосылып, жанғырығып,
Ел қоштасып барады даласымен.

Айтып болмас ол апат зобаланды,
Бірін-бірі көз көрді тонағанды.
Қара жолдың жиегі қырылған ел,
Үйме-жүйме көп өлік обаланды.

Өлімтікке жабысып құзғын-қарға,
Бастырмайды аш, долы ізінді алға.
Есекеңе жетті есен бала Бәйкен
Не де болса кетем — деп Қызылжарға.

Есбай аға — кең мінез жақсы кісі,
Ауыр жолда әдейілеп тапса інісі,
Аттандырды поезбен Қызылжарға,
Таныстарға жүк болып тапсырысы.

Елден шықса көңілде нұрлы үмітпен,
Болды Бәйкен тапқандай күнді күткен.
Аман барды аңсаған Қызылжарға,
Асыл аға тапсырған бір жігітпен.

Беу, Қызылжар!
Жарқабақ құзын сайда,
Асу бермей салды ғой қызық жайға.
Жетілем деп жеткенде жер түбінен,
Беремісің балаға үзім пайда?

Сәт оралды,
Жебеуші жаңылмады,
Береді ғой бергенге барын тағы.
Қандай бақыт десеңші
Құдай ондап,
Іздеп келген ағайын табылғаны.

Өздері де азыққа тапшы еді ғой,
Барын бөлді — жас бала аш деді ғой.
Ол кездегі ағайын
Шын бауырмал,
Ол кездегі ағайын жақсы еді ғой.

Қала-дала кеткендей зираттанып,
Қабірстан қазақты қиратты анық.
Жұт жұқартқан Айыртау балдырғаны,
Тез есейді...
Есілде ширақтанып.

Албырттық жоқ тез пішіп бұзып-жарған,
Алғырлығы әл беріп тізілді арман.
Үзім нанға қол жетті, жүзі жанды,
Шын талғажау бұйырып Қызылжардан.

«Құймақұлақ», «мығым қол», «басы мықты»,
Кешіп өтті «аш қарын» тапшылықты.
Басқарар деп үкіметті кім ойлаған
Деподағы «қолбала» Әшімовті?!

Тірі қалды.
Төңірек өзгеленді.
Қоң жиналды. Оқуға тез жөнелді.
Техникумдар ол кезде институттай,
Құлшындырар қияға өрлегенді.

Жатакхана құт берді босағасы,
Шынықтырды қу тактай төсағашы.
Көкшетау мен Қызылжар жас түлекке,
Болып еді арда емген қос анасы.

Аз емес-ау жүрекке еккен арман,
Жаксы болды қол жетер шетке барған.
Өтті күндер аш-арық, жұт жайпаған,
Жалғыз ағаш жайқалды өртте қалған.

Аяз кешіп,
Кеншідей жақұт терген,
Қиындығы аз емес татып көрген.
Бәйкен разы Есілге төзімді етіп,
Ұстамдылық деген зор бақыт берген.

Кейін мықтап игерсе астананы,
Атамандар бар ғой деп басқа мәні.
Адамшылық, ар-намыс ер жігітке
Ең алғашқы қадамнан басталады.

Екінші бөлім

Тез кету қайда оңалып,
Қабағын тағдыр ашпаса.
Ауылдың шеті жоғалып,
Аулаққа тағдыр бастаса.

Сағындырды камар бел,
Сырымбет таудың етегі.
Желпіндірген самал жел,
Ақ қайың көзден өтеді.

Түседі еске туған жер,
Күрке тал мамық қойыны.
Айдыны шалқар Саумалкөл,
Ақкудың кербез мойыны.

Қалың ағаш капталы,
Қаптаған шие, бүлдірген.
Шие терген қыздар-ай,
Жүздері жүрек тілдірген.

Аспандағы жұлдыздар,
Махаббат мың-мың көздері.
Сырымбетте бір қыз бар,
Есінен кетпес сөздері.

Міндетті әскер мерзімі
Біткенде елге оралды.
Ержеткен, бойдақ дер күні,
Ұялшақ мінез жоғалды.

Сыптығыр бойы әдемі,
Аққұба, кербез, кең мандай.
Сұлуға жеткен сәлемі
Жүрегін жұлып алғандай.

Ләззаттан шырын татады,
Бал құндақ кімді бөлемес?!
Үйретті-ау әскер қатары,
Құлығы да жоқ емес.

Ақыл тапқан ойласа,
Мақұл көрер мың кісі.
Тәтті әзілмен ойнаса,
Бауыр басты құрбысы.

Қызықты тағдыр тежеткен,
Болса да қанша әдепті.
Басталды соғыс кенеттен,
Қан майданға әкетті.

Қай қырғыны болса да,
Шен-шекпен, алғыс көп алды.
Жарақаттанып Польшада,
Төрт жылдан кейін оралды.

Қажырлы, қайсар майдангер,
Жараға ауыр көндіккен.
Жеңіске жетті қайран ел,
Тойтарды жауды ерлікпен.

Сырымбеттегі мектепте
Ұстаз боп бала оқытты.
Офицер қыздан шеттеп пе,
Ғашықтық ғылым тоқытты.

Қылығы басар дертінді,
Жүрекке салып жара тез.
Би-Фатима секілді
Жолықты ғажап қаракөз.

Бұран бел желге майысқан,
Есілдің құба талындай.
Үздігіп жүрек табысқан,
Шыдатсын қайтіп табынбай?!

Бір көрсе мәнгі зар етер,
Кездесті нағыз асыл жар.
Мейірімді, маңғаз жан екен,
Жүзінде тұнған ақыл бар.

Ғашықтық оты дарыған,
Махаббат сөнбес жалыны.
Бәйкенді бірден таныған,
Қыз екен асқан дарыны.

Баянның қызы Көкшеде,
Жас сұлу Бақыт кездесті.
Танысып көп күн өтсе де,
Ақыры соңғы сөз кесті.

Дәстүрім берік жарғыдан,
Кім жөптемес жөн істі?
«Ата-анамның алдынан
Өтем», – деп Бакыт келісті.

Салса да назар ұлға да,
Шындықты жөн ғой мақұлдау.
Қай заманда қыз бала
Әкесіне жақындау.

Асығыс асыл тілегін
Сол күні айтты ашық қыз.
Жігітті тосқан жүрегін
Тостырсын неге ғашық қыз?!

Байыпты сөйлер әрқашан,
Әсекең айтты бекемдеп:
«Бәйкеннің өзі, байқасам,
Есі бар жігіт екен», – деп.

Сырымбетті жөн болмас
Асығыс айтып өткенім.
Көп ұстаз тапқан сан жолдас,
Менің де сол ғой мектебім.

Қуанам тәлім алғанға,
Көп жылдан кейін барған төл.
Бәйекең бастық ауданда,
Астана – біздің Саумалкөл.

Тағдырға тағзым қылайық,
Кез келсе меже шамалар.
Жеріме елім лайық,
Еліме лайық ағалар.

Шәкірт деп сүйсе зерек бір,
Бәйкенге кейпін ұксатам.
Ақ патшадай директор
Есімде ұстаз Мұсахан.

Есбай ағай сол кезде
Интернатты басқарды.
Кісі еді-ау бармас көп сөзге,
Баурағыш жаны жастарды.

Төңірекке аты бекінді,
Қашаннан аруақ дарыған.
Академия секілді
Біздің мектеп дамыған.

Ақтоқтыдай серуенде
Ғаламат талай қызы бар.
Құлагер шапқан белдеуде
Асыл жер құтты ізі бар.

Сал Сырымбет етегі,
Ақ астаудай Жеке көл.
Елестеп көзден өтеді
Саумалкөлге төте жол.

Ақан, Шокан, Біржан сал,
Үкілі Ыбырай жүрген жер.
Абылай қонған асу бар,
Бар қазақ үшін үлкен төр.

Біздің мектеп сұлуын
Бәйкен аға алғаны.
Айғаным төгіп жылуын,
Ақталды асыл арманы.

Қай қияға барса да,
Сұранып кармақ ілмедік.
Сол мектеп қызын алса да
«Жездеміз» деуді білмедік.

Тіршілік сәтті жетегі,
Қызыққа қанша жеткізді.
Дер шағында екеуі
«Алтын тойын» өткізді.

Тақтырып әдемі жақұтын,
Сәукелесін сәнді етті.
«Бакытым — менің бакытым», —
Деп ағамыз әндетті.

Соғыстан кейін Көкшеде
Кешті өмір Бәйкен дауылын.
Қай биікке жетсе де,
Бастады құтты дәуірін.

Көңілде жатқан елеңді
Өлеңге қосып жалғасам,
Айыртау, Көкше, Зеренді
Алғысын айтар әрқашан.

Тізуге бәрін сөз жетпес,
Бірінен бірі көркем жер.
Құттықтайды Оқжетпес,
Сексен жаспен сексен көл.

Беделің елде көп сенің,
Жылылық жеткіз солмай, гүл.
Қиналған бүгін Көкшенің,
Бәйеке, халін ойлай жүр.

Мінезім қайсар болған тік,
Бұлтарыс жок қой сөзімде.
Көкшетау кейпі толғантып,
Көңілсіз жүрмін өзім де.

Үшінші бөлім

Әшімов аты шықты, дараланды,
Шақырды ауыр күнде Қарағанды.
«Теміртау төңкерісін» басқан кезде
Айқасқа аласапыран бара қалды.

Теміртау шын қырсыққа зор килікті,
«Төңкеріс» тік көтерді әр түндікті.
Бір-екі күн ішінде қолына алды
Наразы жұмысшылар бар билікті.

Жойылды көшелерде самсаған шам,
Ақ міндет арға көшті арсалаң сан.
Құнын жеп «өзіміздің» жігіттердің,
Төгілтті шетелдікке «қаншаны алсаң».

Суы да, сырасы да ақпай қалған,
Шындыққа атой салды көп сарғайған.
Әйтеуір бір керемет дүрмек болды
Ұрғандай Кенес елін қақ маңдайдан.

Брежнев Мәскеуден кеп зіркіретті,
Қайырды оқ күшімен Үкіметті.
Сол кезде Қарағанды басшылары
Ұшырап топалаңға сұрқы кетті.

Тетік көп әр аттаған қадамында,
Малтықты ескі білгір маманың да.
Бәйкендер келді бізге Хрущевтің
Совнархоз, қос обкомшыл заманында.

Токпақшыл Мәскеудің де зілі қонды,
Әйтеуір бастап кетті ірі жолды.
Жезқазған — Қарағанды аймағында
Қатарлас екі обкомның бірі болды.

Жеп-жеңіл төселген жоқ текше кілем,
Әркім жүр жеміс алып еккенінен.
Әйтеуір Қарағанды Әшімовті
Өткізді өндірістік мектебінен.

Жігіт қой ішкі намыс күші мықты,
Жантелім болды әр қадам ісі құтты.
Әйгілі Сарыарқаның астанасы
Шығарды биігіне кісіліктің.

Мал өссе тез ұшталып намыс деген.
Жездіге жетті үрдіс шабыспенен.
Келді ол Жезқазғанға көп қонақпен,
Бір сапар бірге қосты Қанышпенен.

Көңілдің көзден кетпес елесіне,
Үңіліп алам бәрін мен есіме.
Ойлантып Жезқазғанның келешегі
Жиналды ғалымдардың кеңесіне.

Иместей азаматтар жатқа басын
Елінде барын сезіп шаттанасың.
Сүйсініп қос арыстың келбетіне
Шын қазақ осылар деп мақтанасың.

Көрінсе кен қопару — басты ғылым,
Жезқазған Қаныш сүйген ашты сырын.
Бакыт қой ағаларын көріп қалу,
Ол кезде мен шахтаның бастығымын.

Отырды екі маңғаз алтын адам,
Келісті кербез тұлға салты ұнаған.
Көрінді кең даланың қос жанары
Секілді Арал, Балқаш жарқыраған.

Басылып сөз сайысы ала дауыл,
Тыныстап отырғандай саяда бір.
Елестеп Жасыбай мен Саумалкөлім,
Көрінді Көкшетау мен Баянауыл.

Таныс қой мандайлары далалыққа,
Көп ұлық маңайдағы қалады ықта.
Отырды дана Қаныш Бәкенменен
Аяғын жаңа басқан даналықа.

Бәйкенге көптеу түсті заман жүгі,
Тілейді көмір, темір табандыны.
Ақыры жанған оттан алып шықты
Бір сырлы, сегіз қырлы адамдығы.

Қояды біткен істі жасырып кім,
Сойылып соққан жокпын асылықтың.
Орталық Қазақстан өлкесінде
Өшпестей ізі қалды Әшімовтің.

Төртінші бөлім

Қайдасың, жер жаннаты Талдықорған,
Шақырсаң қай азамат қалды жолдан?!
Әшімов Жетісуға перзент болса,
Жетісу оған сәнді болды қорған.

Ғажап ел өнер сыйлау бар заңында,
Тамсанып талай ән-жыр арнадым да.
Бәйкенді ел көтерді
Құлагершіл
Еліне Ілияс акын барғанында.

Осылай Бәйкен алыс шолып көпті,
Күш қосып ел іргесін беріктетті.
Ұрпағы Ақан сері, Біржан салдын
Өз інісі Ілиястың болып кетті.

Жетісу жеті өзені, орман, көлі,
Көрінді алыс жолдың болған шебі.
Көкшетау, Қарағанды – қос қанаты,
Қыран боп Талдықорған қонған жері.

Көрінбес мұның бәрі шағын белес,
Мәселе жердің биік тағында емес.
Алдына кара салмай дара келген,
Қай қазақ Құлагердің шаңы демес?!

Болжаса Димекендер керек төрді,
Байкады түрлі сыйлы зеректерді.
Үкімет биігіне тік көтерсе,
Бәйкеннің білгірлігі себеп болды.

Көтерді Қарағанды шахтасымен,
Көкшетау ақ бидайлы сәтті ісімен.
Жетісу демеу берді тасқын сулы,
Қызылша, күріш, алма тәттісімен.

Бақыттың қонған сонда лезінен,
Аспаса басқа өрелі бір өзінен.
Бәйекен төрге шықты адал, таза,
Өзінің Құдай берген мінезімен.

Тарихын қазақ елі ашқанында,
Тұрады шын арыстар бас жағында.
Көкшенің ақиығы Алатаудың
Самғап жүр ең заңғайыр аспанында.

Асылды шын лайық биік төрге,
Таңдайды тағдыр өзі іріктерде.
Күннен күн, жылдан жылдар озған сайын,
Самғайды ол одан да зор биіктерде.

Бесінші бөлім

Ежелден маңдайы ашық таққа сайдың,
Әйтпесе әлдекімді мақтамаймын.
Бастаса бала күннен байыптылық,
Бойында бір мінезі қалды Абайдың.

Құлагер ағынындай шабысы бар,
Жүлдені қолдан бермес,
Жарысып ал.
Жанары қара судай мұң байласа,
Шын қазақ, Мағжан аға намысы бар.

Ақылға ізгілікті қосып алған,
Тұтатар ұшқыр тілек отынан шам.
Табады ол ақыл, мінез ең асылын,
Жағатын жұртқа шырақ оты бар жан.

Зердесін кең жайласа шыдамдылық,
Қадамын қолдап жүрді Құдай біліп.
Айырды қайда жүрсе қас пен досты,
Өз мінін дұшпанындай сынап біліп.

Татса да нешік соққы заманадан,
«Әйкәпір» атанған жоқ, «жаман адам».
— Қол ұшын төрде отырып бермеді, — деп
Табалар ой-зердесі шамалы адам.

Өзгеге қалсын деп те арық-тұрық,
Сыйласа руласын анық біліп;
Ол саған жағар еді-ау елді ойламай,
Отырса бар жерлесін қарық қылып.

Орны жоқ ойланғанға ол айыптың,
Мал шашар ерсіл-қарсыл «зорайып» кім?
Теңбе тең бағалайық, беу, ағайын,
Еңбегін Әшімов пен Қонаевтың.

Беу, достым! Шындыққа көш жара салмай,
Алдында ел ағасы нар атандай.
Баяғы ен байлықты үлестіріп,
Жатырмыз бірнеше жыл тарата алмай.

Серік бол, сенімді бол — кімге сендін,
Көбейді онда іштей бірлесер күн.
Жайқалып Жезқазғандар, Теміртаулар,
Бекінді бодан күйде іргесі елдің.

Оларға «қолдың ұшын» Мәскеу берді,
Бергені бәспен келді,
Әспен келді.
Сары алтын, қызыл мысты түгел алып,
Сыймастай Алматыға әскер берді.

Татқызып «қол ұшымен» мол күшінен,
Орталық жүрді өзінің «оң ісімен».
Семейдің полигонын берді бізге,
Мұңлы Арал, шерлі Ауған соғысымен.

Сокқыға шыдамады дүлдүлін де,
Қоштасты тұғырымен тың күнінде.
Горбачев ыржақтатқан
Берді Мәскеу
Колбиннің Желтоқсанда сүргінін де.

Осындай астан-кестен замандардан,
Бәкендер — берік тұлға аман қалған.
Арлы жан адалдығы сүйсіндіріп,
Қолыма шын тебіреніп қаламды алғам.

Биікке Бәйкен адал өрмеледі,
Барына барша жұртты тең бөледі.
Мінездің оған біткен ең үлкені —
Үш жүзге бір қазақты бөлмегені.

Болды ол, өзгеге емес, елге жайлы,
Ер туды өрісті етер жерге байды.
Құтты жол — Бәйкен жолы,
Ол — азамат,
Ақылдың төрт тұрманы түгел сайлы.

Құтты жол майдангері мақтағаным,
Біл оның аруақ қонған «окқағарын».
Паш еттім бір ғасырлық ұлы жолда
Күш берген қайда жүрсе аппақ арын.

Кен маңдай Сарыарқалы даласындай,
Жұлдызы кеудесіне жарасуы-ай!
Ол — туы кісіліктің, ізгіліктің,
Тым мақтап кетті деме ағасын жай.

Теңеуім әлі де көп ұйып тұрған,
Беу, Бәке! Асқақтасын биік тұлған.
Құдайдың бергені сол — сен адалсың,
Қалайша мақтасак та сыйып тұрған.

Сыры көп айта білсек басқа тағы,
Төсінде «Алтын Жұлдыз» — жақсы атағы.
Құтты жол, Бәйкен жолы — қанатты жол,
Туған ел ол — ардақты ақсақалы.

Асыл абыз тоқсанға келді бүгін,
Кеше ғана «Гауһар той» терді гүлін.
Аға-женгең түзелді,
Сен де түзел деп
Салтанатта бір тарқат шерді бүгін.

Жігіт емес төс қакқыш дабылы мол,
Асыл мінез — бойында сабыры мол.
«Сабыр түбі — сары алтын» деген осы,
Ел құрметтеп, ең биік табынды төр.

Бала күнде аштық пен ажал тұрған,
Ес кіргенде соғыстай тажал туған.
Соның бәрін өткертіп еңбеккорлық,
Еңбек Ері Бәйкенді атандырған.

Алтыншы бөлім

Алатау көз тартқандай ақша қары,
Қазақтың Бәйкен абыз ақсақалы.
Самғаған Сарыарқада сақ қырандай,
Жасынан жайылды елге жақсы атағы.

Ол жүрсе артында зор қалдырып із,
Сыйлаймыз мақтан етіп барлығымыз.
Еңбегі сіңген адам көп жасаса,
Молаяр рухани байлығымыз.

Сүйсінтсе ерке күнде елін ері,
Ерлігі егде күнде кемімеді.
Сондағы жан құпия ізгі арманы
Ақтайтын ел алдында сенімі еді.

Ел сенді жас Бәйкеннің жан нұрына,
Ол сенді туған елдің нарлығына.
Талмайтын арман, талап — қос қанаты
Жеткізді ойға алғанның барлығына.

Заяға кеткен емес сөзі мөрлі,
Ұл-қызы тәрбиелі өсіп-өнді.
Тағдырдың бұл да берген зор бақыты —
Немере-шөберені көзі көрді.

Ар жолы — әрқашанда ұстанғаны,
Талмады әділдікке құштар жаны.
Қолында кісіліктің кілті бардай,
Жалғанда жақсылықты құшты арманы.

Сактанды алыпқашпа сөз дауынан,
Бой тартты Елбасының мол жауынан.
Соңыра барша қауым қарық болар,
Таймады нарық жолын қолдауынан.

Көңілден кетпес сәтті көленкесі,
Парламент, Үкімет үйі – қос кеңсесі.
Жақтаса Ассамблея, «Нұр Отанды»
Ақ ниет көтерілді өз еңсесі.

Солтүстік түлегім деп жар салады,
Ұнады Жетісуға оң қабағы.
Атаның ұлы емес, ол – Отан ұлы,
Батысы, шығысы да қарсы алады.

Мақтаса жер кіндігі Қарағанды,
Бәйекен ауыр күнде дараланды.
Игерді бұлқан-талқан Теміртауды,
«Шахтерлер досы» деген бағаны алды.

Бастауын талай істің ашқан аға,
Күрт көшті жаңа қарқын бастамаға.
Қолдады Елбасының ерендігін,
Көшірсе елдің төрін Астанаға.

Сыйлайды Алматыдай құт мекенді,
Қымайды, көшпеуге де күш жетеді.
Інім деп ізет етсе Нұрсұлтанға,
Аға деп еске алады Димекенді.

Зер салғыш зауыттар мен қойлы ауылға,
Қалған жоқ тарихтың пәс қойнауында.
Семей мен Алматыдан алғыс алды
Абай мен Жамбыл ата тойларында.

Бәйкендей парыз жолын тындырды кім,
Мұн тарқап, қуанышқа ұмтылды күн.
Тәуелсіз елмен бірге өткізді ол
Бейімбет, Сәкен, Ілияс жүз жылдығын.

Қалған жоқ дауыл-желде ықтасында,
Жарқ етті ақсақал боп шың басында.
Сыйлады ел төбе бидей төрін арнап,
Бой жазды бір ғасырдан бір ғасырға.

Түспеді ол өткенді ойлау күйігіне,
Баспады кертартпалар үйіріне.
Құдайдың бергені сол, сенгені сол –
Шықты өрлеп қос заманның биігіне.

Жоритын жақсылыққа көрсе нені,
Түлетті биік арман көксегені.
Таймады пәрмені мол жүрісінен,
Дәл келді саясатты өлшегені.

Әр сөзі қаққан шеге секілденді,
Көрсетті егде күнде жетілгенді.
Келсе де қанша жасқа сыр бермейді,
Таңданып күннен-күнге бекінгені.

Жетпістен желмаядай желіп өтті,
Сексенді сексен көлдей мөлдір етті.
Тоқпейіл топқа кірер Құлагердей,
Тоқсанның торғын туын желбіретті.

Осылай егделікті еңсергесін,
Құлшынды Бақыт жеңгем дем бергесін.
Өткерді олар кеше «Гауһар тойын»,
Нұр шуақ салтанатты дес келгесін.

Ешқашан көпсінбесе артқан жүгін,
Тіршілік аяған жоқ дарқандығын:
Төсіне «Алтын Жұлдыз» тағып беріп,
Ашты Алла ақыл толы ақ сандығын.

Бір ісі асып түссе бір ісінен,
Алынды талай асу тың күшімен.
Тізгінді Нұрсұлтанға табыс етті,
Боларын шын жолбарыс білісімен.

Кезі жоқ елмен басы құралмаған,
Құшағын ашты таулар, бұлан далам.
Алаштың Бәйкен абыз ақсақалы
Намысын қазағымның ұрандаған.

Үлкендік деген ірі күйге келді,
Ел сыйлар болды арыс шын беделді.
Нұрсұлтан сол ағасын қастерлесе,
Ағасы інісіне шын кенелді.

Көреміз ірі тойлар бастауында,
Ол сыйлы кәрі-жас пен бар қауымға.
Саркылмас салтанатпен бастап беріп,
Атқарар мархабатпен тарқауын да.

Сыйласа барша қазақ жігіттерін,
Бірліктің тас қорғаны білікті ерім.
Ханды да, қараны да бірдей сыйлап,
Үзбеді қала-дала үміттерін.

Өмірдің сырын ұққан мәмілегері,
Көңілдің көркін сақтар бар мәнері.
Торқалы тоқсан жасың құтты болсын,
Соғыс пен бейбітшілік ардагері!

Жасасын жүзге қарай өрлегені,
Жалғансын ол жайлайтын төр көлемі.
Мен үшін асыл аға ең қымбаты –
Үш жүзге бір қазақты бөлмегені.

Келбетін әжімдеген сызат қонбас,
Жер бетін шарлап өткен тұяқ тозбас.
Андасак, ағамызға жүзге жету
Арттағы тоқсан жолдан ұзақ болмас.

Шындық сол пәк жүрекке дерек етер,
Шаттық мол ақ тілекті еселетер.
Сүйетін ақсақалын әулиедей,
Бір елге бір Әшімов керек екен.

10.06.2007.

Астана

АРМАНЫН НӘЗІР АҒА ОРЫНДАДЫҢ

(Тайыр Мансұровқа арналған поэмадан үзінді)

Жаксының жақсылығы жұғысады,
Баурайды әр сөзінің тыныс нәрі.
Қашанда алғыр әкім тіл табысып,
Ел-жұртпен әудем сәтте ұғысады.

Айтқанын жүрек жарып елге сінді,
Үйретті мол жаңалық зерлетуді.
Келгенің солтүстікке құтты болып,
Көрсеттің азаматтық келбетінді.

Көк Есіл бастағандай қызық әнді,
Ақ балтыр ақ қайыңдар жүзі жанды.
Төрт жылың рухани азық артса,
Әр күннің, Тайыр, сәтті ізі қалды.

Кешенді кереметтер бастап бердің,
Елбасы ұрандаған мақсатқа ердің.
Бәрі де адам үшін жасағанын,
Әулекі ермегі емес мансапқордың.

Ел костап тілегінді бақыт келді,
Талабың құс қанатты шабыс берді.
Дүркіреп тәуелсіз ел солтүстігі,
Аймаққа таң-тамаша табыс келді.

Жөн тапты Есіл бойы кең өрінде,
Ғалымдық, жазушылық өнерің де.
Желкенің кең айдында желбіреді,
Жол ашып жаңа жеңіс келерінде.

Күш берді тәжірибелі еңбегің де,
Жебейтін аруақ бар деп сенгенің де.
Қуандым шын сыпайы құрметпенен
Томдарын Нәзір аға бергенінде.

Көп өнер, жан-жақтылық ерге мін бе?!
Ойлы сөз емес жеңіл ермегің де.
Ел оқып, Төрекұлов даңқы артса,
Ағадан ғибрат алдың ең кемінде.

Көрсеттің арабтармен табысқанын,
Ұғындық әр ісінде мәніс барын.
Қазақтан шыққан тұңғыш елші ағаның
Көрсеттің ерен-ғайып табыстарын.

Замана төл ұлындай шықты дарын,
Мұң басқан туған елдің ұқты зарын.
Кенестің зобаланы арандатты
Алаштың елін сүйген мықтыларын.

Ерекше Нәзір аға зерек болды,
Сұм заман ажалына себеп болды.
Кең жерге қанат жаяр жолатпады,
Мәскеуде қырсық қолдар тежеп жолды.

Көксеген бақыт құсы алыстанды,
Бір оқпен жықты-ау арлан арыстанды.
Кеңестің естен кетпес қан шенгелі
Жұтыпты ең дарынды арыстарды.

Қай жүрек көтереді мұндай дертті,
Елімді қаныпезерлер жұрдай етті.
Өрелі өжет тұлға Нәзір аға
Қазақтың маңдайына сыймай кетті.

Әкетті-ау... Мағжандарды, Тұрарларды,
«Алаш» та ойдағыдай құралмады.
Өлімі Үкілі Ыбырай, Сәкендердің
Қазаққа мәңгі өшпес мұн арнады.

Нәзірді қимас сөзбен жырлағаның,
Ашқаның қайран қазақ тың ғаламын.
Жемісің мәуелі екен, шын қуандым,
Таймапты жорғасынан қылқаламың.

Деместей қарлы аязда қалды жұтап,
Өскендей бір ағашта алты бұтақ.
Өмірін Нәзір аға мәшһүр еткен,
Қолынан шықты ажарлы алты кітап.

Ел сүйер мен болмай-ақ арашашы,
Бәрі де құтты қадам жаңашасы.
Мәскеуде «ЖЗЛ»-ден шыққан кітап –
Алтаудың сом алтындай тамашасы.

Әлемге айғақтадың мол дарынды,
Аруак қолдапты пәк жолдарынды.
Алғашқы төрт кітапты оқығанда
Жазып ем жүрекжарды толғағымды.

Тер төгіп, зерттегенің сен сарыла,
Шын айғақ артты ұмытпас ел барына.
Арабка таратқаның бір хикая,
Таныттын асыл ерді жер шарына.

Жазылды көкірегіңе не керегі,
Білмейтін қызғаншақтар не етер еді?
Киелі құтты болсын алты кітап,
Заңғар іс! Бар табысты еселеді!

Қолдады Тәуелсіздік мол дарынды,
Талай жыл мұздап жатқан көң жарылды.
Нәзірдей нар қазақты ұлықтаған,
Мәңгілік қабыл етер толғағынды.

Тарихтың ашылыпты ақтандағы,
Жарқ етті сөнген жұлдыз аспандағы.
Өмірге бұл еңбегің алтын белгі,
Тайыр-ау, қай жұмысқа барсаң-дағы.

Көтердің Нәзір атын аспан көкке,
Таусылмас айтылды аңыз-дастан көпке.
Саясат қатпарларын ашып бердің,
Жабулы қазан басып жатқан текке.

Төрт тілде Төреқұлов төрге шықты,
Жөн таптың көңіл толар сен де құтты.
Инемен құдық қазып зерттей білдің,
Сол үлкен талабыңды ел де ұқты.

Емес қой бұл әңгіме тар ұғымды,
Нәзірден көрдік алар тағылымды.
Қазақша, орысша да тілге жетік,
Таныттың өзіңнің де дарыныңды.

Тарлан ғой жеңіл өмір таңдамаған,
Тап сондай саясаткер қайда маман?!
Нар жүгін атқарса да кетті арманда
Бірінші қазақ елші болған адам.

Білгендік құтты жолға сенгендігің,
Бел байлап, Елбасына ергендігің.
Қуантты мені, Тайыр, ауылыма
Нәзірді жүрекке орап келгендігің.

Қарсы алса асыл өлке күтіп тұрып,
Көрсеттің сен де ақылға бітік ғұрып.
Сүйсінтсе бойындағы жан-жақтылық,
Нәзірге тартқан көрдік ұқыптылық.

Әкімді ақын мақтап отырғаны,
Ойлы әкім әділ жолға қосылғаны.
Аз айтсам кемістікті жоқ демессің,
Сүйсінтті жедел істер жосылғаны.

Ер мінез азаматсың бұлтты түрген,
Қазанат адаспадың құтты күйден.
Манызсып, мақтан қуған жан емессің,
Жаздырды...
Ішкі намыс ұлтты сүйген.

Сен жаздың мың толғанып, біз кенелдік,
Қасиетті жеміс берді іздегендік.
Жаздырды...
Маза таппас ынта, жігер,
Іс тынбай жалығуды білмегендік.

Ғаламат Нәзірде бар айбаттылық,
Ақылмен талай жауын байлапты нық.
Жаздырды...
Осынау қайсар кемеңгердін
Бойында қажу білмес қайраттылық.

Көрсеттің ақыл-ойдың құнарлығын,
Нәзірге естір құлақ құмар бүгін.
Жүйелі іс тындырдың баға жетпес,
Жаздырды...
Арыстарға құмарлығың.

Бір сырды айтпай шарам толмас менің,
Сенімен, Тайыр, мықтап қолдасты елім.
Нәзірдің аруағы дарымаса,
Нар тұлға болар ма едің, болмас па едің?!

Сәт түсіп шақырғанда ырыс қонды,
Іс бітті. Бір уһ деуге тыныс толды.
Әкім боп солтүстікке келгенінше,
Екі қол босағаны дұрыс болды.

Тебіреніп еңбегінді бағаладым,
Ерке Есіл жырға орадым сағаларын.
Сүйсінді,
Жазғанына алғыс айтты
Бәйкендей ел абызы ағаларым.

Түзеді кең мұхитта жолыңды ағын,
Құт байлар күшке айналды қолыңдағын.
Ескерткіш қолдан келмес орнатқандай
Арманын Нәзір аға орындадың.

2007.
Астана

ЕЛДІҢ АБЫЗ АҚСАҚАЛЫ

*Бәйкен Әшімовтің 85 жасқа толуына байланысты өткен
салтанатты жиналыстағы сөз*

(Соңғы сөз орнына)

Құрметті қауым! Қадірлі қонақтар!

Құрметті ханымдар мен мырзалар!

Қош келіпсіздер! Қадамдарыңызға нұр жаусын! Қазақ халқының асыл перзенті, біртуар дарабозы, майталман қайраткері, қасиетті ардагері, қажырлы қариясы, еліміздің бүгінгі ең сыйлы ақсақалы Бәйкен Әшімұлы Әшімовтің туғанына 85 жыл толды. Сексеннің сенгірінен тоқсанның зенгіріне қарай өрлей түсті. Көкшетау, Қарағанды, Талдықорған облыстарын басқарған, Қазақстан Үкіметінің табаны күректей 14 жыл төрағасы болған, сәғыс және бейбіт күндердің айтулы ардагері, Социалистік Еңбек Ері, ардақты Бәйкен ағамызды сол мерейлі мерекесімен шын жүректен құттықтайық!

Рухы биік адамның қыран құстай самғау шебі өрде, қонар тұғыры төрде болмақ. Бұл той — мемлекеттік дәрежедегі үлкен той. Қазақ — үлкенін сыйлап өскен халық. Заңнан да биік бұл ұлы дәстүрді берік ұстанып отырған Қазақстан Республикасының Президенті, сын сағатта тарихтың сәтті сахнасына суырылып шыққан дербестіктің дауылпазы Нұрсұлтан Назарбаевқа, қадірменді Премьер-Министріміз Иманғали Тасмағамбетовке, Алматы қаласының әкімі Виктор Храпуновқа осы мәртебелі жиынды үлкен құрметпен өткізіп отырғандары үшін рахмет айттайық!

Ел ағасы атанған, айта қаларлықтай ер тұлғалы азаматтар халқымызда аз емес. Құдайға шүкір, тоқсанды еңсеріп, жүзге құлаш ұрған ақсақалдарымыз да баршылық. Ал Бәйкен ағаның жолы ерекше. Тарихымыздан білесіздер, қазақтың айтулы да айбынды, ардақты да

әйгілі, есімі Абылай, Бұқарлармен қатар аталатын Қаз дауысты Қазыбек биі; ақылды сөздің тарланы, шешен сөздің шебер туған сұңғыла көсемі Әйтеке билердің барында жасына емес, жолына қарап, «Қарлығаш би» атанған Төле биді Қаз дауысты Қазыбектің өзі бастап «Төбе билікке» көтеріп, «Абыз би» атаған. Міне, бүгінгі ел ағаларының арасындағы тек қана жас мөлшері емес, жолы үлкен іріктісі, ел ішіндегі қадірменді сүйіктісі Бәйкен ағамызды бұдан былай еліміздің «Абыз ақсакалы» атайық деп ұсынамын.

Сыйлауға тұрар аға болса, тірісінде сыйлайық, нұры жансын. Қызу қол шапалақ дүбірін бір ауыздан қолдау деп түсінемін. Ендеше, бұл той — алдымыздағы ардақты үлкеніміз, ел тағдырын ойлаған бірлікші, тілекшіміз, асыл тұлға Абыз ақсакалымыздың тойы. Бәйкен аға, 85 жаспен ере келген жана атағыңыз құтты болсын!

Қазақ өнерінің алтын ордасы Абай атындағы академиялық опера және балет театрында бұл тойдың өтуінің мәні зор. Бұл — қазақ халқының көгілдір ту астындағы мызғымас рухының, бұлжымас бірлігінің нығая түсуін көздеген ел тілегінің тойы. Той тойға ұлассын, талай облыстардың өкілдері қатысып отырған той бүкіл елге құтты болсын!

Біле білсек, осы салтанатты кездесуіміз — кеше ғана он жылдығы аталған дербестіктің тойының тамаша жалғасы. Сол қасиетті тәуелсіздігіміз де көктен түсе қалған олжа емес. Ол — ғасырлар бойы мұңлы өзендей жосылған, әр қазақтың қасықтай ыстық қамы қосылған, «Елім-айлап» қатал жаудан шошынған, көз жасымен келген тәуелсіздік. Ол — «Ақтабан шұбырынды, алқа көл сұламамен» жеткен тәуелсіздік. Ол — ақ патшаның табанымен, Кеңес өкіметінің астамшыл қазымыр заманымен келген тәуелсіздік.

Шындыққа жүгінсек, XX ғасырдың қазақ үшін сәтті кезеңдері де болды. Кеңес дәуірінде Қазақстан өрге басты, елдіктің дербес тұлғасының барлық нышандарын айқындады, бүгінгі егемен мемлекетіміздің іргетасы қа-

ланды. Әлемге әйгілі дарындар, дана ғалым Қаныш Сәтбаев, ұлы жазушылар Мұхтар Әуезов, Сәбит Мұқанов, Ғабит Мүсірепов, Ғабиден Мұстафиндер қанат жайды. Дүниені дүр сілкінткен «Көшпенділер», «Қан мен тер» және «Азия» ұлы көшті жалғап берді. Міне, сол кезде саяси-әлеуметтік өмірімізге ұлтымыздың қос кемеңгері Дінмұхаммед Ахметұлы Қонаев және Бәйкен Әшімұлы Әшімов ел басқару сахнасының алдыңғы қатарына шықты.

Д. Қонаев пен Б. Әшімовтің басқарушылық құрған заманында ел тұрмысы жақсара түсті, жылма-жыл тасқындаған миллиард пұт астықтың заманы туды. Өндірісіміз өріс тапты. Тоталитарлық Мәскеу басқарған Одақтың жоспарлы жүйесінің берерін қазақ үшін екеуі де барынша ала білді. Бәйкен ағамыз ұлыққа барғанда қылт етіп кіріп, жылт етіп шыққан кісі емес. Барарын алдын ала келісіп, аларын орнықты түрде дәлелдеп, берерін ақылмен пішіп бедел тапқан кемеңгер басшы атанды.

Партия нұсқаушы һәм басқарушы болса, ол кезде негізгі істі Министрлер Кеңесі тындыратын. Бұл ең жауапты атқарушылық биліктің 14 жыл төрағасы болған Бәйкен Әшімов өзін барлық қыр-сырымен, оң менен солынан кенінен танытты, зор атақ-даңққа ие болды. Үкіметті басқарудың бодандық заманына сай амалын жасап берді. Қазақстанның Халық Қаһарманы Қасым ағамыз: «Қалай десек те, ешбір лауазым-мансапсыз жүрген маған Бөкен Димаш ағамен қатар тұрған асқар таудай көрінетін», — деп жазыпты. Осы қысқа сөзді нұсқа сөз деп білемін.

Халық «Тауына қарай түлкісі, заманына қарай күлкісі» десе, «Заманың түлкі болса, қыран боп шал» деп те өсиет айтады. Бәйкен ағаның өз басына зер салсам, ол XX ғасырдың киядан ілер ақиық сақ қыраны бола білді. Адам баласында жақсы кісінің бойында қандай ғана абзал қасиеттер бар десек, соның барлығы да бір бойынан табылады. Өне, сол тамаша мінезінің нәтижесінде өзінің де, елдің де досын көбейтіп, қасын азайта білді. Сырт

тұлғасы сом болаттан құйылғандай қаншама нық болса, сол салқар да шымыр бойына сіңген абзал рухани қасиеттері де қисапсыз.

Байекеннен үйренер ұлы мінездің тармақтары — орнықтылық пен ұстамдылық, іскерлік пен еңбекқорлық. Ғабит Мүсірепов ағамыз: «Талантқа арқау болар сезім емес, сенім», — депті. Бәйкен Әшімов — орнықтылық пен жинақылық тірек болған берік сенімнің адамы. Ағамыздың бойындағы ізеттілік пен ұқыптылық, қылыштың жүзіндей қылт етпес шыншылдық пен қапы бастырмас адалдық мол ақылмен апталып, абырой-атаққа жеткізді. Ұлтымыздың бірлігі мен тірлігін ойлаған парасаттылық әр қадамына зор сенім берді. «Әшімов Бәйкен кім?» — дегенде: «Ол — ұлтымыздың сенімді тірегі», — десек жетіп жатыр.

Кейбіреулер жұмыртқа табатын тауықша безек қағып қыт-қыттағанда: «Жұмыртқа табам, жұмыртқа табам», — деп мазанды алады. Ал Бәйкен ағамыз, адамзаттың данышпаны Пифагор айтқандай, «үлкен істі үндемей тындырып үйренген» қажырлы да табанды қайраткер. Ол — елпілдеген сезімнің елгезек құлы емес, қажырлы қайрат пен үлкен ақылдың иесі. Марапатқа мастанбады, жала хатқа қастанбады. Ілгешек іздеп әлдекімге қырсыққан жоқ, жікшіл болып өсек-аянға ермеді. Қазақстанның халық жазушысы Тұманбай Молдағалиев Бәйкен ағаға арнаған өлеңінде:

*Ар-иманы өлді деп естігем жоқ,
Алды суық желді деп естігем жоқ.
Биіктегі әлдебір ағалардай
Қазақты үшке бөлді деп естігем жоқ, —*

десе, бұл — әйгілі ақынның адал пікірі. Б. Әшімов бір қазақты үшке бөлмеді, әлдекімше биографиясы жакқан адамға: «Географияң келіспейді», — деуден аулақ болды. Ол әрдайым тұманды теңіз өрінде желбіреген желкендей жарқын да айқын, сергек те өргек қалпында қала берді. Азамат деген ардақты атқа титімдей нұқсан келтірмеді.

Бәйкен Әшімов Қарағандыдан Талдықорғанға көшкенде кер заманның талай зардабын кешкен ардақты ақсақал, зиялы азамат-жазушы Жайық Бектұров: «Сүйенбесем де, сыйынбасам да, керегінде сеніп, арқа тұтып баратын белді азаматымыз алысқа кетіп қалғанда, көпке дейін қабырғам сөгілгендей болып, жетімсіреп қалдым», — деген екен. Бұл сөз — бос марапат, әсіре мақтау емес, Әшімовтің маңызды болмысын шын тебіреніп жеткізіп тұрған абзал жүректің лүпілі.

Бәйкен Әшімов тап осы дәрежеге оңайлықпен жеткен жоқ. Әкеден ерте қалды, 1932 жылдың аштығы буыны қатпаған бала кезін әкетті, жастық шағының отты кездері қиян-кескі соғыста өтті, бүкіл саналы өмірі ел бақытына арналған азаматтық арпалыстарға арналды.

Бұл күндері кейбір әкімдер мен министрлер, шенеуніктер ерен байлықты он жылдан астам уақытта бөлісе алмай қиян-кескі шатасып жатса, бүкіл ел ондай емес. Бүкіл Қазақстанның халқы Елбасының соңында, бүкіл ел Бәйкендей заңғар ақсақалдардың ақ бата, асыл тілектерін орындап іске жұмылуда. Лайым солай бола берсін.

Бәйкен Әшімовтен: «Ел сенімі — қуатым, ел тілегі — қымбатым», — деген сөз тарады. Бұл — жоталы таудай өмірдің тарыдай түйіні, нағыз қорытындысы. Бәйкенге ел сенді, еліне Бәйкен сенді, Бәйкен ел сенімін толығымен ақтады. Сол ардақты ағамыз, еліміздің абыз ақсақалына баянды бақыт, зор денсаулық, қызғылықты да қуатты ұзақ ғұмыр тілейік!

* * *

Дорогие алматинцы! Высокочтимые гости!
Благородные дамы и господа!

Исполнилось 85 лет одному из видных государственных деятелей Казахстана, бывшему председателю Совета Министров республики, ветерану войны и труда, Герою Социалистического труда, Почетному гражданину городов Алматы и Кокшетау Байкену Ашимовичу Ашимову, давайте еще раз горячо и сердечно поздравим его

со славным юбилеем! На казахском языке я постарался раскрыть гражданскую суть юбиляра, теперь кратко хочу осветить его славный жизненный путь.

Я начал глубоко волноваться, когда сказали, что доклады об Ашимове придется в оперном. Ведь здесь все должно быть волшебным. «Пенелопе» не нужны полеты колесницы, а опере они необходимы. Но успокаивало то, что все же мы не оперу ставим, а будем чествовать нашего славного современника. Так что, не будем витать в облаках, а пройдемся по родной земле.

Биография юбиляра четко совпадает с главными вехами прошлого века, с жизнью Казахстана в составе Советского Союза. Он ровесник кровавого октября, к тому же, когда Байкену Ашимовичу отроду было шесть месяцев, скончался родной отец.

Леонардо да Винчи писал: «Если с дерева в какой-нибудь части ободрать кору, то природа направляет туда большее количество питательного сока, и кора там растет гораздо толще, чем в другом месте». Как эта оголенная кора, сызмальства Байкен рос скромным, вдумчивым, внимательным, сдержанным, но умеющим стойко защищать себя и исполнять любое дело на совесть. Высокая порядочность и любовь к чистоте в его душу вселились от материнского молока.

Прожив полных четырнадцать лет в семейном очаге матери Сакып и отчима Кабдоллы Жакупова, на пятнадцатом году жизни, в голодном, в известном гибелью доброй половины казахов 1932 году он уходит на поиски дара судьбы, когда от удачи до смерти был всего один шаг.

С помощью родственников, особенно своего дяди Еспая Сулейменова, подросток Байкен добирается из аула Шабакбай, ныне район имени Габита Мусрепова Северо-Казахстанской области, до города Кокшетау и далее — в Петропавловск. Здесь он поступает слесарем паровозного депо, окончивает ФЗУ и сразу же поступает в Ленинский сельхозтехникум недалеко от города Петропавловск.

В 1932 году, и особенно в 1937-ом, шли массовые репрессии, тоталитаризм истребил лучшую часть интеллигенции народа. Молодого сельхозтехника пригласили в районный комитет комсомола и определили заведующим отдела политической работы. Шел уже 1938 год. Кто уцелел, тот был на коне, а молодому политруку комсомола достался велосипед. Политотделом занимался воспитанием молодежи в духе требований партии. И эту тяжелую ношу он выполнял весьма старательно. Для молодого Ашимова стала законом жизни русская поговорка: «Служи верно кому присягнешь».

В том же 1938 году он призывается в ряды Советской Армии. И в армии также не по возрасту степенный казах показал образцы строевой дисциплины. На военной службе того времени молодые люди действительно закалялись, набирались ума и деловитости. Для Байкена Ашимовича армия стала хорошей школой жизни.

В 1941 году заканчивается военная служба, однако через четыре дня пребывания дома в с.Казгородок Айыртауского района Северо-Казахстанской области началась Великая Отечественная война. Около года работал Байкен Ашимович учителем в средней школе, а в июле 1942 года уходит на фронт. За этот счастливый год он не только освоил свою учебную дисциплину «Механизация сельского хозяйства», но и не механически, а трогательно выполнил страстное веление юного сердца, влюбился в выпускницу средней школы, юную красавицу Сырымбета — Бахыт Асетовну. На ней он женился после войны а, в настоящее время они составляют большой очаг с сыном, двумя дочерьми любимыми внуками и внучками, отпраздновали «Золотую свадьбу».

Бахыт Асетовна, 14 лет пребывая в роли спутницы Предсовмина республики, не утонула в бриллиантах. Все, кто работали в те годы вместе с Б. Ашимовым, отмечают скромность его жены, простоту и целомудрие. Она не цеплялась за вожжи главы правительства, никогда не

вмешивалась в кадровые и другие дела мужа. Лишь только тогда, когда Байкен Ашимович вышел на персональную пенсию, попал в личное подчинение и под ответственность Бахыт Асетовны. «Бахыт» по-казахски — счастье, и прав аксакал, когда говорит: «В моей Бахыт мой бахыт». «Бақытым — менің бақытым», стало крылатым выражением в кругу друзей и знакомых.

Как-то на 80-летию Байкена Ашимовича в Кокшетау выступающие восхваляли Бахыт Асетовну а, ее заслуги в успехах мужа отмечали в процентах и довели до 95. Тогда Байкен Ашимович не выдержал и сказал: «А мне что достанется?» Зал одолел дружный смех.

Я тогда встал и сказал: «Ведь Вам достался весь Казахстан, да еще «Золотая звезда» на груди. — Зал горячо аплодировал. — Давайте, друзья, поздравим Бахыт Асетовну за ее благородный труд как большого педагога, учителя математики, хорошей матери и как волшебного элексира любимого мужа, которому 85 лет! Живите, Бахыт Асетовна, в полном здравии и нынешней красе еще долгие и долгие годы! Вместе с Байкен ага бодро шагайте вперед до бриллиантовой свадьбы. Я верю этому, ибо у вас нет полынных месяцев, а все месяцы медовые».

После войны для нашего юбиляра начался упорный мирный труд на полях Кокшетауской области в течение 16 лет, где он от рядового агронома поднялся до поста второго секретаря обкома партии. Затем — славная индустриальная Караганда, где он был председателем облисполкома в тяжелейшие годы после «Темиртауских событий», известных восстанием рабочих. Караганда была школой крупной индустрии и развитой науки.

Позже Байкен Ашимович был избран первым секретарем Талды-Курганского обкома партии. Здесь он приобрел богатый опыт руководства южной областью Республики. С таким громадным опытом он оказался наиболее подготовленным главой Правительства, владеющим как никто другой делами и севера, и центра, и юга Казахстана.

Так, с 31 марта 1970 года до 31 марта 1984 года Ашимов был во главе Правительства республики. Четырнадцатый по счету Предсовмина работал ровно четырнадцать лет на этом посту, по продолжительности больше всех своих предшественников и последователей. Бразды правления Правительством, как Вы знаете, он передал счастливой руке Нурсултана Абишевича Назарбаева.

В эти торжественные минуты надо вспомнить Динмухамеда Ахмедовича Кунаева, который, с согласия Москвы, не ошибся в выборе главы Правительства. Они рука об руку долгие годы работали вместе и способствовали укреплению экономики и культуры Республики. Советская власть, огорчившая жуткими репрессиями, немало дала для развития Казахстана. Республика по всем показателям прочно заняла третье место после Российской Федерации и Украины. Был создан прочный индустриально-аграрный фундамент государственности, которым пользуется ныне независимый Казахстан.

Хотим ли мы того или нет, жизнь таких людей обогащает историю народа, а история украшает их поиски и стремления. От факта никуда не денешься: при их руководстве Казахстан стал чаще появляться на исторической арене науки и литературы, культуры и искусства. Был высокий контроль, и люди смотрели на людей, чтобы не было стыдно перед ними за неразумный шаг. Не было массовой растащиловки народного добра. Так что, не только экономическая мощь и культурный климат, но и нравственное здоровье крепили вместе.

Есть немало различных деятелей, которые думают, что они наделены всеми добродетелями, существующими на белом свете, но не существующими у него самого. Наш юбилей далек от таких иллюзий. Сдержанность, умение поставить себя всегда в нужное разумное русло жизни составили основу его богатого характера. Он наделен богом не только прекрасным умом и замечательными организаторскими способностями, а обладает верным вкусом к жизни, справедливым суждением в оценке себя и других, отсюда им

довлели всегда верные решения и уверенные действия. В нем царили всегда благородные порывы. Именно такие черты его характера освещали путь к благоразумию.

Байкен Ашимович не из тех, кто скучает по старой жизни и порядкам, но и понапрасну не охаивает полезные стороны прошлого. Он активной деятельностью помогает ветеранским организациям республики и города Алматы в деле более прочного становления суверенного Казахстана. Благородный аксакал всесторонне поддерживает новые экономические реформы и демократизации страны на благо всех народов страны.

На встрече в аэропорту г. Кокшетау пять лет тому назад во время празднования 80-летия Байкена Ашимовича равнодушная пожилая землячка ему сказала: «Спасибо за приезд, молодец, не постарел, а как-то выглядишь более окреплым, чем наши старики». Права была красивая землячка. Байкен Ашимович как кора того дуба, о которой говорил великий Леонардо да Винчи, вобрал в себя больше силы и здоровья и мудрости, чем его престарелые сверстники. Он в свои 85 лет выглядит как гигантская скала, никогда незадумывающаяся о велении времени.

Наш аксакал уже многие годы на заслуженном отдыхе. Власть его не испортила, а как к чистому золоту, на ветру не пристали ни пыль, ни ржавчина. Он вышел из бедной семьи, отца потерял рано. Невольно задумаешься: жизнь была беднее, а душа оказалась щедрее других. Щедрой души человеку бог подарил щедрую осень жизни.

Мудрость сопровождает его всегда: и сейчас он встает рано в одно и в то же время, опрятно одевается и в своем строгом великолепии садится за письменный стол. Он создал хорошую книгу воспоминаний на казахском языке, пожелаем, чтобы к 90-летию написал то же самое на русском языке, не как перевод старой, а как новую с могущественной высоты 90-летия. Ведь этот труд будет неопценимой частью живой истории XX века и начала нового столетия. Строка юбиляра строгая, мне нравится как он тонко владеет чувствами и умно следит за выражениями.

Невольно вспоминаю Гете: «Взор мой взор! Иль видишь снова. Золотые сны былого?» Власть былого не стереть, ведь хорошее бывшее смешалось с новой жизнью и помогает строить будущее. Воспоминания Ваши дорогой аксакал, нужны для всех, особенно для подрастающего поколения.

Награды Байкена Ашимовича большие. Он в боях за родину награжден Орденом «Красной звезды», двумя орденами «Отечественной войны», как освободитель Варшавы имеет и Польский орден, бережно хранит благодарность, полученную за подписью Верховного главнокомандующего маршала И. Сталина. Как видите, он такой же человек, как каждый из нас, но непомерно в большей степени, помноженной на золотую звезду и четыре ордена Ленина.

Генерал армии герой Отечественной войны «Халык қаһарманы» Сагадат Нурмагамбетов, выступая на восьмидесятилетии Б. Ашимова, говорил: «Как только иной, особливо известный деятель сходит с высокого поста, тут же его поливают грязью со всех сторон, за спиной и в глаза. Байкен Ашимов к такого рода руководителям не относится, он честен и справедлив, как Суворов, потому-то сейчас он на пенсии открыто встречается с людьми самых различных категорий». Да, именно так его встречают везде с уважением и любовью. Это и есть самая большая награда за его плодотворный и успешный труд на благо родины.

Ныне здравствующий корифей нашей литературы Абизжамил Нурпеисов в статье «Добрый след» отмечает «выявленный временем четкий стиль» Байкена Ашимовича. Действительно, благодаря разумному стилю жизни он прекрасно сохранился так, что его действия соответствуют словам, а слова соответствуют действиям, и он сам всегда находится на переднем плане общественной жизни. Пусть жизнь этого благородного аксакала длится еще многие годы в том же стиле, в том же духе и в том же благополучии.

Спасибо за внимание.

Какимбек Салыков.

23.08.2002.

Алматы

Автордан	3
ӨЛЕҢДЕР, РЕКВИЕМДЕР МЕН ОДАЛАР	
Ардақты абыз ақсақал	7
Саясаткерлік Абайы	8
Бәйкен аға бүгінгі	9
Ағалар үшін алғысым	10
Реквием	12
Сізге бақұл жеңешем	17
Бәйкен аға, бақұл бол!	17
Бәйкен ағамен ең соңғы сөйлесуім	18
Айыртауға Қоскөл жактан қарасан	19
Кемеңгер қазақ санаймын	21
Бәйкен аға	23
Есіл таңы	24
Ғашық қала — Алматы	25
Жасай бер, біздің Елорда!	25
Уайым	26
Тіл жорығы	28
Көкшетаудың қаласы	29
Қызылжар	30
«Сақта, Құдай, өмірдің әттеңінен...»	31
Жан әлемі	32
Бір жанартып өтетін	33
Бөрте ханымның сөзі	34
Оңдасынға	35
Астанада Бөгенбай ескерткіші	36
Нәйлүфарға	37
«Жаманға етсең жақсылық...»	38
Бір қазақты бөлмейікші екіге	39
Сағындым	40
Данияр құдаға	41
Байшілікте	42
Пианино сөйлеп кетті қазақша	43
Гауһарға берген ақ бата	45
Бас мүфтиді құттықтау	46
Сағадат Нұрмағамбетовтің сөзі	47
Көңілім	48
Абаймен ерте табысқан	49

Есімін жылдар жасырмас	50
Асыл тұлға, бақұл бол	51
Тұманбайға	52
Сәкен аға қакпақылы	53
Ұмытуға дәрмен жоқ	53
Алпыс деген алтын шак	54
«Өзен жатыр секілді аппақ денең...»	56
Ағалық ақ тілегім	56
Мәриямға	58
Роза Бәйкенқызына	60
Дос қайғысын бөлісу	61
Жабық сыр	62
Бәйкен Әшімовтің сөзі	63
Бәйкен ағаның Есенгелдімен қоштасу сөзі	64
Құдайберген Қалиұлы осындай	65
«Ағаның маңғаз болғаны...»	66
Мырзатай Серғалиевке	67
Бәйкен Әшімовтің сөзі	68
Қажымұратқа	69
Қорқамын	70
Серікбай құдам сексенде	71
Люция Ахатқызына	73
Осы жұрт Шарбақкөлді біле ме екен?	73
Күмбір-күмбір күмбездер басылды үні	75
Мақтаналық	76
Ел сенімін ақтаған	77
Кіндік қаны тамған жер	79
Шабакбайда	79
Қарасай мен Ағынтай бабаларым	80
Кербез Көкше келбеті	81
Асыл ана Айғаным	82
Женгелердің маршалы деп өтермін	84
Бірлігімнен бақыт табар тірлігім	84
Сағындық Кенжебаевтың сөзі	86
Қыз-дала	87
Саумалкөл	87
Көңіл ашар	88
Түркі тектес елдердің бас ақыны	89
Бәйкеннің Диханды құттықтауы	90
Көкшедегі кездесу	91
Шыдай берші	92
Нар тұлға	93

Наурызбен құттықтау	94
«Көктем өтсе болардай жазы ұнар...»	96
«Сәуледен жыр, желден де ән теремін...»	96
Біздің ауыл	96
Достықтың құтты белгісі	97
Жалқы шумақтар	98
Көңіл назы	99
Шөберем менің Әділге	100
Тіршілік	100
Жаутаң етті қара көз	101
Досқа сыр	102
Наполеонның сөзі	103
Өзгеріс	103
Қажымұрат Нағмановтың айтқаны	104
«Жетіммін жігіт демейді...»	104
Сағындыққа Бәйкен аға айтқаны	104
Дүниеден озды екі сәйгүлік	105
Біздің мектеп түлегі	107
«Әшірбек, ауыл жакқа барайықшы...»	109
«Қуанышта ағайын ағылады...»	109
«Бала күнде балдырған еркем еді...»	110
Бурабайда кездесу	110
Кім асау?	111
Ұшақтағы экспромт	112
Алпысқа келген інілеріме	112
Қамзабай Бөкетовтің сөзі	114
Есләм Зікібаевқа	114
Табысым	115
Альбомдағы сөз	116
Ермакты жеңген ерсіндер	117
Алғысым	118
Туған күнің, Астана, құтты болсын!	119
Атағын берсін Ғабеннің	121
Аңшылық	122
Алатаудың ақиығы	123
Тойдағы есеп	124
Жұлдызың жансын, Астана!	125
Көрген сайын Әуезов тілдеседі	126
«Жас ұрпақты жасқанбай қолтықтаған...»	127
Аққулардың арманы	128
Балым құдағиға	128
Тойдағы сыр	129
Ойладық па Үкілі бабамызды?	129

Зейнолла Қабдоловқа	131
«Қаулады жалын күн көзін...»	132
Елдің сыйлы ағасы	133
Ақ батасын бергендей Сегіз сері	134
Керекудің кереметі	135
Есбай Сүлейменовке ода	136
Қазақтың асыл туған азаматы	140
Ел анасы ардақты	142
Балташқа жауап	143
Арыстанның баласы да арыстан	144
Астана — бар қазақтың бас қаласы	147
Қожаберген жырауға	148
Салық Зимановқа	149
Зұлмат заман зардабы	150
Фазыл аға сол кезде сес білдірді	151
Атом құрбандарына ескерткіш	152
Павлодарда Сәтбаев ескерткіші	153
Аманолла Рамазановқа	155
Үкілі Ыбырай қайда жатыр екен?	156
Шөберем Аянға	157
Емханадағы кездесу	157
Мұзафар Әлімбаевқа	158
Марат Нұриевке	159
Алатаудың бауырын кең жайлаған	161
Жезқазғанның ардагер майталманы	162
Төреқасымға	163
Академик Яхияға	164
Көкшенің мөлдір лебі	164
Бәйкен аға қақпақылы	165
Шайдахмет Серғазиннің айтқаны	166
Сағадат ағаның сөзі	166
Сағындық Кенжебаевтың сөзі	166
Нұриевке Әзизхановтың айтқаны	167
Оңдасынның елу жылдық тойындағы тілектер	167
«Қамыққанда күймен жүрек жамаймын...»	170
«Қайда асығып барасың, қазағым-ау?...»	170
«Гүл — құбылыс ғажайып...»	171
«Абайла, жүрек, абайла...»	172
Ақ тамағың тамаша	173

ПОЭМАЛАР

Бәйкен жолы	177
Арманын Нәзір аға орындадың	203
Елдің абыз ақсақалы	209

Салықов Кәкімбек

ҚАЗАҚТЫҢ АСЫЛ АБЫЗЫ

Реквием, ода, өлеңдер және лирикалық поэмалар

Редакторы Қуат Құрмансейіт
Техникалық редакторы Раушан Тұрлынова
Корректоры Әсем Төлекова
Суретші-дизайнері Жеңіс Қазанқапов
Компьютерде беттеген Лаураш Мұхамеджанова

Басуға 09.09.10. қол қойылды.
Пішімі 84x108¹/₃₂. Шартты б.т. 11,76.
Қағазы офсеттік. Қаріп түрі “ММ Таймс”.
Офсеттік басылыс. Тапсырыс № 260*.
Таралымы 1000 дана.

«Фолиант» баспасы,
010000, Астана қаласы, Ш. Айманов көшесі, 13
«Фолиант» баспасының баспаханасында басылды